

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO INSTITUTAS

DIANA KAVECKAITĖ

MUITINĖS IR VERSLO BENDRADARBIAVIMO TEISINĖS
PRIELAIDOS PLĖTOJANT TARPTAUTINĘ PREKYBĄ
Magistro baigiamasis darbas

Vadovas:

Prof. dr. A. Laurinavičius

VILNIUS, 2013

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO INSTITUTAS

MUITINĖS IR VERSLO BENDRADARBIAVIMO TEISINĖS
PRIELAIDOS PLĖTOJANT TARPTAUTINĘ PREKYBĄ
Teisės ir muitinės bei mokesčių institucijų veiklos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621M90017

Vadovas:

Prof. dr. A. Laurinavičius

Recenzentas:

Atliko:

TMMmis1-01 gr. stud.

D. Kaveckaitė

VILNIUS, 2013

TURINYS

ĮVADAS.....	7
1. TARPTAUTINĖ PREKYBOS PLĖTRA IR JOS TEISINĖS PRIEŽIŪROS TENDENCIJOS	11
1.1. Tarptautinės prekybos samprata ir svarba.....	11
1.2. Tarptautinės prekybos plėtojimo formos ir būdai	14
1.3. Tarptautinės prekybos plėtojimo problematika.....	16
1.4. Tarptautinių prekybinių santykių teisinio reguliavimo tendencijos.....	19
2. MUITAI KAIP TARPTAUTINĖS PREKYBOS REGULIAVIMO METODAS	24
2.1. Muitų socialinio-ekonominio vaidmens raida.....	24
2.2. Muitinės, kaip tarptautinės prekybos veikėjo, teisinis statusas.....	25
2.3. Muitinės kaip tarptautinės prekybos regulatoriaus vaidmuo	29
2.4. Tarptautinės prekybos ekonominio efektingumo didinimas skatinant verslo ir maitinės (kitų suinteresuotųjų valstybės tarnybų) partnerystę.....	34
3. MUITINĖS IR VERSLO PARTNERYSTĖ KAIP TARPTAUTINĖS PREKYBOS PLĖTOJIMO VEIKSNYS	36
3.1. Maitinės ir verslo bendradarbiavimo istorinė raida	36
3.2. Maitinės ir verslo sutartinių santykių ypatumai	37
3.3. Šiuolaikinio maitinės ir verslo bendradarbiavimo analizė.....	39
3.4. Maitinės ir verslo bendradarbiavimo ateities perspektyvos	42
4. MUITINĖS IR VERSLO BENDRADARBIAVIMO ĮVERTINIMO TYRIMAS ...	43
4.1. Tyrimo organizavimas ir metodika	43
4.2. Tyrimo rezultatai ir jų analizė	43
LITERATŪRA	58
ANOTACIJA	60
ANNOTATION	60
SANTRAUKA.....	61
SUMMARY.....	62
1 PRIEDAS	64
2 PRIEDAS	66
3 PRIEDAS	69

LENTELĖS

Lentelė 1. Šiuolaikinio tarptautinio verslo plėtojimo požymiai.....	17
Lentelė 2. Tarptautinės prekybos politikos metodai.....	19
Lentelė 3. ES muitinės strateginiai tikslai ir jų įgyvendinimo priemonės.....	30
Lentelė 4. Muitinių darbo metodai.....	40

PAVEIKSLAI

Pav. 1. Šiuolaikinio tarptautinio verslo plėtojimo požymiai.....	29
Pav. 2. Tarptautinės tiekimo grandinės schema.....	30
Pav. 3. Muitinės ir verslo teisių bei pareigų pusiausvyra.....	40
Pav. 4. Įmonių dydis.....	44
Pav. 5. Įmonių metinė apyvarta.....	44
Pav. 6. Įmonių priklausymas teritorinėms muitinėms.....	45
Pav. 7. Respondentų atsakymai į klausimą: „Kokias muitinės procedūras tenka atlikti Jūsų įmonei?“	46
Pav. 8. Respondentų atsakymai į klausimą: „Įvertinkite, prašau, muitinės procedūrų svarbą Jūsų verslui“	46
Pav. 9. Respondentų atsakymai į klausimą: „Kaip Jūsų įmonės veikla yra susijusi su muitine?“.....	47
Pav. 10. Respondentų atsakymai į klausimą: „Jūsų nuomone, ar supaprastintos muitinės procedūros palengvina verslo procesą?“	48
Pav. 11. Respondentų atsakymai į klausimą: „Ar Jūsų įmonė naudojami palengvintomis muitinės procedūromis?“	48
Pav. 12. Respondentų atsakymai į klausimą: „ar Jūsų įmonė yra naudingos palengvintos muitinės procedūros?“	49
Pav. 13. Respondentų atsakymai į klausimą: „Ką manote apie muitinės procedūrų supaprastinimą?“.....	50
Pav. 14. Respondentų atsakymai į klausimą: „Kaip siūlytumėte tobulinti muitinės audito veiklą, kad abiejų pusių (muitinės ir ūkio subjekto) poreikiai būtų labiau patenkinti?“	50
Pav. 15. Respondentų atsakymai į klausimą: „Kaip vertinate AEO (angl. Authorised Economic Operator) sertifikatų suteikimą?“	51
Pav. 16. Respondentų atsakymai į klausimą: „Kaip vertinate muitinės ir verslo bendradarbiavimo gaires nustatantį teisinį reglamentavimą?“	52
Pav. 17. Respondentų atsakymai į klausimą: „Ar Jums užtenka informacijos apie muitinės procedūras, naujienas, pokyčius?“	52

SANTRUMPOS

BMK	–	Bendrijos muitinės kodeksas
BMKĮ	–	Bendrijos muitinės kodekso įgyvendinimo nuostatos
ES	–	Europos Sąjunga
GATT	–	Visuotinė sutartis dėl prekybos ir tarifų
ĮEOV	–	Įgaliojtas ekonominių operacijų vykdytojas
LR	–	Lietuvos Respublika
MMK	–	Modernizuotas muitinės kodeksas
MKK	–	Muitinės konsultacinis komitetas
PPO	–	Pasaulio Prekybos Organizacija
PMO	–	Pasaulio Muitinių Organizacija

IVADAS

Temos aktualumas. Pagrindinė Lietuvos muitinės misija – saugoti Lietuvos ir Europos Sąjungos (ES) visuomenę, rinką, aplinką ir finansinius interesus nuo neteisėtos tarptautinės prekybos daromos žalos, sudarant palankias sąlygas teisėtam verslui¹. Šiai misijai įgyvendinti svarbus vaidmuo tenka partnerystės plėtojimui. Partnerystė – tai viena iš pagrindinių Lietuvos muitinės vertybių, tai patikimas bendradarbiavimas su Lietuvos Respublikos ir ES institucijomis, kitų valstybių muitinėmis ir tarptautinėmis organizacijomis, atviras dialogas su verslu, tarpusavio pasitikėjimo skatinimas, palankių sąlygų teisėtam verslui sudarymas ir verslo pagalba muitinei vykdant savo funkcijas, muitinės pareigūnų komandinis darbas, pasitikėjimas vadovais ir bendradarbiais, pagarba ir atvirumas tarpusavio santykiuose, darnios institucijos kultūros ugdymas².

Ši sąvoka yra labai plati, o ir pastaruoju metu globalizacijos pasėkoje muitinės vaidmuo visuomenėje kinta. Muitinės veikla pastaruoju metu siejama ne tik su kontrole, pažeidimų prevencija, muitų bei mokesčių administravimu, bet ir su platesnio masto užduočių atlikimu. Šiuolaikinės muitinės turi kontroliuoti visus tarptautinių operacijų aspektus, jos gauna informacijos apie visus dalyvius, veikiančius prie Europos Sąjungos (ES) išorinės sienos su trečiosiomis šalimis, ir taip įgyvendina Bendrijoje taikomą muitų ir tarptautinės prekybos politiką. Šalių muitinės taip pat atsakingos už veiksmingą finansinių Bendrijos interesų apsaugą³. Sklandesnio muitinės ir verslo bendradarbiavimo užtikrinimas vienas iš ES muitinės strateginių tikslų.

Kalbant apie muitinės kontrolės ir apsaugos funkcijų pokyčius, irgi aktualus tampa muitinės ir verslo bendradarbiavimas. Spartėjanti tarptautinė prekyba ir auganti pasaulinė rinka sudaro geresnes sąlygas pažeidimams ir organizuotam nusikalstamumui, kyla tarptautinio terorizmo, ginklų, padirbtų ir piratinių prekių gabenimo, pavojingų medžiagų įvežimo grėsmės tarptautinės prekybos ir visuomenės saugumui, todėl muitinei keliama nauji uždaviniai, kaip susidoroti su kylančiomis grėsmėmis ir augančiu kontrolės mastu⁴. Kitas aspektas – verslo sektoriaus lūkesčiai. Verslo sektorius tikisi verslo sąlygų palengvinimo, muitinės procedūrų supaprastinimo, efektyvesnio muitinių darbo bei geresnio muitinių paslaugų teikimo, nes vykstant tarptautinės prekybos liberalizavimui, padidėja konkurencingumas ne tik tarp vietinių, bet ir tarp užsienio gamintojų⁵.

Kita nauja muitinių funkcija – verslo įmonių vertinimas. Pastaruoju metu ES šalių muitinės pradėjo vertinti verslo įmonių, siekiančių gauti įgaliotojo ekonominių operacijų vykdytojo (AEO) (angl. Authorised Economic Operator) statusą, veiklą. Rinkoje vykstantys procesai sudaro prielaidas

¹Lietuvos Respublikos muitinė. <http://www.cust.lt/web/guest/apiemus/lm>; [žiūrėta 2012 10 18]

²Ten pat

³Adomavičiūtė D., Gurevičienė J.J. Muitinių veikloje naudojami tarptautinio verslo ryšių analizės ir vertinimo modeliai. Mykolo Romerio universitetas. BUSINESS SYSTEMS and ECONOMICS No. 1 (1), 2011, p. 85

⁴Framework of standards: to secure and facilitate global trade. World customs organization, Brussels, 2005.

⁵Adomavičiūtė D., Gurevičienė J.J. Muitinių veikloje naudojami tarptautinio verslo ryšių analizės ir vertinimo modeliai. Mykolo Romerio universitetas. BUSINESS SYSTEMS and ECONOMICS No. 1 (1), 2011, p. 85

toliau gilintis į verslo veiklos vertinimo procesus, pažinti naujus reiškinius, kurie lemia sėkmingą šio proceso plėtrą bei raidą⁶. Taigi, darbo aktualumą galima pagrįsti muitinės atliekamų funkcijų pokyčiais, kurias įgyvendinant tampa itin aktualiu muitinės ir verslo bendradarbiavimas.

Siekiant įgyvendinti muitinės funkcijas, neretai susiduriama su prieštaravimais, vidinėmis problemomis. Saugumo užtikrinimas yra sunkiai įgyvendinamas, kuomet tuo pačiu reikia stengtis supaprastinti tarptautinės prekybos sąlygas, muitinės procedūras siekiant pateisinti verslo sektoriaus lūkesčius. Pagrindinė darbe keliami **problema** yra šių išvardintų veiksmų tarpusavio suderinimas, tinkamų būdų ir priemonių jų įgyvendinimui paieška tobulinant šalių bendradarbiavimo sutartinius santykius.

Temos naujumas ir iširtumas. Nagrinėjama tema nėra visiškai nauja. Tarptautinės prekybos ir jos plėtros studijos Lietuvoje buvo atliekamos daugelio autorių: Boriso Melniko ir kt.⁷, Dalios Bernatonytės⁸, Algirdo Miškinio⁹. Užsienyje verslo studijoms irgi buvo skiriamas nemažas dėmesys. Iš užsienio autorių galima paminėti Bernard Marr ir Gianni Schiuma¹⁰, Debra Johnson, Colin Turner¹¹. Netruksta tyrimų, kuriuose būtų nagrinėjami muitinės veiklos pokyčiai. Autorės Danutės Adomavičiūtė ir Jūratė Jadvyga Gurevičienė 2011 m. nagrinėjo muitinių veikloje naudojamus tarptautinio verslo ryšių analizių ir vertinimo modelius¹². Michael Haughton ir Remi Desmeules analizavo muitinių reformas¹³. Tačiau akivaizdžiai trūksta tyrimų, kuriuose būtų analizuojamos muitinės funkcijos tarptautinės prekybos plėtojimo kontekste.

Alfonsas Laurinavičius monografijoje „Tarybinė teisė ir naujoji valstybės tarnybų (institucijų) valdymo paradigma“¹⁴ analizavo šiuolaikišką požiūrį į valstybės tarnybą, viešąjį administravimą, tuo pačiu autorius kėlė tokias aktualias problemas, kaip verslumo skatinimas, muitinės ir verslo bendradarbiavimo paskatos ir pan. Kitame šio autoriaus darbe¹⁵ buvo ieškoma atsakymo į klausimą, koks XXI amžiaus Lietuvos muitinės vaidmuo siekiant veiksmingo tarptautinės prekybos daugiašališkumo. Tačiau išsamių tyrimų, skirtų būtent muitinės ir verslo bendradarbiavimo kaip

⁶Adomavičiūtė D., Gurevičienė J.J. Muitinių veikloje naudojami tarptautinio verslo ryšių analizės ir vertinimo modeliai. Mykolo Romerio universitetas. BUSINESS SYSTEMS and ECONOMICS No. 1 (1), 2011, p. 85

⁷Melnikas, B.; Chlivickas, E.; Jakubavicius, A.; Lobanova, L.; Pipiriene, V.; Burinskiene, A. 2008. Tarptautinis verslas. Vilnius: Technika

⁸Bernatonytė D. Tarptautinė prekyba. – KTU leidykla Technologija, 2011

⁹Miškinis A. Tarptautinės prekybos politika. Vilniaus universiteto leidykla. 2008.

¹⁰Marr, B., Schiuma, G. Business performance measurement: past, present, and future. Management Decision. Vol. 41, No. 8, 2003, p. 680.

¹¹Johnson D., Turner C. International Business. Abingdon-Oxon:Routledge, 2003.

¹²Adomavičiūtė D., Gurevičienė J.J. Muitinių veikloje naudojami tarptautinio verslo ryšių analizės ir vertinimo modeliai. Mykolo Romerio universitetas. BUSINESS SYSTEMS and ECONOMICS No. 1 (1), 2011

¹³Haughton, M. A., Desmeules, R. Recent reforms in customs administrations. International Journal of Logistics Management. Vol. 12, No. 1, 2001, p. 65–82.

¹⁴Laurinavičius A. Tarybinė teisė ir naujoji valstybės tarnybų (institucijų) valdymo paradigma, MRU, Vilnius, 2010

¹⁵Laurinavičius A. Tarptautinės prekybos iššūkiai ir konceptualūs muitinės veiklos pokyčiai, Intelektinė ekonomika, 2007, Nr. 2(2).

tarptautinės prekybos plėtojimo veiksnio analizės, Lietuvoje iki šiol atlikta nebuvo. Tuo grindžiamas magistro baigiamojo darbo naujumas.

Darbo tikslas – išanalizuoti muitinės ir verslo bendradarbiavimo teisinės prielaidas, jų poveikį plėtojant tarptautinę prekybą.

Šiam tikslui pasiekti keliami uždaviniai:

- 1) Išanalizuoti tarptautinės prekybos plėtrą ir jos teisinės priežiūros tendencijas;
- 2) Išanalizuoti muitus kaip tarptautinės prekybos reguliavimo priemonę;
- 3) Išnagrinėti muitinės ir verslo partnerystę kaip tarptautinės prekybos plėtojimo veiksnį;
- 4) Išanalizuoti teisės aktus ir programinius dokumentus apibrėžiančius muitinės ir verslo santykius.
- 5) Išskirti pagrindines muitinės ir verslo partnerystės kaip tarptautinės prekybos plėtojimo veiksnio problemas bei pasiūlyti galimus jų sprendimo būdus.

Tyrimo objektas – muitinės ir verslo partnerystės kaip tarptautinės prekybos plėtojimo veiksnio teisinės aplinkos analizė.

Hipotezė – muitinės ir verslo sutartiniai santykiai sudaro palankias sąlygas tarptautinės prekybos plėtrai.

Rašant magistro baigiamąjį darbą buvo panaudoti keli tyrimo metodai.

Mokslinės literatūros metodas buvo pasitelktas atliekant muitinės ir verslo bendradarbiavimo teisinio reglamentavimo analizę.

Istorinis metodas išryškina tiriamos temos ypatumus istorinių laikmečių kontekste. Jis buvo panaudotas nagrinėjant muitų socialinio-ekonominio vaidmens raidą bei muitinės ir verslo bendradarbiavimo istorinę raidą.

Naudojant **lyginimo ir apibendrinimo metodus** atlikta įvairių autorių požiūrių analizė, suformuluoti darbui reikšmingi apibendrinimai.

Teisės aktų analizės metodas buvo pasitelktas atliekant muitinės ir verslo bendradarbiavimo teisinio reglamentavimo analizę.

Anketinės apklausos. Šis metodas buvo panaudotas atliekant verslo subjektų atstovų empirinį tyrimą.

Darbo reikšmė ta, kad atlikta muitinės ir verslo partnerystės teisinės aplinkos analizė, įvertinta tokio bendradarbiavimo svarba ir įtaka tarptautinei prekybai.

Magistro darbo struktūra: magistro baigiamasis darbas susideda iš keturių dėstomųjų dalių. Pirma darbo dalis skirta tarptautinės prekybos plėtros ir jos teisinės priežiūros tendencijų analizei. Antroje dalyje analizuojami muitai kaip tarptautinės prekybos reguliavimo metodas, jų teisinė ir socialinė-ekonominė reikšmė. Trečioje darbo dalyje istoriniu bei teisiniu požiūriu analizuojama muitinės ir verslo partnerystė kaip tarptautinės prekybos plėtojimo veiksnys, pateikiamos prognozės.

Ketvirta dalis – empirinis tyrimas, kurio metu autorė atliko verslo atstovų apklausą, siekiant išsiaiškinti jų požiūrį į muitinės ir verslo bendradarbiavimą, jo plėtros galimybes ir poveikį tarptautinei prekybai. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, naudotos literatūros sąrašas.

1. TARPTAUTINĖ PREKYBOS PLĖTRA IR JOS TEISINĖS PRIEŽIŪROS TENDENCIJOS

1.1. Tarptautinės prekybos samprata ir svarba

Mokslinėje literatūroje tarptautinės prekybos atsiradimas siejamas su ekonomikos santykių plėtra, globalizacijos procesais bei skirtingų valstybių darbo jėgos, gamybos ir technologijų ypatumais. Kaip teigia Bronius Martinkus ir Vytautas Žilinskas, plėtojantis ekonominiams santykiams tarp valstybių, atsirado užsienio (tarptautinė) prekyba. Tarptautinis darbo pasidalijimas, gamybos specializacija, politinės, ekonominės ir kitos prielaidos minėtų autorių yra įvardijamos kaip tarptautinės prekybos atsiradimo prielaidos¹⁶.

Kita autorė D. Bernatonytė išskiria šias tris ekonomines tarptautinės prekybos prielaidas:

1. Skirtingos gamybos sąlygos.
2. Skirtingi gamybos našumo lygiai.
3. Skonių, polinkių, prioritetų įvairovė.¹⁷

Apibendrinant galima teigti, kad dėl skirtingose valstybėse esančių skirtingų sąlygų, specializacijos, vartotojų skonių susiformuoja poreikis keisti prekėmis neapsiribojant vienos valstybės teritorija.

Tarptautinė prekyba – tai vienas iš pagrindinių ir labai svarbių pasaulinio ūkio globalizacijos veiksnių. Šiuolaikinėmis sąlygomis šalys negali pasiekti ekonominio augimo, aktyviai nedalyvaudamos tarptautinėje prekyboje. Todėl tarptautinė prekyba tampa neatskiriama kasdienio gyvenimo dalis. Prekiaudamos tarpusavyje šalys gali įsigyti užsienio prekių žemesnėmis kainomis negu gamindamos tokias pat prekes šalies viduje, ir taip kiekviena šalis gauna naudą¹⁸.

Tarptautinės prekybos reiškinį veikia įvairūs procesai, tokie kaip globalizacija, žinių įtvirtinimas ekonomikoje, socialinės ekonomines raida, Europos Sąjungos plėtra. Pasaulio prekybos organizacija tarptautinę prekybą apibrėžia kaip „prekių srautus, prekes gabenant per teritorines valstybių sienas“. Jungtinių Tautų Organizacija – kaip „tarptautinį prekių pirkimą ir pardavimą“. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (OECD) tarptautinę prekybą įvardija „kaip importo ir eksporto veiklą“¹⁹.

Ekonomikos žodyne yra pateiktas toks tarptautinės prekybos apibrėžimas: tarptautinė prekyba - tai apsikeitimas prekėmis ir paslaugomis tarp valstybių²⁰. Apibendrinant galima teigti, kad prekyba

¹⁶Martinkus B., Žilinskas, V. Ekonomikos pagrindai. Kaunas: Technologija, 2001.

¹⁷Bernatonytė D. Tarptautinė prekyba. - Kaunas: Technologija, 2011, p. 14-15

¹⁸Bernatonytė D. Tarptautinė prekyba. – KTU leidykla Technologija, 2011, p. 9-14.

¹⁹Burinskienė A. Tarptautinė prekyba įmonių veiklos praktikoje. Tarptautinės ekonominės integracijos problemos. Verslas, vadyba ir studijos 2009

²⁰Pass C., Lowes B., Davies L. Dictionary of economics. London: Collins Reference.

vadinama tarptautine kai prekiaujama tarp skirtingų valstybių, kuriose dažniausia numatyti skirtingi reikalavimai ir ribojimai.

Vytauto Vengrausko ir Neringos Perminienės teigimu, tarptautinė prekyba –, tai pardavimo – pirkimo procesas, kuris yra vykdomas tarp įvairių šalių pardavėjų, pirkėjų ir tarpininkų²¹.

B. Melnikas pateikia tokį tarptautinės prekybos apibrėžimą – „tai verslas, kada vienoje šalyje sukurtas produktas yra parduodamas pirkėjui ar vartotojui, esančiam kitoje šalyje, arba yra vartojamas kitoje šalyje“²². Taip apibūdinant tarptautinės prekybos sąvoką, parduodamas produktas yra suprantamas bendriausia prasme – produktas, kaip bet kurio pobūdžio prekė ar paslauga. Nors, pasak B. Melniko, tradiciškai tarptautinė prekyba suvokiama kaip prekyba materialiomis, fiziškai apibrėžtomis prekėmis²³.

Pasak D. Bernatonytės, tarptautinė prekyba suprantama kaip tarp įvairių valstybių pardavėjų, pirkėjų ir tarpininkų vykstantis pirkimo ir pardavimo procesas. Šis procesas turi du esminius bruožus: pirma, jis vykdomas tarp dviejų ar daugiau valstybių; antra, naudojamos skirtingos valiutos su joms būdingais svyravimais²⁴. Be to, kiekviena valstybė turi savo teisinę bazę, todėl susiduriama ir su skirtinga teisine aplinka.

Tarptautinė prekyba ir jos plėtros procesai yra siejami su vykstančiais pokyčiais visuomenių santykių srityje. Pasak B. Melniko, šiuolaikinis pasaulis suvokiamas kaip intensyvus tarptautinis bendradarbiavimas ir įvairialypių tarptautinių santykių plėtojimo sistema, kuri orientuota į bendros kultūrinės, informacinės, ekonominės ir technologinės gyvenimo aplinkos sukūrimą ir raidą. Tokia sistema turi būti valdoma objektyvizuojant pasikeitusius visuomeninius santykius, materializuojant juos kuriant ir taikant atitinkamas teises priemones. Tai reiškia, kad reikia vystyti šiuolaikinės visuomenės galias ir panaudoti jas užtikrinant tolesnę pažangą įvairiose tarptautinio bendradarbiavimo srityse. Viena iš svarbiausių tokių galių yra laikoma tarptautinė prekyba²⁵. Šiame kontekste svarbus teisinis aspektas, nes tarptautinė prekyba yra itin reikšminga kuriant visuomenės gerovę. Kita vertus, visuomenė irgi yra svarbi tarptautinės prekybos plėtros galia. Ji gali būti suprantama kaip sugebėjimas verslo plėtojimo priemonėmis prisitaikyti prie nuolat besikeičiančios tarptautinės politinės ir ekonominės situacijos, atskleisti ir efektyviai panaudoti naujas ekonomines ir technologijų pažangos galimybes ekonominei gerovei bei socialiniam komfortui didinti, aktyvinti veiklą tarptautinėje aplinkoje kryptingai sprendžiant ekonomines, socialines bei ekologinio pobūdžio problemas ir surandant būdų įvairiose srityse gerinti gyvenimo kokybę. Pasak B. Melniko, tarptautinės prekybos plėtojimas yra esminis šiuolaikinės visuomenės bei jos gyvenimo būdo modernizavimo veiksnys, tiek vis labiau veikiantis ekonominę, politinę, socialinę raidą, kultūros bei technologijų pažangą, tiek ir

²¹Vengrauskas V., Perminienė N. Tarptautinis verslas. Kaunas: Technologija, 2002.

²²Melnikas, B. ir kt. 2008. Tarptautinis verslas. Vilnius: Technika, p. 19.

²³Melnikas, B. ir kt. 2008. Tarptautinis verslas. Vilnius: Technika, p. 19.

²⁴Bernatonytė D. Tarptautinė prekyba. – KTU leidykla Technologija, 2011, p. 36

²⁵Melnikas, B. ir kt. 2008. Tarptautinis verslas. Vilnius: Technika, p. 15

nulemiantis visuomenės raidos ir pažangos sėkmę bei tolesnių pokyčių perspektyvas²⁶. Kitaip tariant, tarptautinės prekybos reikšmė ta, kad ji tiek paskatina socialinius-ekonominius procesus, tiek ir pati yra kasdienių globalizacijos ir regionalizacijos procesų pasekmė.

Remiantis B. Melniko tarptautinio verslo pateiktu apibrėžimu: „tai socialiai apibrėžto subjekto tarptautiniu mastu bei tarptautinėje aplinkoje vykdoma veikla, skirta tam tikram produktui ar produktams sukurti ir realizuoti bei sudaryti galimybes šiam subjektui gauti ir turėti naudos atsižvelgiant į jo interesus ir veiklos rezultatus.“ Šis autorius, mūsų nuomone, išryškina pagrindinius tarptautinio verslo požymius, kurie apibūdina tarptautinę prekybą kaip specifinių socialinių santykių sritį atskleidždamas sąvokos „veikla“ pasikeitusį turinį:

1) tarptautinis verslas yra veikla (tarptautinis verslas, kaip veikla, yra suvoktinas kaip laike vykstantis procesas, sudarantis tam tikrą veiksmų sistemą ir pasižymintis atitinkamomis veiklai, kaip procesui, būdingomis laiko dimensijomis),

2) tarptautinis verslas yra socialiai apibrėžto subjekto veikla (tarptautinį verslą, kaip veiklą, visada vykdo tam tikras subjektas, kuris turi būti apibrėžtas socialinio pobūdžio dimensijų pagrindu kaip tam tikras asmuo, organizacija ar kitoks subjektas),

3) tarptautinis verslas yra skirtas tam tikriems produktams sukurti ir realizuoti (tarptautinio verslo, kaip veiklos, turinį nusako konkretaus produkto ar konkrečių produktų kūrimas ir realizavimas, taigi tarptautinis verslas, kaip produktų kūrimo ir realizavimo procesas, yra apibrėžtinai pasinaudojant tiek produktus bei jų paskirtį, kiekybę ir kokybę apibūdinančiomis dimensijomis, tiek ir šių produktų kūrimo ir realizavimo technologijas bei organizacines formas apibūdinančiomis dimensijomis),

4) tarptautinis verslas yra nukreiptas į tai, kad šio verslo subjektas gautų ir turėtų naudą pagal savo interesus (tarptautinis verslas, kaip veikla, pasižymi orientacija į naudos siekimą, gavimą ir turėjimą, taip pat gali būti apibūdinamas subjekto interesų bei naudos pobūdžio dimensijomis),

5) tarptautinis verslas, kaip veikla, vyksta ar yra vykdomas tarptautiniu mastu bei tarptautinėje aplinkoje (tarptautinis verslas yra apibrėžtinai erdvės dimensijomis, suteikiant jo apibūdinimui geografines ar ekonomines geografines, kultūrologines, mentalines ir kitas charakteristikas, išreiškiančias tarptautiškumą)²⁷.

Apibendrinant šiuos veiklos požymius, galima teigti, kad naujas tarptautinio verslo apibrėžimas, atskleidus naują „veiklos“ turinį reiškia, kad tai yra procesas, kurį vykdo socialiai apibrėžtas subjektas, skirtas tam tikriems produktams sukurti ar realizuoti, nukreiptas į šio subjekto naudą ir vykdomas tarptautinėje aplinkoje. Toks naujas veiklos supratimas turi ir teigiamų, ir neigiamų aspektų.

Pažymėtina, kad tarptautinė prekyba turi savo privalumų ir trūkumų.

²⁶Melnikas, B. ir kt.. 2008. Tarptautinis verslas. Vilnius: Technika, p. 15

²⁷Melnikas, B. ir kt.2008. Tarptautinis verslas. Vilnius: Technika, p. 16

Galima išskirti tokią tarptautinės prekybos teikiama naudą:

1. Padidėja konkurencingumas ne tik tarp vietinių, bet ir užsienio gamintojų.
2. Pagamintų produktų gausa.
3. Šalys importuoja prekes (paslaugas), kurių gamyba joms žymiai brangesnė nei perkant pasaulinėje rinkoje. Vadinasi, tarptautinė prekyba skatina efektyviau naudoti turimus išteklius.
4. Tarptautinei prekybai didelę įtaką daro skonių, polinkių ir prioritetų įvairovė²⁸.

Iš pagrindinių tarptautinės prekybos trūkumų galima išskirti tai, kad tarptautinė prekyba nėra naudinga vartotojams, nes prekių eksportas padidina eksportuojamų prekių kainas šalies viduje, tai vyksta dėl sumažėjusios pasiūlos.

Išvada ta, kad tarptautinė prekyba yra labai svarbus šiuolaikinio verslo bei ekonomikos veiksnys. Bendrąja prasme tarptautinė prekyba – tai prekyba tarp skirtingų valstybių subjektų.

1.2. Tarptautinės prekybos plėtojimo formos ir būdai

Dažniausiai žodis „plėtra“ yra tapatinamas su augimu, nors jo reikšmė yra kur kas platesnė. Jeigu augimas yra apibrėžiamas kaip tradicinių technologijų taikymas siekiant parduoti daugiau to paties, tai plėtojimas siejamas su kokybiniais pokyčiais, kuriuos lemia pažangesnių technologijų naudojimas²⁹.

Įvairūs autoriai plėtojimo sąvoką apibrėžia skirtingai. Mokslo darbuose, paskelbtuose XX a. pradžioje, teigiama, kad plėtrą lemia esamų technologijų sujungimas naujam naudojimui. Vėlesniuose mokslo darbuose, paskelbtuose XX a. antroje pusėje, vyrauja požiūris, kad plėtrą skatina naujų (pirmą kartą taikomų) technologijų įgyvendinimas³⁰.

J. E. Stiglitz ir kt. teigimu, plėtojant tarptautinę prekybą turėtų būti siekiama padidinti pardavimų apimtį, išplėsti prekių asortimentą, sukurti pridėtinę vertę³¹.

Pasak S. Kuznets, tarptautinės prekybos apimties augimas turi būti grindžiamas „einančia į priekį technologija“³².

Pasak B. Melniko, „plėtojimo“ sąvoka bendrąja prasme gali būti apibrėžiama kaip „kryptingi pokyčiai didinimo arba tobulinimo linkme“ arba „kryptingai vykdoma kaita, siekiant didinti veiklos mastą bei tobulinti pačią veiklą“, o tarptautinio verslo plėtojimas gali būti suvokiamas „kaip subjekto

²⁸Gudiniene L., Kleinauskytė I. Eksporto plėtros galimybių Lietuvoje įvertinimas. Šiaulių universitetas. Magistro baigiamasis darbas, 2009, p. 14.

²⁹Grabowski, R.; Self, S. 2007. Economic Development – a Regional, Institutional, and Historical Approach. New York: M. E. Sharpe, 6–38.

³⁰Burinskienė A. Tarptautinė prekyba įmonių veiklos praktikoje. Tarptautinės ekonominės integracijos problemos. Verslas, vadyba ir studijos 2009, p. 34

³¹Stiglitz, J. E.; Charlton, A. 2006. Aid for trade, International Journal of Development Issues 5 (2): 1–41.

³²Economics 1969–1980. 1992, in Nobel Lectures. Ed. by A. Lindbeck. Singapore: World Scientific Publishing Co.

ar subjektų socialinių santykių apibrėžtis – kryptingai vykdomi tarptautinio verslo pokyčiai jį tobulinant bei didinant jo mastą“. Darbo autorės nuomone, plėtojimo ir tarptautinio verslo sąvokos yra glaudžiai susijusios, nes augimas be tarptautinio aspekto šiomis dienomis neišsivaizduojamas.

Kaip teigia B. Melnikas, tarptautinio verslo plėtojimo, kaip proceso, susiejimas su paties tarptautinio verslo tobulinimu bei su jo masto didinimu leidžia teigti, kad tarptautinio verslo plėtojimas gali būti suvokiamas dvejopai - kiekybine ir kokybine prasme:

-kiekybine prasme išreiškia tarptautinio verslo masto didėjimą,

-kokybine prasme išreiškia kuriamų ir realizuojamų produktų inovacijas, taip pat inovacijas paties tarptautinio verslo technologijų ir organizacinių formų srityje, kokybinius pokyčius tarptautinio verslo subjektų veikloje bei jų interesų struktūroje, tarptautinio verslo orientacijas į naujas erdves.

Kiekybinių ir kokybinių aspektų išryškėjimas leidžia tarptautinės prekybos plėtojimą vertinti kaip pokyčių kompleksišku pasižymintį sudėtingą reiškinį, kurio turinį sąlygoja daugybė veiksnių ir poveikių³³. Galima teigti, kad ilgalaikėje perspektyvoje sėkmingas verslas yra tas, kuris plečiasi ne tiek kiekybiškai, bet ir kokybiškai.

Tarptautinė prekyba yra vienu metu nagrinėtina eksporto ir importo požiūriais. Tiek eksporto, tiek ir importo plėtojimo galimybes sąlygoja dviejų tipų aplinkybės:

- *aplinkybės, nusakančios eksportuojamų ar importuojamų produktų savybes, šių produktų kokybę bei realią vertę: šios aplinkybės iš esmės nusako eksportuojamą arba importuojamą produktą, taip pat ir tas tarptautinės prekybos galimybes, kurias nulemia parduodamų bei perkamų produktų savybės bei jų užtikrinimo (teisinės apsaugos, kokybės standartizavimo ir kt.) mechanizmas;*

- *aplinkybės, nusakančios išorines sąlygas, kuriomis vyksta eksportuojamų ar importuojamų produktų pardavimas bei pirkimas: šios aplinkybės nusako tiek politinę ir teisinę aplinką (politinės ir teisinės sąlygos, būdingos tarptautinei prekybai), tiek ekonominę aplinką (konkurencijos sąlygos, taip pat įvairios sąlygos, nulemiančios kainų lygį ir jų dinamiką), tiek socialinę ir kultūrinę aplinką (kultūros, mentaliteto, kitos socialinės kilmės sąlygos, nulemiančios požiūrį į tarptautinę prekybą bei jos plėtojimą)³⁴. Taigi, tarptautinėje prekyboje svarbu sąlygos, kuriomis subjektai gali prekiauti, keliami teisiniai, biurokratiniai reikalavimai, taip pat socialinė, kultūrinė, ekonominė aplinka, kita vertus, aktualios ir prekybos objekto savybės.*

Aurelijos Burinskienės teigimu, šiuolaikiniame pasaulyje verslui suteikiamos palankios sąlygos plėtoti tarptautinę prekybą,³⁵ pavyzdžiui:

• *įmonėms vykdyti tarptautinę prekybą ir naudotis masto ekonomijos privalumais,*

³³Melnikas, B. ir kt. 2008. Tarptautinis verslas. Vilnius: Technika, p. 18

³⁴Melnikas B. ir kt; 2008. Tarptautinis verslas. Vilnius: Technika, p. 19

³⁵Čiburienė, J.; Zaharieva, G. 2006. Internationaltradeas a factorofcompetitiveness: comparisonofLithuaniaandBulgariancases, Inzinerine Ekonomika – EngineeringEconomics (4): 48–56.

- *gamykloms pirkti į gaminio sudėtį įtraukiamas sudedamąsias dalis iš specializuotų tiekėjų užsienio šalyse,*
- *tarptautinėms įmonėms plėtoti prekybą tarp padalinių, esančių skirtingose šalyse; atsiranda poreikis taikyti naujus tarptautinės prekybos — plėtojimo būdus, nes:*
 - *produktai keičia savo materialųjį pavidalą į nematerialųjį,*
 - *naujos technologijos, taikomos įvairiose srityse, sparčiai plinta tarp įmonių ir gyventojų; jų taikymas sudaro sąlygas sumažinti prekybos sąnaudoms, padidinti pardavimų apimčiai (Kraemer 2006).³⁶*

Naujų technologijų dėka atsiranda vis naujų tarptautinės prekybos plėtojimo būdų. Tiek materialiosios, tiek ir nematerialiosios kilmės prekės dažniausiai realizuojamos per internetą naudojant elektroninės komercijos technologijas. Akivaizdu, kad šios technologijos yra patogios ir pirkėjams ir pardavėjams³⁷. Apibendrinant, egzistuoja didelė tarptautinės prekybos plėtojimo formų ir būdų įvairovė.

Tarptautinės prekybos plėtros formos ir būdai yra klasifikuojami įvairiais pagrindais. Literatūroje skiriami kiekybiniai bei kokybiniai tarptautinės prekybos plėtros būdai, eksporto ir importo plėtojimas, taip pat įvairūs būdai, kurias įmonės gali taikyti keičiant technologijas, prekybos formas, gamybos specifiką, naudojant naujausias metodikas. Pasikeitus šių santykių turiniui, neabejotinai turi būti keičiami šiuos santykius reglamentuojantys teisės aktai. Naujų teisinių santykių reglamentavimui reikia modernaus, šiuolaikiško teisinio reguliavimo. Teisės vaidmuo įgyja naują prasmę – turi atitikti socialinius, technologinius, ekonominius pokyčius.

1.3. Tarptautinės prekybos plėtojimo problematika

Nors tarptautinė prekyba yra naudinga valstybėms, visuomenei ir kiekvienam individui, tačiau plėtojant šį kompleksinį reiškinį susiduriama su įvairiomis problemomis bei prieštaravimais.

Pasak B. Melniko, tarptautinio verslo plėtojimo aktualijos ir problemos pasižymi didele įvairove: tarptautinio verslo plėtojimas tiesiogiai ar netiesiogiai apima visas ne tik ekonominio, bet ir socialinio bei politinio gyvenimo sritis, daugelį technologijų pažangos sričių, turi įtakos naujų gyvenimo būdo modelių bei socialinės elgsenos stereotipų susiformavimui ir sklaidai. Tarptautinio verslo plėtojimui būdingos problemos ir aktualijos gali būti klasifikuojamos atsižvelgiant į kelis svarbiausius požymius.

³⁶Burinskienė A. Tarptautinė prekyba įmonių veiklos praktikoje. Tarptautinės ekonominės integracijos problemos. Verslas, vadyba ir studijos 2009, p. 38-39

³⁷Burinskienė A. Tarptautinė prekyba įmonių veiklos praktikoje. Tarptautinės ekonominės integracijos problemos. Verslas, vadyba ir studijos 2009, p.39

Nustatant bei klasifikuojant šiuolaikinio tarptautinio verslo plėtojimo aktualijas ir problemas, skiriami trejopi požymiai (žr. 1 lentelę)³⁸.

- požymiai, atskleidžiantys tarptautinio verslo plėtojimo subjektų įvairovę
- požymiai, atskleidžiantys tarptautinio verslo plėtojimo aktualijas ir problemas pobūdį bei pobūdžio raiškos formų įvairovę
- požymiai, išreiškiantys tarptautinio verslo plėtojimo aktualijų ir problemų įvairovę

Lentelė 1. Šiuolaikinio tarptautinio verslo plėtojimo požymiai.

Šiuolaikinio tarptautinio verslo plėtojimo požymiai		
<i>požymiai, atskleidžiantys tarptautinio verslo plėtojimo subjektų įvairovę</i>	<i>požymiai, atskleidžiantys tarptautinio verslo plėtojimo aktualijas ir problemas pobūdį bei pobūdžio raiškos formų įvairovę</i>	<i>aktualijų ir problemų įvairovę</i>
prie tarptautinio verslo plėtotės prisideda įvairaus tipo bei pobūdžio subjektai (įvairaus tipo bei pobūdžio įmonės, įstaigos, institucijos, organizacijos, taip pat valstybė, tarpvalstybinės ir kitos tarptautinės organizacijos, kitokie subjektai), todėl tarptautinio verslo plėtojimo aktualijos ir problemos gali būti suvokiamos ir vertinamos atsižvelgiant į subjektų įvairovę. Šiuolaikinis tarptautinis verslas apima visus šiuolaikiniam gyvenimui būdingus ekonomikos segmentus bei ūkio šakas (visi gavybinės, gamybinės, perdirbamosios pramonės, žemės ūkio, transporto ir ryšių, statybos, prekybos, finansų, įvairiausių paslaugų sektoriai, kiti verslo, taip pat ir tarptautiniame versle dalyvaujantys viešieji sektoriai), todėl tarptautinio verslo	tarptautinio verslo plėtojimo aktualijos ir problemos gali būti suvokiamos kaip politinės, ekonominės, organizacinės, vadybinės, socialinės, psichologinės, teisinės, taip pat kaip pasireiškiančios inovacijų, mokslo ir technologijų pažangos srityje, todėl nustatant ir klasifikuojant šias aktualijas ir problemas gali būti taikomi kriterijai, skirti išryškinti pačių aktualijų ir problemų bei jų raiškos pobūdžiui (beje, tarptautinio verslo plėtojimo aktualijų ir problemų pobūdį bei pobūdžio raiškos formų įvairovę galima vertinti ir atsižvelgiant į daugialypes galimybes kompleksiskai pasireikšti įvairioms skirtingoms bei kombinuotoms pobūdžio aktualijoms ir problemoms). Plėtojant tarptautinį verslą gali pasireikšti tiek kiekybiniai, tiek ir kokybiniai pokyčiai, apimantys įvairias socialinio ir ekonominio gyvenimo, technologijų pažangos, kultūros ir kitas sritis: tarptautinio verslo plėtojimo aktualijų ir problemų priskyrimas skirtingoms grupėms atsižvelgiant į kiekybinių bei kokybinių pokyčių įvairovę kartu leidžia atskleisti ir šių aktualijų bei problemų įvairovę. Šių aktualijų ir problemų turinį kiekvienu konkrečiu atveju sąlygoja paties tarptautinio verslo bei jo plėtojimo mastas ir tarptautinio verslo plėtojimo procesams būdingos laiko charakteristikos: tarptautinio verslo plėtojimo aktualijų ir problemų priskyrimas	paties tarptautinio verslo plėtojimo galimybes pasižymi būtinumu įgyvendinti plataus spektro priemones žmogiškųjų išteklių ugdymo bei vadybos, investicijų, inovacijų bei mokslo ir technologijų pažangos srityse, taip pat verslo organizavimo ir valdymo, marketingo, viešųjų ryšių ir kitose srityse: tarptautiniam verslui plėtoti skirtų plataus spektro priemonių įvairovė leidžia suvokti ir įvertinti paties tarptautinio verslo plėtojimo aktualijų ir problemų įvairovę

³⁸Melnikas, B. ir kt. 2008. Tarptautinis verslas. Vilnius: Technika, p. 26-27

plėtojimo aktualijos ir problemos gali būti suvokiamos ir vertinamos atsižvelgiant į sektorių įvairovę.	skirtingoms grupėms atsižvelgiant į masto ir laiko charakteristikų įvairovę leidžia atskleisti ir šių aktualijų bei problemų įvairovę.	
---	--	--

Šaltinis: Melnikas B. ir kt. 2008. Tarptautinis verslas. Vilnius: Technika, p. 26-27.

D. Bernatonytė pagrįstai pastebi, kad nors tarptautinė prekyba yra naudinga prekiaujančioms šalims, tačiau nauda pasiskirsto netolygiai tarp atskirų šalių. Daugiau naudos patiria ta šalis, kurioje labiau pasikeičia kainos. Kitaip tariant, kuo mažesnis importo paklausos arba eksporto pasiūlos elastingumas, tuo didesnė patiriama nauda iš prekybos³⁹.

Kita vertus, vartotojams naudingas importas, o ne eksportas: padidėja prekių įvairovė ir vartojimas, sumažėja jų kainos. Tarptautinio projekto AGRIPOLICY⁴⁰ tyrimas rodo, kad ES naujųjų šalių narių gyventojai padidėjusį prekių asortimentą ir prekių kokybę įvertino skeptiškai. Dalis jų taip ir neįgijo pasitikėjimo naujomis prekėmis. Atlikti tyrimai rodo, kad pabrangus kai kurioms prekėms, ypač maisto, asortimentas ir kokybė atsidūrė antroje vietoje.⁴¹ Gamintojams naudinga eksportuoti prekes, nes jie gauna papildomų pajamų, o importas daro neigiamą įtaką jų veiklai, nes mažina gamybą, o kartu – ir užimtumą⁴². Darbo autorės nuomone importas nėra vien tik neigiamas dalykas, nes valstybės turi galimybę įsivežti prekių, kurių gamyboje jos (jų subjektai) nesispecializuoja.

Literatūroje teigiama, kad įmonės, vykdančios tarptautinę prekybą, susiduria su įvairiais sunkumais: prekių gabenimo sunkumais, muitų mokesčiais, kalbiniais bei kultūriniais skirtumais, valiutos konvertavimo rizika⁴³. Dėl šios priežasties ūkio subjektai, vykdančys tarptautinę prekybą, turėtų būti labiau pasirengę negu subjektai, realizuojantys prekes tik nacionalinėse rinkose⁴⁴. Taigi, tarptautinė prekyba įpareigoja verslo subjektus atsižvelgti į kultūrinius skirtumus, papildomus reikalavimus įteisintus nacionaliniais teisės aktais, tarptautinės prekybos sutartimis, regioninę prekybą reglamentuojančiais susitarimais.

³⁹Bernatonytė D. Tarptautinė prekyba. - Kaunas: Technologija, 2011, p. 22-23

⁴⁰Agripolicy oficialus tinklapis. www.agripolicy.net

⁴¹Malcolm, J., Krievina, A. First Insights On The Accession Impact For The Agri Food Sector Of The 12 New Member States. Agri Policy Enlargement Network for Agri Policy Analysis. 2008

⁴²Drożdż J. Regioninės ekonominės integracijos poveikio Lietuvos žemės ir maisto ūkio sektoriui vertinimas – Rusijos, Kazachstano ir Baltarusijos muitų sąjungos atvejis//Mokslo studija, Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2010, p.18

⁴³Bishop, E. 2004. Finance of international trade. Oxford: Butterworth-Heinemann. 224 p.

⁴⁴Burinskienė A. Tarptautinė prekyba įmonių veiklos praktikoje. Tarptautinės ekonominės integracijos problemos. Verslas, vadyba ir studijos 2009, p.39

1.4 Tarptautinių prekybinių santykių teisinio reguliavimo tendencijos

Įvairios pasaulio šalys tarptautinės prekybos politiką vykdo skirtingomis priemonėmis, o šių priemonių pasirinkimas priklauso nuo konkrečių tikslų⁴⁵.

Rinkos ekonomikos sąlygomis dažniausiai taikomos priemonės, padedančios valstybei didinti pelną iš užsienio prekybos, verčiančios ūkio subjektus priimti sprendimus atsižvelgiant į valstybės politikos tikslus. Pagrindinis kiekvienos valstybės tarptautinės prekybos uždavinys – skatinti eksportą ir griežčiau reglamentuoti importą. Todėl vieni tarptautinės prekybos valstybinio reguliavimo metodai taikomi importui, siekiant apsaugoti vietinę rinką nuo užsienio konkurencijos, o kiti – didinti eksporto apimtį.

Tarptautinės prekybos valstybinio reguliavimo metodai pateikiami 2 lentelėje.

Lentelė 2. Tarptautinės prekybos politikos metodai.

Reguliavimo metodai		Prekybos politikos priemonės	Reguliuoja	
			Eksportą	Importą
<i>Tarifiniai</i>		Muitų mokesčiai	X	X
		Tarifinės kvotos	X	X
<i>Netarifiniai</i>	Kiekybiniai	Kvotos	X	X
		Licencijos	X	X
		Savanoriškieji apribojimai	X	
	Paslėptieji	Valstybiniai pirkimai		X
		Reikalavimai naudoti vietinius komponentus	X	X
		Techniniai apribojimai		X
		Vidaus rinkos mokesčiai ir rinkliavos		X
	Finansiniai	Subsidijos	X	
		Kreditavimas	X	
		Kompensacinės rinkliavos		X
Draudimas		X	X	

Šaltinis: Bernatonytė D. Tarptautinė prekyba. - Kaunas: Technologija, 2011, p. 312

⁴⁵Bernatonytė D. Tarptautinė prekyba. - Kaunas: Technologija, 2011, p. 312

2 lentelėje matyti, kad išskiriami tarifiniai ir netarifiniai prekybos reguliavimo metodai. Tarifinių metodų esminės priemonės: muitai ir kvotos, tuo tarpu netarifiniai metodai klasifikuojami į tris grupes kiekybinės, paslėptosios, finansinės priemonių grupės.

Priimant sprendimus dėl vieno ar kitų prekybos politikos priemonių naudojimo, paprastai valstybė įvertina visapusišką jų poveikį šalies tarptautinės prekybos pobūdžiui ir galimas jos prekybos partnerių atsakomas priemones⁴⁶.

Kalbant apie Lietuvos tarptautinę prekybą, pažymėtina, kad tam tikrų tarifinių užsienio prekybos reguliavimo instrumentų taikymas yra reglamentuotas Lietuvos pasirašytose laisvosios prekybos sutartyse, kurios iš dalies liberalizuoja tarptautinę prekybą. Šio instrumento reikšmė yra tokia, kad atitinkamų prekių įvežimui iš užsienio valstybių taikomi preferenciniai muitai. Kai kurioms importuojamų prekių grupėms gali būti taikomos tam tikros kvotos. Taip pat užsienio prekybos reguliavimo priemone gali būti antidempingo arba kompensaciniai muitai. Tarifinėmis užsienio prekybos ribojimo priemonėmis gali būti laikomi ir kai kurie netiesioginiai vidaus mokesčiai⁴⁷.

Įvairius užsienio prekybos apribojimus nustato ne tik muitinė, bet įvairios viešojo administravimo institucijos. Prie užsienio prekybos reguliavimo priemonių taip pat priskiriamas prekių klasifikavimas.

Vertinant teisinio reguliavimo tendencijas Europos Sąjungos mastu, tarptautinę prekybą ir verslą gerinančias sąlygas siejamos su naujausiais bei planuojamais teisinio reglamentavimo pakeitimais: modernizuoto muitinės kodekso priėmimu, ES kodekso kūrimu. Taip pat didelę reikšmę turi Lisabonos strategija, kurios tikslas buvo paversti ES konkurencingiausia pasaulio ekonomika, e. Vyriausybės iniciatyva, Pasaulio prekybos organizacijos Dohos derybų raundas, kurio metu nemažai dėmesio skiriama prekybos sąlygoms palengvinti.

Modernizuotas Bendrijos muitinės kodeksas (Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 450/2008) buvo parengtas siekiant šių tikslų:

- 1) įvertinti muitinės vaidmens pokyčius;
- 2) atlikti muitinės veiklos taisyklių peržiūrą siekiant jas supaprastinti ir geriau struktūrizuoti;
- 3) sukurti prielaidas centralizuotam muitiniam įforminimui;
- 4) sukurti teisinį pagrindą ir sąlygas taikyti reformuotas ir kompiuterizuotas muitinės procedūras;
- 5) įtvirtinti bendrų standartų taikymą (įskaitant bendrus rizikos analizės standartus);
- 6) plėsti bendradarbiavimą tarp muitinių ir kitų institucijų, taikyti "vieno langelio" ir "vieno sustojimo" principus⁴⁸.

⁴⁶Bernatonytė D. Tarptautinė prekyba. - Kaunas: Technologija, 2011, p. 313

⁴⁷Bernatonytė D. Tarptautinė prekyba. - Kaunas: Technologija, 2011, p. 313

⁴⁸Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 450/2008.

Modernizuotas muitinės kodeksas įsigaliojo 2008 m. birželio 24 d., tačiau galutinė įgyvendinimo data yra numatyta 2013 birželio 24 d. tai natūralus pereinamasis laikotarpis, nes ES narės turi dar daug ką pertvarkyti, kad kodekso normos sklandžiai veiktų visoje Bendrijoje.⁴⁹

Siekiant didinti verslo konkurencingumą, muitinės procedūrų skaičių numatyta sumažinti paliekant tik dėl ekonominių priežasčių reikalingas procedūras. Todėl muitinės procedūros suskirstytos į tris grupes: išleidimas į laisvą apyvartą, eksportas ir specialiosios procedūros, apimančios visas kitas muitinės procedūras.

Modernizuotame Bendrijos kodekse įtvirtintos tarptautinę prekybą ir verslą lengvinančias priemones:

1. *Vieno langelio principas*. Leidžianti verslininkams pateikti visą prekių importo, eksporto ir tranzito formalumams reikalingą informaciją bei dokumentus ne kiekvienai prekes tikrinančiai institucijai atskirai, o tik vieną kartą ir tik vienai institucijai, atliekančiai vieno langelio vaidmenį.

2. *Vieno sustojimo principas*. Muitinis tikrinimas ir bet kuris kitas tikrinimas, kurį būtina atlikti importuojant ar eksportuojant prekes, turi būti atliekamas vienoje vietoje, sutrumpinant tikrinti reikalingą laiką ir sumažinant prekių vežimo išlaidas.

3. *Vieno prieigos taško principas*. Tai galimybė verslininkams per ES valstybės narės, kurioje jie registruoti, muitinės informacinę sistemą prisijungti prie bet kurios kitos valstybės narės muitinės informacinės sistemos ir pateikti elektroninę muitinės deklaraciją.

4. *Centralizuoto muitinio įforminimo principas*. Tai galimybė verslininkams visus duomenų mainus, susijusius su muitinės formalumais, vykdyti tik per juos aptarnaujančią muitinės įstaigą (pagal verslininko buveinės vietą), nesvarbu, kuriai muitinės įstaigai, veikiančiai toje pačioje ar netgi kitoje ES valstybėje narėje, pateikiamos importuojamos ar eksportuojamos prekės. Verslininką aptarnaujanti muitinės įstaiga turėtų atlikti gautos informacijos rizikos analizę ir pateikti nurodymus ar rekomendacijas muitinės įstaigai, kuriai pateiktos prekės, kokį tikrinimą ji turėtų atlikti.

5. *Savikontrolės principas arba horizontalioji priežiūra*. Pareiškėjai turi patys objektyviai įvertinti jų pačių vidaus procesus, vėliau kreiptis su paraiška į muitinę dėl ekonominių operacijų vykdytojo sertifikato išdavimo. Jeigu atitinkama įmonė atitinka muitinės teisės aktų reikalavimus, įgaliotojo ekonominių operacijų vykdytojo sertifikatas jai išduodamas be valdančiųjų institucijų įsikišimo arba patikrinimų. Principo esmė – abipusis pasitikėjimas.

Įgyvendinus šios principus muitinės ir verslo veiklos sąlygos pagerėtų: paspartėtų muitinės procesai ir prekių judėjimas per išorines ES sienas, padidėtų rizikos analizės bei muitinio tikrinimo efektyvumas bei sustiprėtų visuomenės saugumas.⁵⁰

⁴⁹ J. Radžiukynas ir kt. „Europos Sąjungos bendroji prekybos politika“, MRU, Vilnius, 2011, p. 352

⁵⁰ J. Radžiukynas ir kt. „Europos Sąjungos bendroji prekybos politika“, MRU, Vilnius, 2011, p. 353

Lisabonos strategijos tikslas buvo paversti ES „dinamiškiausia ir konkurencingiausia žinių ekonomika pasaulyje, pajėgia darniai ekonomiškai augti, sukurti daugiau ir geresnių darbo vietų bei didesnę socialinę sanglaudą ir darnią aplinką iki 2010 m.“⁵¹. Taigi, šių teisinių dokumentų tikslai buvo ES ekonomikos augimas ir sklandesnė tarptautinė prekyba, priemonių šiems tikslams pasiekti reglamentavimas.

Kitas svarbus veiksnys – didesnis dėmesys prekybos saugumui užtikrinti bei su tuo susijusios JAV, ES ir Pasaulio muitinių organizacijos iniciatyvos.

Tarptautiniame lygmenyje svarbus vaidmuo tenka įvairiems prekybiniams ir muitų susitarimams. Bendrasis susitarimas dėl tarifų ir prekybos (angl. General Agreement on Tariffs and Trade – GATT) – Pasaulio Prekybos Organizacijos (PPO) (angl. World Trade Organisation – WTO) pirmtakas, atsiradęs kaip tam tikras kompromisas tarp norėtos įkurti Tarptautinės Prekybos Organizacijos (jos įkūrimą užblokavo JAV) ir ilgą laiką funkcionavęs kaip tarptautinė organizacija de facto (unikalus atvejis), nors ir neturėjo savo steigiamojo dokumento, o veikė pagal 1947 m. sudarytą protokolą „Dėl laikino taikymo“. Apibūdinant tarptautinę prekybos sistemą, naudojamos bazinės nuostatos arba principai, kurių svarbiausias tikslas – kuo labiau liberalizuoti tarptautinę prekybą naikinant jos kliūtis. Šie principai yra įtvirtinti GATT:

Didžiausio palankumo principas. Principo esmė, kad GATT (PPO) narė turi besąlygiškai suteikti bet kuriai kitai narei didžiausio palankumo statusą tarpusavio prekybos santykiuose, t.y. bet kokia privilegija ar lengvata, suteiktas sutarties šaliai produkto, kilusio iš ar skirto bet kuriai šaliai, turi būti nedelsiant ir besąlygiškai pradėtas taikyti panašioms produktams, kilusiems iš arba skirtiems visoms kitoms sutartį pasirašiusioms šalims. Tačiau tai nereiškia, kad su visais produktais turi būti elgiamasi vienodai – tai priklauso nuo valstybės dalyvės reguliavimų tam tikrų (panašių) produktų atžvilgiu;

Nacionalinio režimo – PPO narės privalo produktus, importuotus iš kitų narių šalių traktuoti lygiai taip pat, kaip nacionalinius produktus. Kitaip tariant, valstybės narės prekėms, importuotoms į kitos valstybės narės teritoriją, nėra tiesiogiai ar netiesiogiai taikomi jokie vidaus mokesčiai ar rinkliavos, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai viršytų vietinėms prekėms taikomus mokesčius ir rinkliavas (šis principas uždraudžia vietinių produktų gynybą).

Tarifinių įsipareigojimų, muitų ir nuolaidų suderinimas – nors GATT nedraudžia tarifų ir muitų, tačiau visą laiką stengiasi juos mažinti (pvz., Urugvajaus raundo metu muitai buvo sumažinti iki 40 proc.) Šie tarifiniai įsipareigojimai bei muitai yra išdėstomi vad. „Tarifinių įsipareigojimų ir nuolaidų sąrašuose (angl. „Schedules of Concessions“), kurie skirti kiekvienai konkrečiai valstybei narei ir pridedami prie GATT.

⁵¹Lisabonos strategija. http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/policies/lisbon/article_7207_lt.htm; [žiūrėta 2013 02 11]

Kiekybinių ribojimų draudimas – kiekybiniai importo ar eksporto ribojimai (pvz., importo ar eksporto kvotos, eksporto importo licencijų ribojimas ar panašios priemonės) yra draudžiami, dėl tikėtino prekybos iškraipymo. Išimtys iš šio draudimo leidžiamos tik remiantis bendromis GATT taisyklėmis, pvz., siekiant apsaugoti sutarties šalių mokėjimų balansą ar vietinę pramonę.

Skaidrumo – valstybės narės privalo skelbti visas prekybos ir su prekyba susijusias priemones, kad būtų užtikrintas reguliacinių priemonių tikrumas, nuspėjamumas ir atsakomybė už jas.⁵²

Apibendrinant galima teigti, kad skatindamos sąžiningą tarptautinę prekybą šalys susitaria dėl tam tikrų taisyklių - principų ir juos taiko tam tikro regiono mastu, ar tarp konkrečių susitarimą pasirašiusių šalių.

⁵² http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/relations/economic/article_7236_lt.htm [žiūrėta 2012 12

2. MUITAI KAIP TARPTAUTINĖS PREKYBOS REGULIAVIMO METODAS

2.1. Muitų socialinio-ekonominio vaidmens raida

Teigiama, kad sąvokos „muitas“, „muitinė“ yra kilusios iš graikiško žodžio „telos“ (tikslas, pabaiga, galutinis mokėjimas) ir lotyniškojo „teloneum“ (mokestis). Senovėje ši sąvoka reiškė mokestį šeimininkui (savininkui), kurio reikalaujama už važiavimą jo gatve ar tiltu, keliantis per upę. Laikui bėgant sąvokos reikšmė keitėsi ir muitai reiškia mokestį už valstybės (žemės) teikiamas paslaugas užsienio pirkliams⁵³.

Muitai, kaip viena seniausių mokestinių teisinių santykių sritis, atsirado pagal tarptautinės prekybos rūšis siekiant norminti (standartizuoti) teisę užsienio pirkliams prekiauti valstybėje arba atskirose žemėse. Ilgainiui jie virto mokesčiais, smarkiai padidinusiais valstybės biudžeto pajamas bei valstybės ekonominių sienų, siekiant kovoti su užsienio prekių konkurencija, apsaugą.⁵⁴

XVI–XVIII a. Europoje didžiausią pelną nešančiais muitais buvo tranzitiniai (už prekes, vežamas per trečiosios valstybės teritoriją), tačiau XX a. sparčiai vystantis geležinkelių tinklui jie neteko savo turėtos reikšmės. Svarbiausi tampa įvežamieji (importo) muitai, kuriais Vakarų šalys didelę dalį užsienio prekybos siekdamos plėtoti bendrąją rinką reguliuoja iki šiol.

Atsižvelgiant į istorinius darbus, galima tvirtinti, kad muitinės visais laikais turėjo ne tik ekonominę, bet ir politinę bei strateginę-gynybinę reikšmę, todėl valstybės visada stengėsi sukurti patikimą ekonominės sienos kontrolę. Senieji teisės aktai patvirtina, kad muitinės funkcijoms įgyvendinti buvo telkiamos didelės pajėgos. Muitus rinko ne tik muitinėse dirbantys asmenys, bet ir renkantys mokesčius, palaikantys viešąją tvarką, sienos saugumą, miestų vartų „už aprangos reikmenis, papuošalus, metalą. Nemunas buvo pagrindinis ir prekių paskirstymo kelias. Jos buvo plukdomos pro Jurbarką, Veliuoną, Seredžių, Vilkią iki Kauno ir pasklisdavo po vidurio Lietuvą. Vilniaus-Gardino kelias vedė į slavų žemes. Prekyba su slavais ypač suaktyvėjo susikūrus Kijevo Rusijos valstybei. Iš ten buvo įvežama, pvz., papuošalai (stikliniai karoliai, apyrankės), įrankiai, sidabro monetos ir kita“⁵⁵.

Dauguvos upė jungė Šiaurės Lietuvos žemes su Pskovu, Naugarduku. Manoma, kad muitinių užuomazgos formavosi prie visų minėtų kelių: Klaipėdos apylinkėse, Jurbarke, Veliuonoje, Kaune bei Vilniuje.

⁵³Witte, W. 2005. Lehrbuch des Europäischen Zollrechts (Auflage 4). Berlin: Herne, 2005, p.29 iš

⁵⁴Laurinavičius A. Tarptautinės prekybos iššūkiai ir konceptualūs muitinės veiklos pokyčiai, Intelektinė ekonomika, 2007, Nr. 2(2), p.27

⁵⁵Laurinavičius A. Tarptautinės prekybos iššūkiai ir konceptualūs muitinės veiklos pokyčiai, Intelektinė ekonomika, 2007, Nr. 2(2), p. 27

Apie tai, kad Lietuvos ir Lenkijos sienos buvo saugomos patikimai, patvirtina, pavyzdžiui, 1641 m. Žečpospolitos karaliaus Vlavezėtojai“ ir kiti.

Šiandien muitai suprantami kaip netiesioginiai mokesčiai prekėms kirtus valstybės sieną, kaip atlygis už institucijų administracijos (pareigūnų) veiklą⁵⁶.

A. Laurinavičiaus teigimu, mokesčių klasifikavimas yra sudėtingas:

- pagal apmokestinimo objektą yra eksporto, importo ir tranzito,
- pagal apskaičiavimo metodą – vertybiniai (advalioriniai) ir specifiniai (pagal mato vienetą tvirtu tarifu),
- pagal ekonominį pobūdį ir tarifų struktūrą – fiskaliniai (finansiniai), protekciniai (apsaugos), preferenciniai (lengvatiniai), išlyginamieji (lyginamos importinių ir savųjų gaminių kainos), antidempinginiai, diskriminaciniai ir kt.⁵⁷

1 priede matyti, kad D. Bernatonytės pateikia detalią muitų klasifikaciją. Ji muitus skirsto pagal kilmę, prekių judėjimo pobūdį, apskaičiavimo metodą, ekonominį pobūdį ir tarifų struktūrą, tarifų tipus. Muitų klasifikavimas - sudėtingas procesas, reikalaujantis daug žinių ir suvokimo.

Vis dėlto, bendraja prasme muitai – tai netiesioginiai valstybės mokesčiai, kuriais apmokestinamos prekės, gabenamos per valstybinę sieną. Muitai imami dėl kelių priežasčių:

- 1) Siekiant apriboti vidaus pramonei reikalingų žaliavų išvežimą;
- 2) Norint apsaugoti šalies vidaus rinką nuo užsienio šalių gamintojų konkurencijos;
- 3) Siekiant kontroliuoti eksportą ir importą⁵⁸.

Lietuvoje muitų teisės aktais laikomi „Europos Bendrijos muitų teisės aktai bei Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių ir Lietuvos Respublikos teisės aktų nuostatos, už kurių įgyvendinimą atsakinga muitinė. Taip pat teisės aktai, kuriuos muitinė leidžia naudodamasi jos veiklą reglamentuojančių teisės aktų jai suteiktais įgaliojimais, ir įgyvendinant Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis muitinės sudaryti susitarimai su kitų valstybių muitinėmis“⁵⁹.

2.2. Muitinės, kaip tarptautinės prekybos veikėjo, teisinis statusas

Per pastarąjį dešimtmetį muitinių vaidmuo gerokai pasikeitė. Dabar muitinė siejama ne tik su kontrole, pažeidimų prevencija, muitų bei mokesčių administravimu. Šiuolaikinės muitinės kontroliuoja visus tarptautinių operacijų aspektus, gauna informacijos apie visus dalyvius, veikiančius prie Europos Sąjungos (ES) išorinės sienos su trečiosiomis šalimis, ir taip įgyvendina Bendrijoje

⁵⁶Ten pat.

⁵⁷Ten pat.

⁵⁸Bernatonytė D. Tarptautinė prekyba. - Kaunas: Technologija, 2011, p. 313

⁵⁹Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas//Valstybės žinios, 2004, Nr. 73-2517.

taikomą muitų ir tarptautinės prekybos politiką. Šalių muitinės taip pat atsakingos už veiksmingą finansinių Bendrijos interesų apsaugą, nes importuojamų prekių muitai sudaro 15 proc. visų Bendrijos biudžeto pajamų (maždaug 17 mlrd. EUR per metus)⁶⁰. Muitinė šiuo metu atlieka ne fakto, bet prevencinę kontrolę, kuri paremta rizikos vertinimu.

Muitinei taip pat tenka svarbus vaidmuo apsaugant visuomenę nuo pavojingų ir žalingų produktų bei integruojant saugumo aspektus į muitinės kontrolę. Nuolat spartėjanti tarptautinė prekyba ir auganti pasaulinė rinka sudaro geresnes sąlygas pažeidimams ir organizuotam nusikalstamumui, todėl muitinei keliami nauji uždaviniai, kaip susidoroti su kylančiomis grėsmėmis ir augančia kontrolės apimtimi (Framework of standards: to secure and facilitate global trade, 2005). Antra vertus, liberalizuojant tarptautinę prekybą padidėja konkurencingumas ne tik tarp vietinių, bet ir tarp užsienio gamintojų. Verslo sektorius tikisi verslo sąlygų palengvinimo, muitinės procedūrų supaprastinimo, efektyvesnio muitinių darbo bei geresnio muitinių paslaugų teikimo⁶¹. Galima teigti, kad pirminis liberalizavimo etapas jau praeitas - minėtina ekonominių operacijų vykdytojo statuso gavimo galimybė, iš esmės palengvinanti prekybos administravimą. Vis dėlto kartu su vis labiau intensyvėjančia plėtra turės kokybiškai keistis ir valstybės institucijų funkcijos.

Muitinės organizacija yra sudėtinga valstybės aparato struktūra. Kiekvienoje valstybėje muitinė yra savitas ir labai reikšmingas suverenios valstybės ekonominės politikos ir tarptautinės prekybos plėtros instrumentas. Be to, muitinė yra valstybių ekonominio bendradarbiavimo instrumentas, todėl jas sieja panašūs veiklos tikslai.⁶²

Į Bendrijos muitų teritoriją iš trečiųjų šalių įvežtos prekės, saugant ekonominę teritoriją, yra kontroliuojamos muitinei atliekant muitinės procedūrą ir kitus sankcionuotus veiksmus. Prieš išleidžiant prekes į laisvą apyvartą, yra muitinės prižiūrimos, nes nesumokėti už tas prekes nustatyti importo mokesčiai ir neįvykdyti tų prekių išleidimo į Bendrijos vidaus rinką reikalavimai. Todėl disponavimo tokiomis prekėmis laisvę būtina apriboti sudarant sąlygas muitinei jas prižiūrėti ir užtikrinant, kad prekės be muitinės leidimo nepateks į vidaus rinką padarydamos žalos sąžiningai konkurencijai ir valstybės narės arba Bendrijos finansiniams interesams. Muitinė, kaip valstybės institucija, atsakinga už muitų teisės aktų įgyvendinimą, atlikdama jai patikėtas funkcijas, įvežamoms į Bendrijos muitų teritoriją bei išvežamoms iš jos prekėms įformina Bendrijos muitinės kodekso 4 straipsnio 16 punkte išvardytas muitinės procedūras ir to paties straipsnio 15 punkte išvardytus kitus muitinės sankcionuotus veiksmus, o po to prižiūri, kaip šios procedūros arba veiksmai atliekami⁶³. Disponavimo muitinės prižiūrimomis prekėmis apribojimais priklauso nuo daugelio veiksnių:

⁶⁰Adomavičiūtė D. Maitinės audito modelis verslo įmonių veiklos vertinimui, Daktaro disertacija, Vilnius:VU, 2011, p.18.

⁶¹Adomavičiūtė D. Maitinės audito modelis verslo įmonių veiklos vertinimui, Daktaro disertacija, Vilnius:VU, 2011, p.18

⁶²Laurinavičius A. Tarptautinės prekybos iššūkiai ir konceptualūs muitinės veiklos pokyčiai, Intelektinė ekonomika, 2007, Nr. 2(2), p.25

⁶³Laurinavičius A. Tarptautinės prekybos iššūkiai ir konceptualūs muitinės veiklos pokyčiai, Intelektinė ekonomika, 2007, Nr. 2(2), P. 11

- prekių rūšies ir savybių;
- jomis disponuojančio asmens;
- prekių paskirties;
- veiksmų, kuriuos norima su jomis atlikti neišleidžiant prekių į laisvą apyvartą ir kt.⁶⁴.

Galima išskirti tokius pagrindinius muitinės ir verslo santykius reglamentuojančius teisės aktus ir programinius dokumentus:

1. LR Muitinės veiklos strategija 2011-2015 metams. Strategijoje įtvirtinti LR muitinės vizija, misija, vertybės, pagrindinis ilgalaikis strateginis tikslas, prioritetinės veiklos sritys bei uždaviniai. Analizuojant strategiją, matome, kad pastaruoju metu vis reikšmingesnės tampa supaprastintos muitinės procedūros ir muitinio įforminimo sparta, o pagrindiniais kontrolės kriterijais - rizikos analizės bei atrankos metodų taikymas. Supaprastintas muitinės procedūrų diegimas - viena iš prioritetinių Lietuvos muitinės modernizavimo sričių, nes supaprastintų procedūrų taikymas sukuria palankesnes verslo aplinkos sąlygas patikimoms įmonėms ir sudaro galimybes panaudoti atsilaisvinusius muitinės žmogiškuosius išteklius intensyvesniam mažiau patikimų įmonių tikrinimui.

2. LR Muitinės įstatymas priimtas 2004 m. balandžio 27 d. Muitinės įstatymas nustato Lietuvos muitinės veiklos principus ir teisinius pagrindus, funkcijas, struktūrą, veiklos organizavimą, muitinės pareigūnų įgaliojimus, pareigas ir atsakomybę. Muitinės įstatymu taip pat reglamentuojama prekių importo iš trečiųjų šalių ir eksporto į trečiąsias šalis tvarka, importo ir eksporto muitų bei kitų mokesčių taikymo tvarka, Lietuvos Respublikos užsienio prekybos statistinių duomenų rinkimas ir apdorojimas.

3. Pagrindiniais teisės aktais, apibrėžiančiais muitinės ir verslo santykius, laikomi Bendrijos muitinės kodekso įgyvendinimo nuostatų 253-289 ir 372-450 straipsniai, kurie įvardija tokias muitinės sąvokas kaip supaprastintų importo, eksporto ir tranzito procedūrų formalumų įgyvendinimą bei garantijų pateikimo sąlygas ir muitinės atliekamus veiksmus. Taip pat Bendrijos muitinės kodekse išdėstytos ES valstybių narių prekybos su trečiosiomis šalimis taisyklės muitinės veiklos srityje.⁶⁵

4. Europos Parlamento ir Tarybos 2007 m. gegužės 23 d. sprendimu Nr. 624/2007/EB parengta 2008-2013 m. Bendrijos muitinių veiksmų programa „Muitinė 2013“. Bendrieji Programos tikslai:

- užtikrinti, kad muitinių veikla atitiktų vidaus rinkos poreikius, įskaitant tiekimo grandinės saugumą ir prekybos sąlygų palengvinimą, ir kad būtų remiama rinkos augimo ir užimtumo strategija;

⁶⁴Sarapinienė S., Avižienis J.Š., Muitinės procedūros, Vilnius, 2008, p.9.

⁶⁵A. Laurinavičius „Tarybinė teisė ir naujoji valstybės tarnyba (institucijų) valdymo paradigma“, MRU, Vilnius, 2010, p. 199

- užtikrinti, kad valstybių narių muitinių administracijos bendradarbiautų ir vykdytų savo pareigas taip veiksmingai, lyg jos būtų viena administracija, užtikrinanti muitinį tikrinimą, leidžiantį pasiekti lygiaverčių rezultatų kiekvienoje Bendrijos muitų teritorijos vietoje, ir remianti teisėtą verslą;

- tinkamai apsaugoti Bendrijos finansinius interesus;
- stiprinti saugumą ir saugą.⁶⁶

5. 2002 m. birželį PMO taryba priimta rezoliucija dėl tarptautinės prekybos saugumo ir prekybos palengvinimo. Rezoliucijoje buvo numatyta sudaryti tikslinę tarptautinės prekybos grandinės saugumo ir prekybos palengvinimo grupę, susidedančią iš muitinių administracijų, tarptautinių prekybos, transporto ir kitų organizacijų atstovų. Ši tikslinė grupė parengė išsamias rekomendacijas ir priemones, suteikiančias muitinėms galimybę įgyvendinti modernias, rizikos veiksnių įvertinimu pagrįstas kontrolės procedūras. Minėtos tikslinės grupės išplėtotą tarptautinės prekybos srauto grandinės saugumo ir prekybos palengvinimo koncepcija apima išankstinės informacijos apie prekybos grandinės ciklą pateikimą tam, kad muitinė galėtų atlikti rizikos įvertinimą iki krovinio išsiuntimo. Šis požiūris leidžia muitinės saugumo vaidmenį atlikti prieš prekių eksportą arba eksporto metu, kol prekės yra gabenamos tranzitu, arba prieš prekių importą ar jo metu. Išankstinę informaciją pateikia prekių tiekimo grandinėje dalyvaujantys ūkio subjektai. Tai elektroniniu būdu perduodama informacija, kurią teikia eksportuotojai, importuotojai bei paslaugų teikėjai (vežėjai, ekspeditoriai ir kt.).⁶⁷

6. 2005 m. birželio 23 d. PMO buvo patvirtinta Pasaulinės prekybos saugumo ir supaprastinamo standartų sistema. Šia sistema siekiama nustatyti standartus, kurie didintų užimtumą bei nuspėjamumą, pasauliniu mastu apsaugotų bei supaprastintų tarptautinę prekybą, skatintų nepertraukiamą prekių judėjimą saugiomis tarptautinėmis prekybos grandinėmis. Todėl vienas pagrindinių PMO tikslų šioje sistemoje – stiprinti muitinių administracijų bendradarbiavimą, o kartu bendradarbiauti su verslo struktūromis.⁶⁸

7. Taip pat svarbūs Muitinės departamento prie LR Finansų ministerijos įsakymai. Minėtinas Muitinės departamento generalinio direktoriaus 2006 10 26 įsakymas Nr. 1B-698, kurio patvirtinta Bendradarbiavimo programa. Programos tikslas - sukurti palankesnes sąlygas verslui, įtraukti verslo visuomenę į Lietuvos muitinės ir verslo strateginių raidos kryptių prognozavimą, teisės aktų tobulinimą, vykdyti bendrus projektus, tobulinti muitinės veiklą, plėtoti verslo visuomenės mokymą ir informavimą muitinės srityje, diegti kovos su terorizmu bei saugumo užtikrinimo priemones.⁶⁹

⁶⁶ J. Radžiukynas ir kt. „Europos Sąjungos bendroji prekybos politika“, MRU, Vilnius, 2011, p. 276-277

⁶⁷ Ten pat. p. 279

⁶⁸ A. Laurinavičius, Intelektinės nuosavybės apsauga tarptautinėje prekyboje, MRU, Vilnius, 2009, p. 73

⁶⁹ A. Laurinavičius, Tarnybinė teisė ir naujoji valstybės tarnybų (institucijų) valdymo paradigma, MRU, Vilnius, 2010, p. 202

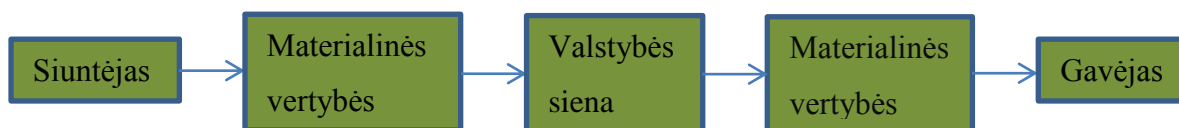
Taigi, esminiai minėtų teisinių dokumentų strateginiai tikslai – skatinti kuo glaudesnę muitinės ir verslo bendradarbiavimą lengvinant procedūras, užtikrinant elektroninį apsikeitimą informacija, tuo pačiu laikantis aukštų informacijos ir visuomenės apsaugos standartų, rizika pagrįstą išankstinį tikrinimą.

2.3. Muitinės kaip tarptautinės prekybos reguliatoriaus vaidmuo

Analizuojant muitinės, kaip tarptautinės prekybos reguliatoriaus vaidmenį, svarbu pabrėžti ne tik nacionalinių muitinių reikšmę, bet visų pirma muitinės vaidmenį tarptautiniu lygmeniu. Todėl nuspręsta trumpai pateikti PMO bei ES muitinių svarbą,

Pasaulio muitinių organizacija (PMO) - tarptautinė organizacija, vienijanti daugelio pasaulio valstybių muitines. PMO pagrindinė veikla ir siekiai yra padėti valstybėms derinti tarpusavyje muitinės veiklą, teisės aktus, taip gerinant tarptautinės prekybos sąlygas verslui įvairiose šalyse. PMO priklauso 177 muitinių administracijos, kurios atstovauja 99 proc. pasaulinės prekybos.⁷⁰

Muitinė kaip tarptautinės prekybos reguliatorius turi užtikrinti tarptautines prekių tiekimo grandinės saugumą. Apibendrinta tarptautinės tiekimo grandinės schema pateikta 1 paveiksle.

Pav. 1. Tarptautinės tiekimo grandinės schema

Šaltinis: Tarptautinės prekybos politikos paskaitų konspektas (MRU)

1 paveiksle matyti, kad vykdant tarptautinę prekybą materialinė vertybės juda iš siuntėjo gavėjui per valstybių sienas. Užtikrinant pasaulinės tiekimo grandinės saugumą svarbiu dokumentu tapo šios organizacijos 2005 m. sukurta Pasaulinės prekybos saugumo ir supaprastinimo standartų sistema (angl. Framework of Standards to Secure and Facilitate Global Trade, SAFE Framework). Tai tarptautinis dokumentas, kuriame išdėstoma 17 standartų. Jie pristatomi kaip minimalūs reikalavimai, kuriuos privalo vykdyti PMO narės.

Tarptautinės prekių tiekimo grandinės apsauga yra tik vienas žingsnis bendrame muitinių administracijų veiklos procese, todėl buvo reikalinga tokia PMO patvirtinta strategija, kuri apsaugotų tarptautinį prekių judėjimą ne jį varžydama, o priešingai, supaprastindama.⁷¹

Muitinė turi teisę neduoti leidimo prekių bei krovinių įvežimui ar išvežimui. Muitinių administracijos reikalauja informacijos ne tik apie importuojamas, bet dažnai ir apie eksportuojamas prekes. Vadovaudamosi atitinkamais teisės aktais (2006 m. gruodžio 18 d. Komisijos reglamentas

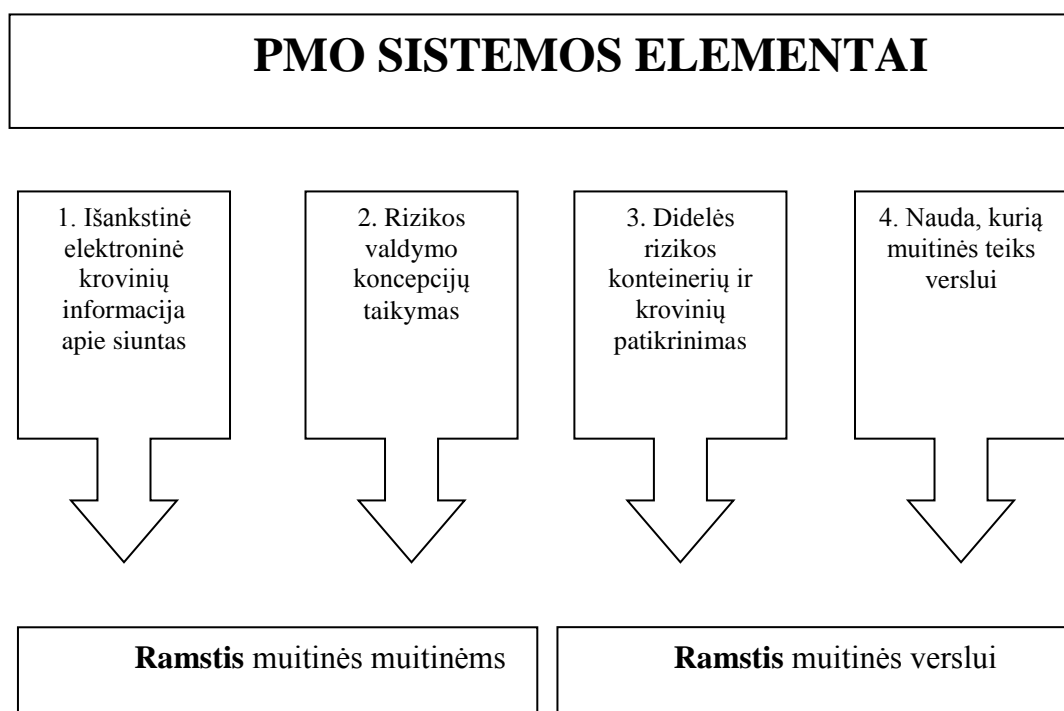
⁷⁰ Adomavičiūtė D. Muitinės audito modelis verslo įmonių veiklos vertinimui, Daktaro disertacija: socialiniai mokslai, vadyba, ir administravimas (O3S).-Vilnius: VU, 2011, p.21

⁷¹Ten pat, p.22

(EB) Nr. 1875/2006), ES muitinės reikalauja pateikti išankstinę informaciją apie į Bendriją įvežamas ir iš jos išvežamas prekes. Nuo 2011 m. sausio 1 d. prekių importuotojai ir eksportuotojai privalo muitinei teikti išankstines elektronines deklaracijas, kuriose turi nurodyti su į ES įvežamų ir iš jos išvežamų prekių saugumu susijusius duomenis. Iš anksto turėdamos saugumui svarbius duomenis (t. y. prieš tai, kai prekės fiziškai atvežamos prie sienos), muitinės gali veiksmingiau stebėti krovinių judėjimą ir geriau įvertinti riziką. Šia priemone siekiama didinti tarptautinės prekybos saugumą.⁷²

Muitinė, turėdama specifinius įgaliojimus⁷³ ir informaciją apie prekių srautus, atlieka pagrindinį vaidmenį saugant ir supaprastinant pasaulinę prekybą. Vis dėlto, siekiant užtikrinti nuolatinį tarptautinės prekybos supaprastinimą reikia skatinti muitines sudaryti bendradarbiavimo susitarimus su kitomis valdžios įstaigomis.

Pasaulinės prekybos saugumo ir supaprastinimo standartų sistema siekia nustatyti standartus, kurie, didinant užtikrintumą ir nuspėjamumą, pasauliniu mastu apsaugotų tiekimo grandinę bei supaprastintų prekybą, ir suteikti galimybę integruotai valdyti tiekimo visais gabenimo būdais grandinę. PMO Sistemą sudaro 4 esminiai elementai, kurie pateikiami 2 paveiksle.

Pav. 2. Pasaulinės prekybos saugumo ir supaprastinimo standartų sistemos struktūra

Šaltinis: Adomavičiūtė D. Muitinės audito modelis verslo įmonių veiklos vertinimui, Daktaro disertacija: socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas (O3S).-Vilnius: VU, 201, p. 23

2 paveiksle matyti, kad PMO Sistema, grįsta pavaizduotais keturiais esminiais elementais, remiasi dviem tolygiais ramsčiais: „muitinės muitinėms“ bei „muitinės verslui“. Sistemoje apdorojama

⁷² Adomavičiūtė D. Muitinės audito modelis verslo įmonių veiklos vertinimui, Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas.

⁷³ Specifiniai įgaliojimai suprantami kaip teisė tikrinti įvežamus, transportuojamus per šalį ir išvežamus krovinius bei prekes.

išankstinė krovinių informacija apie atvykstančias, išvykstančias ir tranzitines siuntas. Įdiegta rizikos valdymo koncepcija, kurios tikslas užtikrinti saugumą. Taip pat Sistema reikalauja atlikti didelės rizikos konteinerių ir krovinių patikrinimą. Verslas, kuris atitinka minimalius tiekimo grandinės saugumo standartus, pajus teikiamą muitinės naudą.

Dviejų ramsčių strategija turi daug privalumų. Ramsčiai sudaryti iš daugybės standartų, kurie sujungti siekiant užtikrinti, kad jie būtų lengvai suprantami bei greitai įgyvendinami tarptautiniu lygmeniu. Be to, Sistema yra tiesioginis PMO saugumo ir supaprastinimo priemonių ir programų, parengtų narių administracijų, rezultatas⁷⁴.

Svarbus vaidmuo tenka ir ES muitinei. ES muitinės, glaudžiai bendradarbiaudamos su kitomis institucijomis, atlieka itin svarbų vaidmenį remiant teisėtą prekybą ir stiprinant konkurencingumą, užtikrinant teisingą muitų ir mokesčių mokėjimą, kovojant su klastotėmis ir piratavimu, apdorojant informaciją ir atliekant rizikos vertinimą, kad būtų atskleista apgaulinga, teroristinė ir nusikalstama veikla, ir taip prisidedant prie kovos su kitų rūšių sukčiavimu, organizuotu nusikalstamumu, terorizmu ir kt. ES muitinės strateginiai tikslai pavaizduoti 3 lentelėje.

Lentelė 3. ES muitinės strateginiai tikslai ir jų įgyvendinimo priemonės

Eil. Nr.	Sritis	Strateginis tikslas	Tikslų įgyvendinimo priemonės
1	Apsauga	Ginti visuomenę ir finansinius Bendrijos interesus	1) užtikrinant, kad muitai ir mokesčiai būtų renkami tinkamai ir veiksmingai; 2) taikant veiksmingas kovos su neteisėtų, ribojamų arba draudžiamų prekių judėjimu priemones; 3) toliau tobulinant veiksmingą rizikos vertinimą ir taip prisidedant prie kovos su terorizmu ir nusikalstama veikla, įskaitant prekybą neleistinomis narkotinėmis medžiagomis, klastotėmis arba piratinėmis prekėmis; 4) atliekant prevencinį darbą, atskleidžiant muitinės teisės aktų pažeidimų arba sukčiavimo atvejus, pagal nacionalines taisykles atliekant jų tyrimus ir traukiant baudžiamojon atsakomybėn; 5) naudojantis tarpusavio administracine pagalba, kad būtų užtikrinamas tinkamas muitinės ir žemės ūkio teisės aktų taikymas.
2	Konkurencingumas	Remti Europos bendrovių konkurencingumą	1) modernizuojant aplinką ir muitinės darbo metodus (pvz., numatant sistemomis grindžiamas koncepcijas, kuo darnesnius darbo metodus ir t. t.); 2) diegiant nepopierinę muitinės aplinką (elektroninę muitinę); 3) imantis aktyvių standartizavimo veiksmų – jei tinka, tvirtinti tarptautinius standartus, pvz., parengtus Pasaulio muitinių organizacijos, ir rengti naujus ES

⁷⁴Ten pat.

			standartus, kurie galėtų tapti pasaulinio masto pavyzdžiais.
3	Supaprastinimas	Supaprastinti teisėtą prekybą	1) kuriant ir tobulinant kontrolės sistemas, kad būtų kuo mažiau trikdomas prekių srautas ir kiek galima sumažinta administracinė našta, būtina vykdant kitus viešosios politikos uždavinius, tokius kaip saugumo reikalavimai; 2) sudarant teisėtiems ekonominių operacijų vykdytojams lengvesnes sąlygas, siekiant mažinti reikalavimų laikymosi sąnaudas.
4	Kontrolė	Kontroliuoti ir valdyti tarptautiniam prekių gabenimui naudojamas tiekimo grandinės	1) tobulinant ir griežtinant veiksmingą tikrinimą tinkamiausioje tiekimo grandinės vietoje (pasienyje ir šalies viduje); 2) tinkamai ir nuosekliai įgyvendinant Bendrijos ir nacionalinius teisės aktus, susijusius su prekių kontrole ir judėjimu; 3) skatinant veiksmingus ir nuolatinius informacijos apie riziką mainus; 4) apsvarstant informacijos mainų su svarbiausiais prekybos partneriais galimybę siekiant įdiegti visos tiekimo grandinės kontrolę ir valdymą.
5	Bendradarbiavimas	Palaikyti, plėtoti ir skatinti kokybišką valstybių narių muitinių, muitinių ir kitų vyriausybės institucijų bei muitinių ir verslo bendruomenės bendradarbiavimą	1) plečiant dabartinį muitinių bendradarbiavimą; 2) koordinuojant finansinių Bendrijos interesų apsaugos veiksmus; 3) imantis pagrindinio vaidmens kuriant kuo nuoseklesnės veiklos koordinavimo su kitomis pasienyje veikiančiomis institucijomis priemones („vieno langelio“ principas); 4) tobulinant bendradarbiavimo ir konsultavimosi su įmonėmis procedūras; 5) stiprinant tarptautinį bendradarbiavimą arba tarpusavio administracinę pagalbą muitinės klausimais sudarant atitinkamus susitarimus su trečiosiomis šalimis ir aktyviau dalyvaujant tarptautiniuose forumuose, skirtuose tarptautinės teisės klausimams arba tarptautinio pobūdžio sprendimams (pvz., dėl embargo, aplinkosaugos susitarimų, susitarimų dėl intelektinės nuosavybės teisių) aptarti.

Šaltinis: Adomavičiūtė D. Muitinės audito modelis verslo įmonių veiklos vertinimui, Daktaro disertacija: socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas (O3S).- Vilnius:VU, 2011, p. 29

3 lentelėje matyti, kad išskiriamos penkios sritys (apsauga, konkurencingumas, supaprastinimas, kontrolė, bendradarbiavimas), kuriuose ES muitinė siekia strateginių tikslų tokių kaip ginti visuomenę ir finansinius bendrijos interesus, skatinti konkurencingumą, paprastinti prekybą, kontroliuoti, palaikyti kokybišką muitinės ir verslo bendradarbiavimą.

Lietuvos muitinės misija – saugoti Lietuvos ir Europos Sąjungos (ES) visuomenę, rinką, aplinką ir finansinius interesus nuo neteisėtos tarptautinės prekybos daromos žalos, sudarant palankias sąlygas teisėtam verslui⁷⁵.

Lietuvos muitinės vertybės:

- *partnerystė – patikimas bendradarbiavimas su Lietuvos Respublikos ir ES institucijomis, kitų valstybių muitinėmis ir tarptautinėmis organizacijomis, atviras dialogas su verslu, tarpusavio pasitikėjimo skatinimas, palankių sąlygų teisėtam verslui sudarymas ir verslo pagalba muitinei vykdant savo funkcijas, muitinės pareigūnų komandinis darbas, pasitikėjimas vadovais ir bendradarbiais, pagarba ir atvirumas tarpusavio santykiuose, darnios institucijos kultūros ugdyimas;*

- *profesionalumas – gilios muitinės pareigūnų ir kitų darbuotojų žinios ir įgyti darbo įgūdžiai, modernių muitinio tikrinimo priemonių ir technologijų taikymas, gebėjimas maksimaliai panaudoti savo žinias, įgūdžius ir darbo priemones praktikoje, siekimas nuolat tobulėti, atsakingas požiūris į patikėtus užduotis, iniciatyvumas, motyvuotumas;*

- *efektyvumas – patikima Lietuvos Respublikos ir ES visuomenės, rinkos, aplinkos ir finansinių interesų apsauga nuo neteisėtos tarptautinės prekybos daromos žalos, metodišku ir sistemingu rizikos valdymu pagrįstas muitinis tikrinimas, ekonominių operacijų vykdytojų, kitų asmenų ir partnerių teisėtų poreikių ir lūkesčių tenkinimas, kokybiškos muitinės paslaugos, naujausių darbo metodų ir priemonių taikymas, racionalus išteklių naudojimas.*

Lietuvos muitinės ilgalaikiai strateginiai tikslai :

- *visuomenės, rinkos, aplinkos ir finansinių interesų apsaugos srityje – patikimai saugoti Lietuvos Respublikos ir ES visuomenę, rinką, aplinką ir finansinius interesus nuo neteisėtos tarptautinės prekybos daromos žalos, efektyviai įgyvendinti muitinei patikėtą ES muitų ir prekybos politikos priemones ir kitus uždavinius, užkirsti kelią muitų teisės aktų pažeidimams bei kitai neteisėtai veiklai;*

- *bendradarbiavimo su ekonominių operacijų vykdytojais ir partneriais srityje – plėtoti muitinės partnerystę su ekonominių operacijų vykdytojais ir partneriais, atstovauti Lietuvos Respublikos interesams ES institucijose, kurti palankesnes verslo aplinkos sąlygas, tobulinti muitinės teikiamas paslaugas, plėtoti informacijos sklaidą ir mainus;*

- *institucijos stiprinimo srityje – didinti veiklos efektyvumą, tobulinti valdymą, ugdyti pareigūnų ir darbuotojų žinias ir gebėjimus, atsakingumą, tarpusavio pasitikėjimą, sąžiningumą, diegti ir taikyti modernius darbo metodus ir priemones, ugdyti darnią institucijos kultūrą.⁷⁶*

Apibendrinant, galima teigti, kad muitinė atlieka itin svarbų vaidmenį palaikant teisėtą prekybą. Taip

⁷⁵Lietuvos Respublikos muitinė. <http://www.cust.lt/web/guest/apiemus/lm>; [žiūrėta 2012 12 20]

⁷⁶Lietuvos Respublikos muitinė. <http://www.cust.lt/web/guest/apiemus/lm>; [žiūrėta 2012 12 20]

pat ji užtikrina teisingą muitų ir mokesčių mokėjimą; kovoja su klastotėmis ir piratavimu bei kitų rūšių sukčiavimu saugant aplinką ir piliečius nuo visų rūšių pavojingų prekių.

2.4. Tarptautinės prekybos ekonominio efektingumo didinimas skatinant verslo ir muitinės (kitų suinteresuotųjų valstybės tarnybų) partnerystę

Verslo ir muitinės bendradarbiavimas yra viena iš pagrindinių sąlygų sėkmingai plėtoti tarptautinę prekybą. Muitinės kaip valstybės institucijos santykių su verslu raida veda į glaudesnę bendradarbiavimą sprendžiant saugumo problemas.⁷⁷ Muitinė turėdama specifinius įgaliojimus bei gebėjimus, gali ir turi vaidinti pagrindinį vaidmenį saugant ir supaprastinant tarptautinę prekybą. Ypač svarbi muitinės ir visų tarptautinės prekybos operatorių sąveika (gamintojų, eksportuotojų ir importuotojų, vežimo ir sandėliavimo operatorių, ekspedicinių įmonių, muitinės įstaigų, tarpininkų), nes nelanksčios, ilgai trunkančios muitinės procedūros daro neigiamą įtaką verslo konkurencingumui.

Atsižvelgiant į viešojo administravimo ES pokyčių tendencijas, Lietuvoje pradėta kurti gerovės valstybės kūrimo strategija, žyminti atsakomybės tarp valstybės ir verslo persikirstymą. Tai reiškia, kad sumažėjo valstybės kontrolė verslo administravimo, finansinių paslaugų, telekomunikacijų, vandens ūkio ir kitų komunalinių paslaugų srityje, atsisakoma smulkmeniško verslo reglamentavimo, susidarė visiškai nauja socialinė aplinka, reikalaujanti keisti požiūrį į valstybės ir verslo administravimą, įvairių ne pelno organizacijų, interesų bendruomenių vaidmenį⁷⁸. Vadovaudamasi naująja filosofija muitinė deda pastangas, kad prekių judėjimas Europos Sąjungoje ir už jos ribų būtų paprastesnis, greitesnis, pigesnis ir saugesnis. Vertinant padėtį iš vadybos pozicijų – keičiasi verslo ir valstybės tarnybų veiklos bei tarpusavio bendradarbiavimo taisyklės. Verslo bendrovės darosi atviros priimdamos globalizacijos iššūkius. Jos siekia sudaryti sandorius visame pasaulyje palankiausiomis sąlygomis. Renkantis, kur investuoti, verslas ieško valstybių, kuriose palankiausia mokesčių ir saugumo (ekonominio, finansinio ir fizinio) užtikrinimo politika. Reikia atkreipti dėmesį ir į naujai kylančias verslo problemas, nes verslo bendrovės nuolat patiria spaudimą dviem priešingomis kryptimis⁷⁹.

Pirma problema yra ta, kad valstybė, visuomenė, interesų grupėms atstovaujantis trečiasis sektorius, žiniasklaidos atstovai reikalauja, kad savo ekonominę, socialinę galią jos derintų su atsakomybe. Iš bendrovių reikalaujama moralios elgsenos, visuomeninės atsakomybės. Šioje srityje taisyklės tapo griežtesnės, o jų elgsena vertinama kritiškai, todėl bendrovės yra priverstos ieškoti sau palankių rinkų bei šalių, kur galėtų mažesnėmis sąnaudomis gaminti pageidaujamos kokybės

⁷⁷ Laurinavičius A. Tarptautinės prekybos iššūkiai ir konceptualūs muitinės veiklos pokyčiai, *Intelektinė ekonomika*, 2007, Nr. 2(2), p. 31

⁷⁸ Laurinavičius A. Tarptautinės prekybos iššūkiai ir konceptualūs muitinės veiklos pokyčiai, *Intelektinė ekonomika*, 2007, Nr. 2(2), p.29

⁷⁹Ten pat

produkciją. Pagrindinis reikalavimas – kad prekių importas, eksportas, tranzitas ir įvežimas perdirbti būtų skaidrus ir kontroliuojamas. Būtent didesnis skaidrumas verčia bendroves imtis didesnės atsakomybės. Kita problema yra ta, kad verslo organizacijos nuolat jaučia konkurencinę įtampą. Apie bendrovės verslo sėkmę sprendžiama iš jos akcijų vertės, kuri priklauso nuo įmonių augimo tempų biržose. Tai labai sudėtingas uždavinys, nes yra sunku suderinti šiuos skirtingus dalykus, todėl atsiranda pagunda falsifikuoti bendrovės biudžeto skaičius, o kartu pažeisti ir savo socialines priedermes. Taigi bendrovės turi būti pavyzdinės „verslo pilietės“, o finansų rinkos verčia duoti rekordinį pelną, 5–10 kartų pranokstantį bendrąjį ekonomikos augimą (visa ekonomika kasmet auga 2–3 proc.)⁸⁰.

Yra tokių verslo bendrovių, kurios veikia nesąžiningai, siekia bet kuriomis priemonėmis gauti didesnę pelną ir sumokėti kuo mažiau mokesčių. Todėl, vertinant verslo pokyčius ir siekiant tinkamai įgyvendinti savo funkcijas, valstybės įstaigoms (pvz., muitinei ir kitoms sieną kontroliuojančioms tarnyboms) kyla būtinybė ieškoti naujų veiklos būdų, keisti vidaus administravimo modelį, veiklos metodus.

Pagrindinis XXI a. Europos muitinės tikslas – rinkos, tarptautinės prekybos grandinės ir visuomenės apsauga bei muitų ir tarptautinės prekybos politikos, verslo sąlygų palengvinimo įgyvendinimas. Muitinė turi prisiimti įsipareigojimus dėl verslo saugumo užtikrinimo taikant visiems ūkio subjektams vienodus kontrolės standartus. Saugumo užtikrinimas turi būti atliekamas taip, kad tarnybiniai veiksmai sudarytų kuo mažiau kliūčių teisėtam verslui. Verslo sąlygos yra palengvinamos suprastinant muitinės procedūras, patikimiems tarptautinės prekybos operatoriams taikant lengvatas⁸¹.

Reikalavimai supaprastinti tarptautinės prekybos sąlygas ir didinti saugumo garantijas – tai tarsi priešingų siekių konfliktas, tarptautinio lygio institucijų deklaruojamų iniciatyvų kolizija. Tai labai sudėtingas uždavinys, reikalaujantis derinti tarpusavyje prieštarungus muitinės ir tarptautinio verslo interesus. Sprendžiant iš vakarų valstybių patirties, galima daryti prielaidą, kad siekiant tenkinti socialinės ir ekonominės raidos suponuotus poreikius pirmiausia būtina viešajame sektoriuje (statutinių institucijų veikloje) diegti vadybos ir verslo administravimo metodus panaudojant naujausius technikos, technologijos, elektronikos ir kitus mokslo pasiekimus bei siekti daug glaudesnio atitinkamų valstybės tarnybų ir verslo subjektų bendradarbiavimo⁸². Tačiau tam, kad pokyčiai būtų įsitvirtinę praktikoje, reikia nemažai laiko.

⁸⁰Laurinavičius A. Tarptautinės prekybos iššūkiai ir conceptualūs muitinės veiklos pokyčiai, *Intelektinė ekonomika*, 2007, Nr. 2(2), p.29

⁸¹Laurinavičius A. Tarptautinės prekybos iššūkiai ir conceptualūs muitinės veiklos pokyčiai, *Intelektinė ekonomika*, 2007, Nr. 2(2), p.31

⁸²Laurinavičius A. Tarptautinės prekybos iššūkiai ir conceptualūs muitinės veiklos pokyčiai, *Intelektinė ekonomika*, 2007, Nr. 2(2), p.31

3. MUITINĖS IR VERSLO PARTNERYSTĖ KAIP TARPTAUTINĖS PREKYBOS PLĖTOJIMO VEIKSNYS

3.1 Muitinės ir verslo bendradarbiavimo istorinė raida

Vienas svarbiausių tarptautinių prekybinių susitarimų, turėjusių įtakos pasaulinės prekybos liberalizavimui, buvo Bendrasis susitarimas dėl muitų tarifų ir prekybos (angl. General Agreement on Tariffs and Trade, sutr. GATT), veikęs nuo 1947 m. GATT pagrindinis tikslas – laisvesnės ir teisingesnės tarptautinės prekybos politikos propagavimas, mažinant muitų tarifus ir šalinant kitus prekybos barjerus, trukdančius plėtoti tarptautinę prekybą. Šio susitarimo viena iš nuostatų buvo ta, kad tarptautinės institucijos, palengvinančios valstybių bendradarbiavimą bei didinančios jų tarpusavio priklausomybę, yra svarbios ne tik dėl ekonominių priežasčių, bet ir dėl taikos pasaulyje palaikymo. (Miškinis, 2008)⁸³.

Pagrindinė problema, su kuria susiduria muitinė, yra nuspręsti, kaip vykdyti vis intensyvesnę kontrolę, siekiant apsaugoti Bendrijos finansinius, socialinius ir verslo interesus, ir nesudaryti apsunkinančių kliūčių teisėtam verslui. Todėl muitinei svarbu įsitraukti į šį procesą, netampant kliūtimi logistinėje grandinėje. Efektyviai tarptautinių krovinių vežimo kontrolei reikalingas intensyvus bendradarbiavimas tarp muitinės ir pasienyje tikrinimą atliekančių valstybės institucijų, verslo bei logistikos įmonių visose šalyse. Be to, saugumo problemos dabar skubiai reikalauja dalijimosi informacija apie prekių judėjimą per išorines ES sienas ir Bendrijos muitų teritorijoje. Būtina plėtoti tarptautinį bendradarbiavimą ne tik ES lygiu, bet ir su trečiosiomis šalimis, naudojant rizikos analizės metodus ir keičiantis informacija. Todėl tam, kad nesusidarytų kliūčių prekių bei krovinių judėjimui ir pasienyje tikrinimą atliekančios institucijos operatyviai gautų reikalingą informaciją, muitinė turi koordinuoti visą abipus sienos vykstantį tikrinimą atliekančių institucijų bendradarbiavimą bei su tuo susijusius elektroninius dokumentus⁸⁴.

Po 2001 m. rugsėjo 11 d. Niujorke, 2003 m. lapkritį Stambule, 2004 m. kovo 11 d. Madride ir kitur įvykdytų teroro aktų saugumo klausimams imta skirti daug daugiau dėmesio. Kadangi prekių bei krovinių judėjimo logistinė grandinė yra tarpvalstybinio pobūdžio, todėl buvo būtinas intensyvus nacionalinių valdžios institucijų darbas, siekiant bendrų priemonių sukūrimo.

Europos Taryba, siekdama užtikrinti efektyvią sienų kontrolę, 2004 m. kovo 25 d. pareiškė apie būtinumą įdiegti saugos priemones visoms transporto rūšims. Per metus jūrų transportu buvo gabenama vidutiniškai 1600 mln. tonų krovinių, oro transportu – 8 mln. tonų krovinių ir muitinėse įforminama apie 104 mln. konteinerių. Prognozuota, kad jų skaičius 2015 m. gali išaugti iki 510–610 mln. (Supply Chain Security: EU Customs' role in the fight against terrorism, 2006). Tik itin

⁸³ Adomavičiūtė D. Muitinės audito modelis verslo įmonių veiklos vertinimui, Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, p.22

⁸⁴ Ten pat.

veiksmingos muitinės gali įveikti tokį milžinišką skaičių, per daug nevēluodamos ir nesudarydamos sąlygų nesąžiningam, nepageidaujamam ir neteisėtam prekių gabenimui⁸⁵.

Muitinių veikla ir toliau išlieka labai svarbi. Dabartiniu metu ES muitinių tarnybos kontroliuoja beveik 20 proc. pasaulinio importo, o tai sudaro daugiau negu 2 mlrd. tonų prekių per metus, kai muitinės kasmet įformina daugiau kaip 100 mln. muitinės deklaracijų (http://europa.eu/pol/cust/index_lt.htm).

Pasikeitus tarptautinės prekybos sąlygoms, prekių ir medžiagų tiekimo šaltiniai tapo vis globalesni, o su tokiomis sąvokomis kaip „tikslus pristatymo laikas“ (angl. „just-in-time delivery“) siejami ekonominių operacijų vykdytojų lūkesčiai, kad muitinės kontrolė būtų kuo operatyvesnė ir spartesnė. Siekiant bendrų valstybės ir verslo tikslų, kuriamos naujos partnerystės formos, kaip Ekonominių operacijų vykdytojų institutas. Ekonominių operacijų vykdytoją galima apibrėžti kaip asmenį, kuris užsiimdamas savo verslu vykdo veiklą, kuriai taikomi muitų teisės aktai (2008 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 450/2008)⁸⁶. Viena iš teisinių prielaidų pasikeitusiems santykiams reglamentuoti – atsiradęs klasikinio administracinio akto ir privatinės (civilinės) sutarties suartėjimas (suderinimumas).⁸⁷ Sekančiame poskyryje aptariami muitinės ir verslo bendradarbiavimo esminiai aspektai.

3.2. Muitinės ir verslo sutartinių santykių ypatumai

Šiuolaikinėje teisės doktrinoje kategorija „administracinis aktas“ ir „sutartis“ neretai supriešinami, tokiu būdu siekiant parodyti, kad tai yra du visiškai atskiri ir iš esmės besiskiriantys teisiniai poliai, kurių vienas yra viešosios, kitas privatinės teisės epicentras. Ypač tai būdinga valstybėms, kuriose nėra išvystytas administracinių sutarčių institutas, prie jų priskiriant ir Lietuvą. Šiandieną tapo akivaizdu, kad negalima kategoriškai supriešinti administracinio akto ir sutarties, kadangi juos sieja tam tikri bendri teisiniai elementai, kylantys iš abiejų institutų teisinės prigimties ir atsiskleidžiantys administracinių sutarčių instituto sąraigoje.⁸⁸

Muitinės ir verslo sutartiniai santykiai sudaro pagrindą sėkmingam tarptautinės prekybos plėtojimui. Verslas ir muitinė – tai dvi skirtingos interesų grupės, kurios turi skirtingų tikslų. Verslas ieško paprasčiausio, greičiausio, pigiausio būdo gauti ar išsiųsti prekes, todėl santykiuose su muitine tikisi lankstumo ir greito procedūrų įforminimo. Muitinė tuo tarpu siekia užtikrinti teisingą mokesčių

⁸⁵ Adomavičiūtė D. Muitinės audito modelis verslo įmonių veiklos vertinimui, Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, p.24

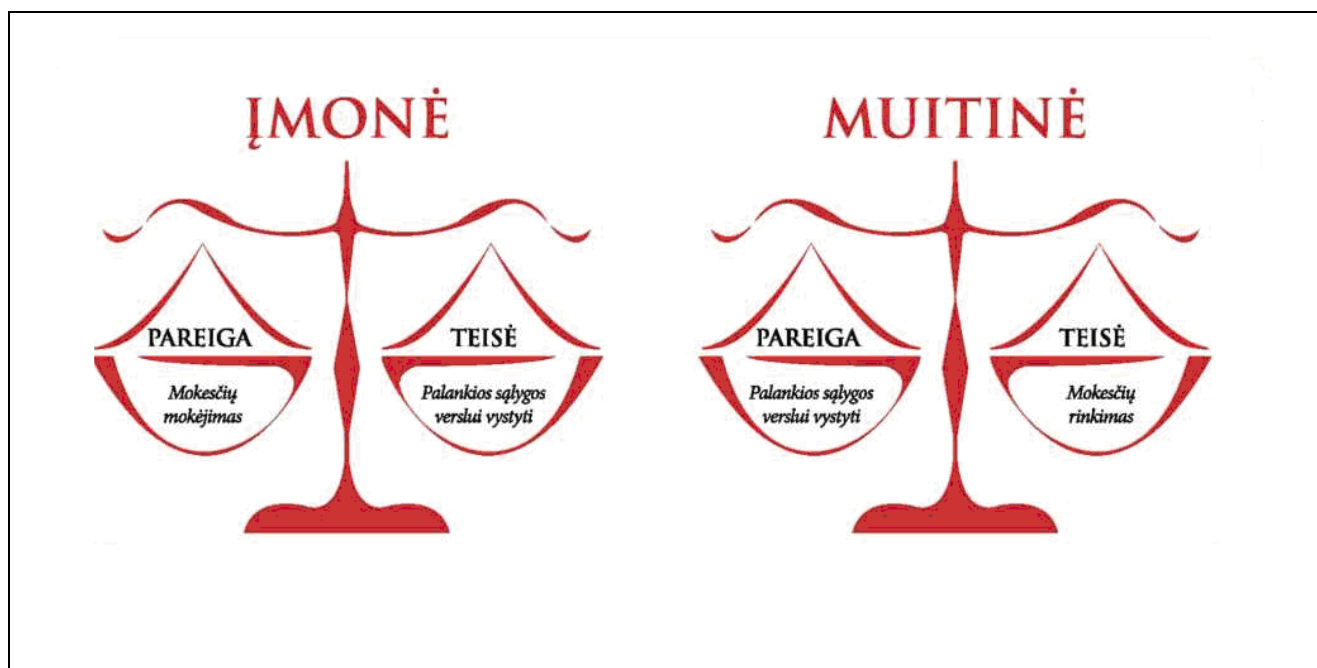
⁸⁶ Adomavičiūtė D. Ten pat.

⁸⁷ Kuncevičius G Administracinio akto ir administracinės sutarties teisinės prigimties sąsajos: teorinis aspektas. Socialinių mokslų studijos. MRU mokslo darbai. 2012, 4(3).

⁸⁸ Kuncevičius G Administracinio akto ir administracinės sutarties teisinės prigimties sąsajos: teorinis aspektas. Socialinių mokslų studijos. MRU mokslo darbai. 2012, 4(3), p. 1042

surinkimą, apsaugoti rinką nuo neteisėtos, nesaugios produkcijos ir daugelio kitų tikslų, kuriems įgyvendinti taip pat ieško efektyviausių būdų. Šių grupių abipusis bendradarbiavimas teigiamai veikia tarptautinę prekybą.

Tam, kad muitinė surinktų daugiau mokesčių, reikia, kad verslas būtų sėkmingai vystomas, o verslui, kad turėtų iš ko mokėti mokesčius, taip pat yra svarbu, kad būtų sėkmingai vystomas. Taigi palankios verslo sąlygos yra vienodai svarbios abiem šalims, o norint jas sukurti, būtina bendradarbiauti, t. y. kartu ieškoti abipusiai naudingų sprendimų iki bus pasiektas kompromisas derinant abiejų šalių skirtingus interesus.⁸⁹ 3 paveiksle vaizduojama muitinės ir verslo teisių bei pareigų pusiausvyra.

Pav. 3 **Muitinės ir verslo teisių bei pareigų pusiausvyra.**

Šaltinis: Mažeikienė E. Muitinės ir verslo bendradarbiavimas ES valstybėse: skirtinga praktika, bendras tikslas. Muitų teisė praktikams, 2012, lapkritis, Nr.1, p.3

3 paveiksle matyti, kad verslo pagrindinė pareiga valstybei – mokesčių sumokėjimas, tuo tarpu valstybė savo ruožtu turėtų užtikrinti kuo palankesnes sąlygas verslo vykdymui. Tuo tarpu muitinė, kaip valstybės institucija, privalo siekti prisidėti prie verslui palankių sąlygų skatinimo ir viena iš esminių jos teisių – vykdyti mokesčių rinkimą valstybės vardu. Pažymėtina, kad Lietuvoje esminis subjektas užsiimantis mokesčių rinkimu – Valstybinė mokesčių inspekcija prie LR Finansų ministerijos, tuo tarpu muitinei taip pat suteikta ši svarbi (mokesčių rinkimo) teisė.

⁸⁹ Mažeikienė E. Muitinės ir verslo bendradarbiavimas ES valstybėse:skirtinga praktika, bendras tikslas. Muitų teisė praktikams,2012, lapkritis, Nr.1, p.3

3.3 Šiuolaikinio muitinės ir verslo bendradarbiavimo analizė

Dabartinis muitinės ir verslo bendradarbiavimas yra skatinamas tarptauriniu lygmeniu, tačiau visos valstybės turi kitus muitinės ir verslo partnerystės standartus.

Dr. Widdowson nuomone, pagrindiniai skirtumai slypi darbo metoduose, kuriuos pasirenka konkrečių valstybių muitinės, siekdamos užtikrinti ES muitų teisės aktų įgyvendinimą nacionaliniame lygmenyje⁹⁰. Skiriami du muitinės veiklos metodai: tradicinis „vartų saugotojo“ ir rizikų valdymo. Esminiai jų skirtumai pateikti 4 lentelėje.

Lentelė 4. Muitinių darbo metodai.

Tradicinis „vartų saugotojo“ metodas	Rizikų valdymo metodas
“Vienas dydis tinka visiems” strategija	Strategija pagal rizikos laipsnį
Dėmesys administracinei kontrolei	Balansas tarp kontrolės ir paramos verslui
Atsakomybė už teisingą deklaravimą tenka tik verslui	Pripažįstama abipusė atsakomybė, tiek valstybės, tiek verslo
Dėmesys fizinei kontrolei	Dėmesys informacijos valdymui
100 proc. muitinės procedūrų tikrinimas	Tikrinimas aukštos rizikos srityse ir minimali intervencija žemos rizikos srityse
Vertinamas kiekvienos muitinės procedūros teisingumas	Vertinamas verslo procesų ir procedūrų teisingumas
Tikrinimas realiu laiku	Didesnis dėmesys tikrinimui po procedūrų įforminimo
Dėmesys siekiant rasti neatitikimus	Vertinami tiek neatitikimai, tiek atitiktytys
Jokių ypatingų privalumų patikimam verslui	Patikimam verslui sudaromos palankesnės sąlygos
Deklaravimas tik pristačius krovinį	Deklaravimas prieš krovinio pristatymą

Šaltinis: Mažeikienė E. Muitinės ir verslo bendradarbiavimas ES valstybėse: skirtinga praktika, bendras tikslas. Muitų teisė praktikams, 2012, lapkritis, Nr.1, p.3

4 lentelėje matyti, kad rizikų valdymo kur kas lankstesnis, nes pagrįstas apibuse (tiek muitinės tiek verslo) atsakomybe, jame kur kas mažesnė administracinė bei fizinė kontrolė, akcentuojamas tinkamas ir išankstinis informacijos valdymas, kartu keliant tikslą užtikrinti subjektų informacijos apsaugą.

Nors šie metodai atskleidžia kraštutines priešingybes, o praktikoje egzistuoja tarpiniai jų variantai, vis tik jie padeda atsakyti, kodėl susiduriame su skirtinga ES muitų teisės aktų taikymo

⁹⁰Mažeikienė E. Muitinės ir verslo bendradarbiavimas es valstybėse: skirtinga praktika, bendras tikslas. Muitų teisė praktikams, 2012, lapkritis, Nr.1., p.3

praktika įvairiose šalyse⁹¹.

PPO pabrėžia, kad verslo sąlygų palengvinimas gali turėti didelį teigiamą poveikį nacionalinei ekonomikai, o dėl nepamatuotų reikalavimų, lėto muitinės procedūrų įforminimo tarptautinė verslo bendruomenė patiria didelius nuostolius.

PMO yra rekomendavusi modernioms muitinių administracijoms diegti standartizuotas, supaprastintas procedūras; nuolat vystyti ir tobulinti muitinės kontrolės procedūras; maksimaliai išnaudoti technologijas ir kurti partnerystės santykius tarp muitinės ir verslo. Todėl daugelis muitinių administracijų diegia taip vadinamą partnerystės metodą (angl. partnership approach), inkorporuodamos jį į nacionalinę teisinę bazę. PMO siekia, kad muitinių administracijos įgyvendintų „rizikos vertinimo“ kontrolės būdą, kurio kai kurie elementai išvardinti minėtoje lentelėje⁹².

Lietuvos Respublikos muitinės strategijoje 2011-2015 m. verslo ir muitinės bendradarbiavimas užima svarbią vietą. Muitinės vizija: „Lietuvos Respublikos muitinė – lanksti, skaidri, efektyvi ir patikima valstybės institucija, prisidedanti prie tarptautinės prekybos grandinės saugumo užtikrinimo, išlaikanti deramą pusiausvyrą tarp muitinio tikrinimo ir teisėtos prekybos palengvinimo ir taikanti moderniausius darbo metodus, grindžiamus partnerystės ir verslo skatinimo principais.“ Bendradarbiavimas su ekonominių operacijų vykdytojais taip pat nurodomas kaip viena iš prioritetinių muitinės sričių, į kurias orientuoti ilgalaikiai strateginiai tikslai.

Lietuvos muitinė yra nemažai nuveikusi diegdama modernius rizikų valdymo metodus ir gerindama bendradarbiavimą su verslu. Tačiau praktikoje, ypač prekių deklaravimo muitinei metu, vis dar pastebimi ženklūs skirtumai, lyginant su senosiomis ES valstybėmis (Vokietija, Olandija, Belgija): Lietuvoje nustačius netikslumus deklaracijoje atsakomybė tenka vienpusiškai verslui ir jam taikomos griežtos sankcijos; deklaracijos negali būti pateiktos muitinei anksčiau, negu pristatomas kroviny; atliekant muitinį įforminimą, net ir supaprastintų procedūrų atvejais, reikalaujama pateikti originalius dokumentus, pvz. A formos kilmės sertifikatą ir t. t.

Palyginimui būtų galima pateikti prekių deklaravimo importo procedūrai Vokietijos uostuose tvarką. Tarkime, UAB „X“ importuoja įrankius iš Malaizijos, kuriems taikomas preferencinis 0 % maito tarifas. Deklaracija ir dokumentų kopijos muitinei nusiunčiamos iki prekių atgabenimo į uostą. Muitinė patikrina, ar deklaracijoje nėra neatitikimų, kuriuos aptikusi nurodytų pataisyti (administracinių sankcijų taikymas už netikslumus apskritai nepraktikuojamas). UAB „X“ atveju deklaracijoje neatitikimų nėra, apie numatomą prekių patikrinimą muitinė taip pat nepraneša, todėl importo procedūra baigiama įforminti pristačius prekes į uostą. Preferencinis maito tarifas pritaikomas remiantis gauta A formos kilmės sertifikato kopija. A formos sertifikato originalas gali būti patikrintas po muitinio įforminimo – tokiu atveju UAB „X“ gautų nurodymą atsiųsti jį muitinei paštu.

⁹¹Mažeikienė E. Muitinės ir verslo bendradarbiavimas es valstybėse: skirtinga praktika, bendras tikslas. Maitų teisė praktikams, 2012, lapkritis, Nr.1. p.4

⁹²Ten pat.

Verslo indėlis gerinant bendradarbiavimą su muitine taip pat yra labai svarbus. Įmonėms teisingai deklaruojant prekes, demonstruojant tiek savo žinias, tiek gerą procesų ir procedūrų valdymą, įgyjamas muitinės pasitikėjimas. Lietuvoje įmonės, kurios vertinamos kaip patikimos (kai kelių patikrinimų po muitinio įforminimo metu nenustatoma pažeidimų), yra rečiau tikrinamos po muitinio įforminimo, taip pat muitinė įvertina įmonių patikimumą išduodama įvairius leidimus, nors naudojantis kai kuriais leidimais prarandamas retesnių patikrinimų privalumas ir jie atliekami nustatytu periodiškumu. O vertinant įmonės patikimumo reikšmę kasdieniame darbe su muitinės postais, atkreiptinas dėmesys, kad įmonių darbuotojų žinios ir procedūrų išmanymas padeda ne tik kurti patikimos įmonės reputaciją, bet ir sumažinti šiai dienai už deklaravimo netikslumus taikomų griežtų sankcijų rizikas – baudos dydis gali siekti iki 15.000 Lt deklaraciją pasirašiusiam asmeniui, įskaitant krovinio, kaip pažeidimo įrankio, konfiskavimą⁹³.

Lyginant įvairiose valstybėse susiklosčiusius verslo ir muitinės bendradarbiavimo skirtumus, be abejo, reikia įvertinti daug juos sąlygojusių priežasčių: valstybės politinę ir ekonominę raidą; verslo, kaip kuriančio patikimo verslo įvaizdį, raidą; tiek verslo, tiek muitinės švietimo, žinių gilinimo sąlygas. Tačiau, nepaisant egzistuojančių skirtumų šiai dienai, yra akivaizdu, kad lėčiau ar greičiau visos ES valstybės eina viena kryptimi, ir verslo su muitine partnerystė yra „neišvengiama“. Ir tik nuo pačios valstybės suinteresuotų šalių geranoriško bendradarbiavimo ir pastangų priklauso, kaip sparčiai tai vyksta.

Iš Lietuvos Respublikos muitinės 2012 m. I pusmečio ataskaitos duomenų matyti, kad muitinėje organizuojami pasitarimai, diskusijos kurių metu su asocijuotomis verslo struktūromis aptariami išankstinės informacijos apie įvežamas prekes į Rusijos-Baltarusijos-Kazachstano muitų sąjungą pateikimo aspektai, pristatomi teisės aktų projektai (ES muitinės kodekso projektas), aptariami įgaliotųjų ekonominių operacijų vykdytojų statuso privalumai ir trūkumai, pristatomos kuriamos informacinės sistemos (2012m I pusmetį- „Lietuvos pašto“ kuriama informacinė sistema „Deklarantas-muitinė-deklarantas“ ir pan.), nagrinėjami importo ir eksporto deklaracijų muitinio įforminimo pokyčiai, aptariami specifiniai aspektai (2012 I pusmetį- oreivystei skirtų prekių deklaravimas bei apmokestinimas ir pan.).

Galima daryti išvadą, kad Lietuvos muitinės sėkmingai įgyvendina muitinės ir verslo partnerystės skatinimą. Ataskaitoje teigiama, kad koordinuojama Muitinės konsultacinio komiteto (MKK) ir jo regioninių pakomitečių veiklą. MKK – svarbus muitinės vykdomos politikos instrumentas perteikiant ir derinant ją su verslo organizacijomis. Plėtojant ryšius su verslo organizacijomis Lietuvos Respublikos muitinė siekia, kad verslo asociacijos aktyviai dalyvautų MKK veikloje. Muitinė skatina diskusijas, atlieka nuomonių tyrimus įvairiais klausimais: 2012 m. vasario mėnesį išplatintas

⁹³Mažeikienė E. Muitinės ir verslo bendradarbiavimas es valstybėse: skirtinga praktika, bendras tikslas. Muitų teisė praktikams, 2012, lapkritis, Nr.1,p.4

klausimynas Lietuvos ūkio subjektams dėl nepopierinės muitinės paslaugų. 2012 m. Kovo mėnesį vykdyta verslininkų apklausa apie Įgaliotųjų ekonominių operatorių statusą. Vėliau rezultatus muitinė pristato posėdžių metu.

Muitinės iniciatyva spaudoje ir internete buvo publikuoti straipsniai, platinta informacija apie verslo visuomenei aktualius teisės aktų pakeitimus, parengti specialistų komentarai, atsakyta į verslo organizacijų dominančius klausimus⁹⁴. Darytina išvada, kad muitinė- aktyvi bendradarbiavimo su verslu partnerė, inicijuojanti tyrimus, diskusijas, teikianti grįžtamąjį ryšį.

3.4. Muitinės ir verslo bendradarbiavimo ateities perspektyvos

Lietuvos muitinės misija – saugoti Lietuvos ir ES rinką ir visuomenę užsienio prekybos srityje, įgyvendinant Europos Bendrijos muitų ir prekybos politiką. Šiai misijai įgyvendinti teisinius pagrindus suteikė Modernizuotas muitinės kodeksas. Lietuvos Respublikos muitinėje pradėjo veikti nauja Muitinės deklaracijų apdorojimo sistema, Muitinės kriminalinei tarnybai perduotas centrinis rizikos profilio valdymas. Muitinė vis daugiau dėmesio skiria partnerystei su verslu plėtojimui. Įvardinsime svarbiausius Lietuvos muitinės siekius, kuriuos įgyvendinus muitinės ir verslo partnerystė taptų efektyvesne. Pirmas siekis – esamos muitinės ir verslo aplinkos pertvarkymas į nepopierinę aplinką. Antras siekis – administracinės naštos mažinimas ir aptarnavimo kokybės gerinimas ekonominių operacijų vykdytojams ir kitiems asmenims.⁹⁵

Svarbų indėlį užtikrinant tarptautinės tiekimo grandinės saugumą įnešė PMO 2005 m. sukurta Pasaulinės prekybos saugumo ir supaprastinimo standartų sistema. Ji ne tik sudaro sąlygas tarptautinės prekybos apsaugai, bet ir ją supaprastina bei skatina. ĮEOV turi naudoti iš greitesnio muitinės procedūrų įforminimo, pavyzdžiui, sumažinus tikrinimų dažnumą.⁹⁶

Vertinant tarptautinius muitinės ir verslo partnerystei keliamus reikalavimus bei šios srities svarbos pripažinimą, galima teigti, kad muitinės ir verslo bendradarbiavimas ateityje turėtų būti dar labiau plečiamas.

Darbo autorė atliko verslo subjektų tyrimą siekdama išsiaiškinti respondentų požiūrį į verslo ir muitinės bendradarbiavimą.

⁹⁴Mažeikienė E. Muitinės ir verslo bendradarbiavimas es valstybėse: skirtinga praktika, bendras tikslas. Muitų teisė praktikai, 2012, lapkritis, Nr.1.

⁹⁵Adomavičiūtė D. Muitinės audito modelis verslo įmonių veiklos vertinimui, Daktaro disertacija: socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas (O3S).-Vilnius:VU, 2011, p. 31-32

⁹⁶Adomavičiūtė D., Gurevičienė J.J. Muitinių veikloje naudojami tarptautinio verslo ryšių analizės ir vertinimo modeliai. Mykolo Romerio universitetas. BUSINESS SYSTEMS and ECONOMICS No. 1 (1), 2011, p. 86

4. MUITINĖS IR VERSLO BENDRADARBIAVIMO ĮVERTINIMO TYRIMAS

4.1. Tyrimo organizavimas ir metodika

Siekiant įgyvendinti darbo tikslą – išanalizuoti muitinės ir verslo bendradarbiavimo teisinės prielaidas, jų poveikį plėtojant tarptautinę prekybą, bei papildyti teoriniais metodais gautas išvadas, nuspręsta taikyti anketinės apklausos metodą. Pasak K. Kardelio, anketa yra plačiai paplitęs tyrimo metodas socialiniuose moksluose dėl jo paprastumo ir galimybės greitai gauti duomenis⁹⁷.

Kiekybiniam tyrimui pasirinkti respondentai, kurie turi tam tikrą ryšį su muitinės ir verslo bendradarbiavimo praktiniais aspektais. Tyrimo metu nuoroda į anketą (<http://manoapklausa.lt/apklausa/444588636/>) buvo išsiųsta Lietuvos įmonėms, dalyvaujančioms tarptautinės prekybos apyvartoje. Tyrimas grindžiamas tiriamųjų savarankiškumo ir anonimiškumo principais.

Anketų klausimai suformuoti, siekiant išaiškinti respondentų nuomonę dėl muitinės ir verslo santykių, muitinės procedūrų svarbos, muitinės ir verslo bendradarbiavimo realijų ir galimybių.

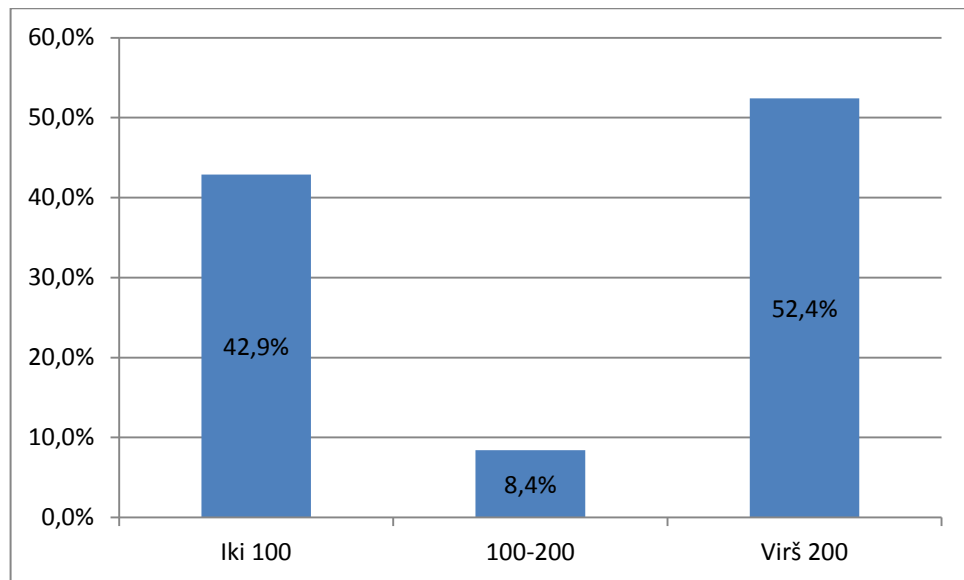
Anketa sudaryta iš instrukcinės dalies, diagnostinio ir demografinio klausimų blokų. Demografinis klausimų blokas pateiktas tyrimo instrumento pradžioje, jį sudaro 4 klausimai – apie įmonės dydį (darbuotojų kiekį), apyvartą, priklausimą teritorinei muitinei ir įmonės veiklos pobūdį. Diagnostinį klausimų bloką sudaro 13 klausimų. Iš viso anketoje 17 klausimų, iš kurių 3 yra atviri, o kiti – uždari, tačiau daug kur respondentams yra paliekama galimybė atsakyti į klausimus plačiau, tam paliekamas atsakymo variantas „kita“. Anketa yra anoniminė, įmonės pavadinimo nurodyti nebuvo prašoma.

Tyrimo rezultatai buvo apdoroti Microsoft Excel programa.

4.2. Tyrimo rezultatai ir jų analizė

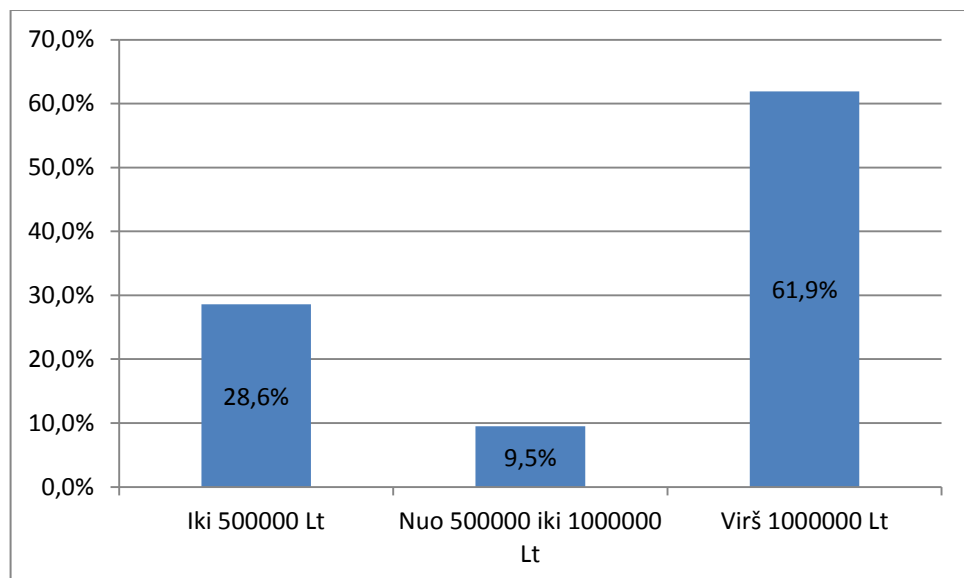
Tyrimo metu iš viso buvo apklaustas 21 įmonės atstovas. Tyrimo pradžioje respondentų buvo paprašyta nurodyti įmonės dydį (darbuotojų skaičių). Didžioji dalis respondentų yra didesnės įmonės, kuriose dirba daugiau, kaip 200 žmonių (52,4 proc. arba 11 respondentų), 42,9 proc. tyrime dalyvavusių įmonių yra nedidelės (9 įmonės) – iki 100 darbuotojų, ir tik 8,4 proc. (1 įmonė), - vidutinės (dirba nuo 100 iki 200 darbuotojų).

⁹⁷ Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai, Kaunas, 2002.

Pav. 4. Įmonių dydis.

Kitu klausimu respondentų buvo paprašyta nurodyti, kokia yra įmonės metinė (2012 m.) apyvarta. Atsakymai pavaizduoti paveiksle 5.

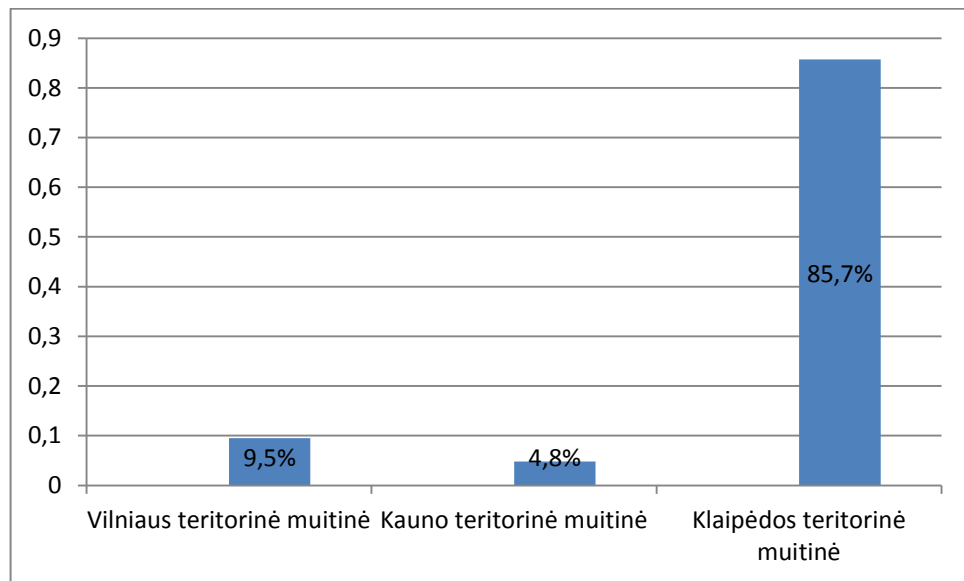

Pav. 5. Įmonių metinė apyvarta.

5 paveiksle matyti, kad didžioji dauguma įmonių turi didesnę apyvartą (virš 1000000 Lt), tokios įmonės sudaro 61,9 proc. respondentų (13 įmonės), 28,6 proc. tiriamųjų atsakė, kad jų apyvarta yra iki 500000 Lt (6 įmonės), o 9,5 proc. (2 įmonės) – nuo 500000 Lt iki 1000000 Lt. Iš 21 respondentų dažniausias atsakymas yra "Virš 1000000 Lt", o rečiausias atsakymas yra "Nuo 500 000 iki 1000000 Lt".

Apibendrinant galima teigti, kad didelėms įmonėms šiuolaikiškos muitinės paslaugos itin aktualios, nes įgalioto ekonominių operacijų vykdytojo statusas (ar kiti palengvinimai) gerokai supaprastina dokumentų administravimą, pagreitina prekių judėjimo srautus.

Sekančiu klausimu buvo paklausta, kokiai teritorinė munitinės zonos priklauso įmonė. Rezultatų paskirstymas pavaizduotas paveiksle 6.

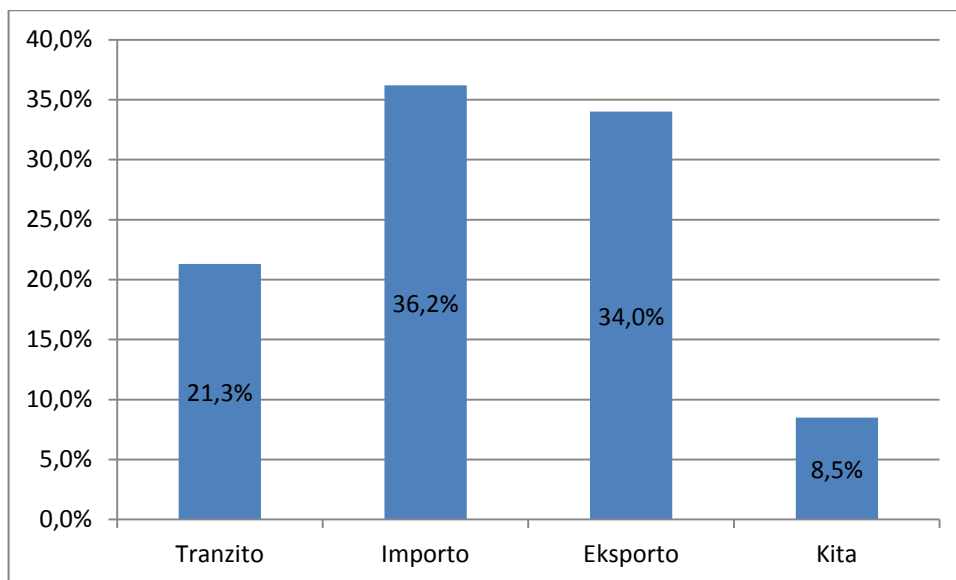

Pav. 6. Įmonių priklausymas teritorinėms munitinėms.

Kaip matyti iš paveikslo 6 duomenų, didžioji dalis respondentų (85,7 proc.) priklauso Klaipėdos teritorinės munitinės zonos (18 įmonių), 9,5 proc. – Vilniaus teritorinės munitinės zonos (2 įmonės) ir 4,8 proc. – Kauno teritorinės munitinės zonos (1 įmonė).

Sekančiu klausimu respondentai buvo paprašyti apibūdinti atstovaujamos įmonės veiklos sritį. Į šį klausimą buvo gauti tokie atsakymai: 1) ekspedicija; 2) tarpininkavimo paslaugos; 3) ekspedijavimo, agentavimo, sandėliavimo paslaugas ir sausakrūvio ir šaldyto krovinio frachtavimas; 4) įmonė teikia ekspedijavimo, agentavimo ir sandėliavimo paslaugas; 5) gamyba; 6) naftos gamyba; 7) naftos perdirbimas; 8) naftos produktų perdirbimas; 9) žaliavos perdirbimas ir gaunamos žaliavos pardavimas; 10) administravimas; 11) teisė; 12) maisto parduotuvė; 13) transporto paslaugos; 14) gamyba; 15) transportas; 16) stogo dangų gamyba; 17) biudžetinė įstaiga; 18) tarptautiniai vežimai ir logistika; 19) naftos produktų gamyba ir realizavimas; 20) naftos perdirbimas. Vienas respondentas neatsakė į šį klausimą. Vertinant respondentų atsakymus, matyti, kad tyrime dalyvavo įvairias veiklas vykdančios įmonės. Daugiausiai tyrime dalyvavusios įmonės užsiima naftos produktų gamyba ir realizavimu.

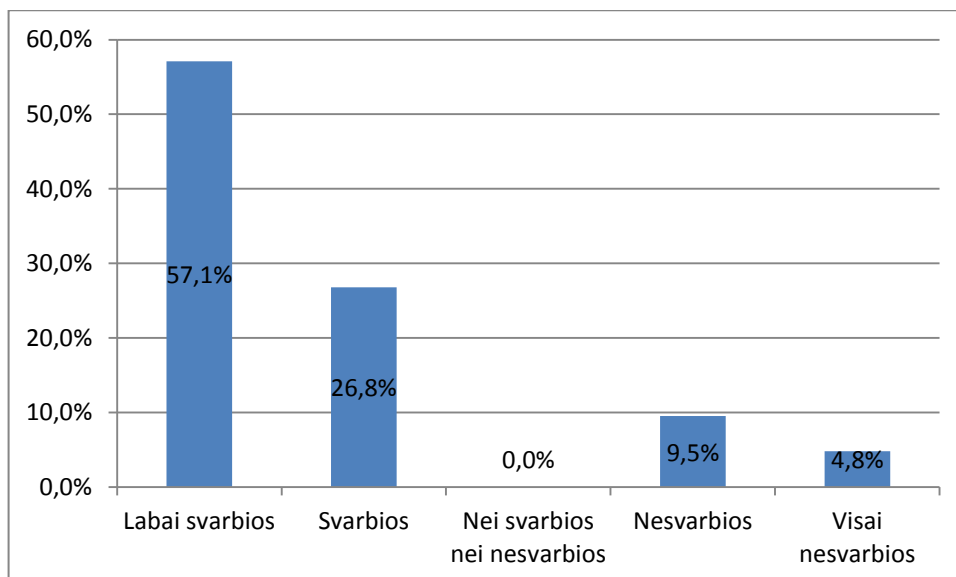
Sekančiu klausimu įmonių atstovų buvo paklausta, kokias munitinės procedūras jiems tenka atlikti.

Pav. 7. Respondentų atsakymai į klausimą: „Kokias muitinės procedūras tenka atlikti Jūsų įmonei?“

Apklauso duomenimis, daugiausia įmonių atlieka importo (36,2 proc. arba 17 įmonių) ir eksporto procedūras (34 proc. arba 16 įmonių). 21,3 proc. respondentų pažymėjo, kad jie atlieka tranzito procedūras. Dar 8,5 proc. pasirinko atsakymo variantą „kita“. Šie respondentai įrašė tokius atsakymus: „Laikinojo įvežimo, reeksporto“, „sandėliavimo“, „laikino saugojimo“. Iš 21 respondentų dažniausias atsakymas yra "Importo", o rečiausias atsakymas yra "kita". Tokių respondentų atsakymų paskirstymą galima paaiškinti tuo, kad tyrime dalyvavo skirtingas veiklas vykdančios įmonės, todėl jos atlieka įvairias muitinės procedūras, priklausomai nuo veiklos pobūdžio. Tyrimu siekta iširti šiuolaikinės muitinės daromą įtaką verslui. Toliau apibendrinami respondentų atsakymai į anketos 6-13 klausimus. Apibendrinus atsakymus tikimasi sužinoti kaip verslo atstovai vertina muitinės procedūrų svarbą verslui.

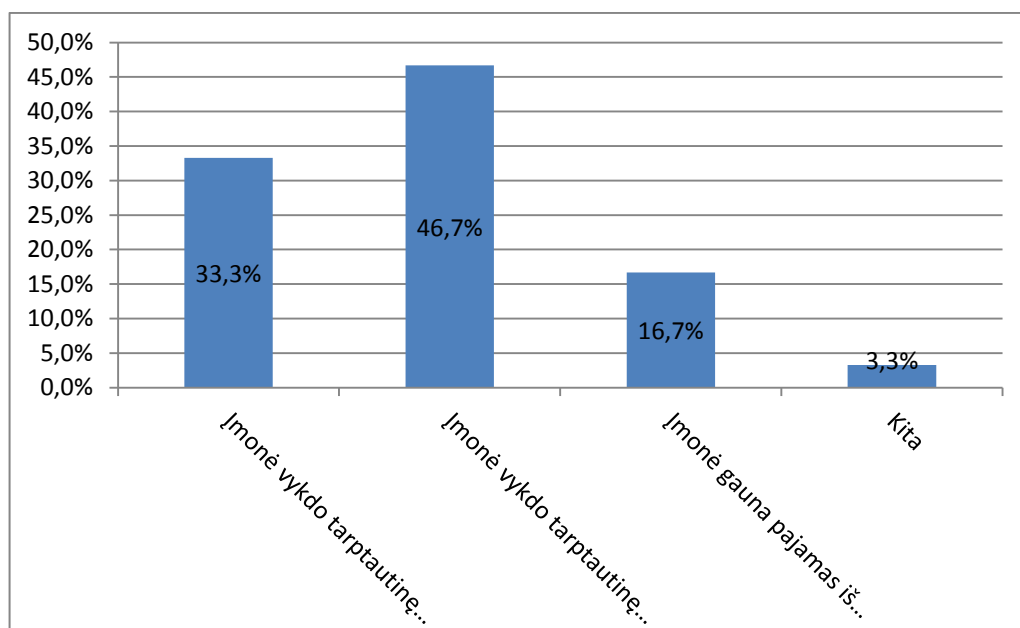
Kitu klausimu respondentų buvo paprašyta įvertinti muitinės procedūrų svarbą jų verslui. Atsakymų variantai buvo išskirti pagal Likerto skalę, siekiant nustatyti pritarimo ar nepritarimo laipsnį.

Pav. 8. Respondentų atsakymai į klausimą: „Įvertinkite, prašau, maitinės procedūrų svarbą Jūsų verslui“.

8 paveiksle matyti, kad didžioji dalis respondentų mano, kad maitinės procedūros yra labai svarbios (57,1 proc.) bei svarbios (26,8 proc.) jų verslui. Tik nedidelė dalis respondentų (4,8 proc. arba 1 respondentas) pažymėjo, kad maitinės procedūros yra visai nesvarbios ar nesvarbios (9,5 proc. arba 2 respondentai). Reikėtų priminti, kad tyrime dalyvavo įvairias veiklas vykdančios įmonės, todėl ne visoms įmonėms yra vienodai svarbios maitinės procedūros. Pažymėtina, kad labai svarbiomis maitinės procedūras įvardijo naftos perdirbimo, ekspedicijos verslu užsiimančių įmonių atstovai.

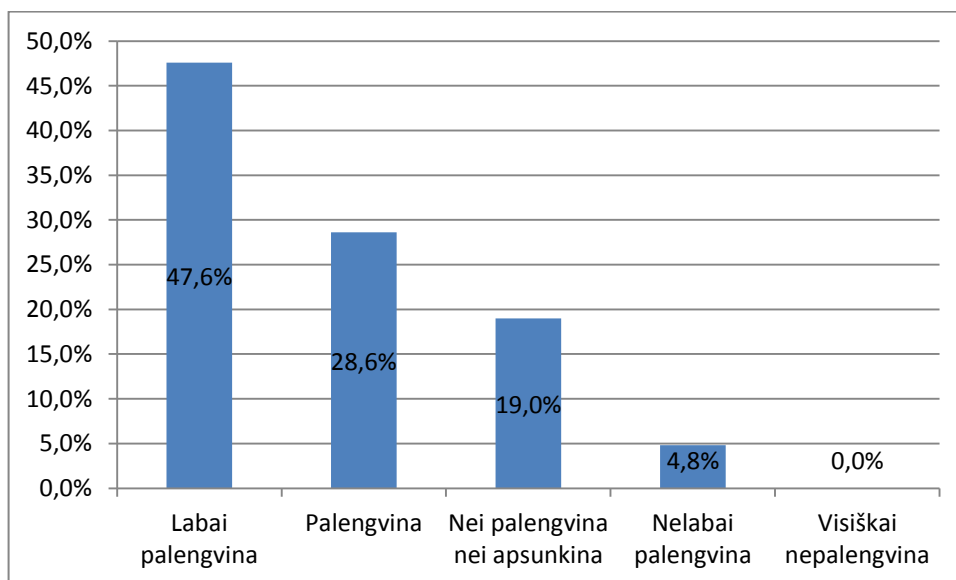
Kitu klausimu respondentų buvo paprašyta nurodyti, kaip jų įmonės veikla yra susijusi su maitine. Atsakymai pavaizduoti paveiksle 9.

Pav. 9. Respondentų atsakymai į klausimą: „Kaip Jūsų įmonės veikla yra susijusi su maitine? „

Kaip rodo paveikslo 9 duomenys, didžioji dalis respondentų vykdo tarptautinę prekybą ES viduje (46,7 proc. respondentų arba 14 respondentų) ir vykdo tarptautinę prekybą su trečiosiomis šalimis (33,3 proc. arba 10 respondentų). 16,7 proc. tiriamųjų įmonių gauna pajamas iš veiklos, susijusios su ūkio subjektų muitinės procedūrų vykdymu.

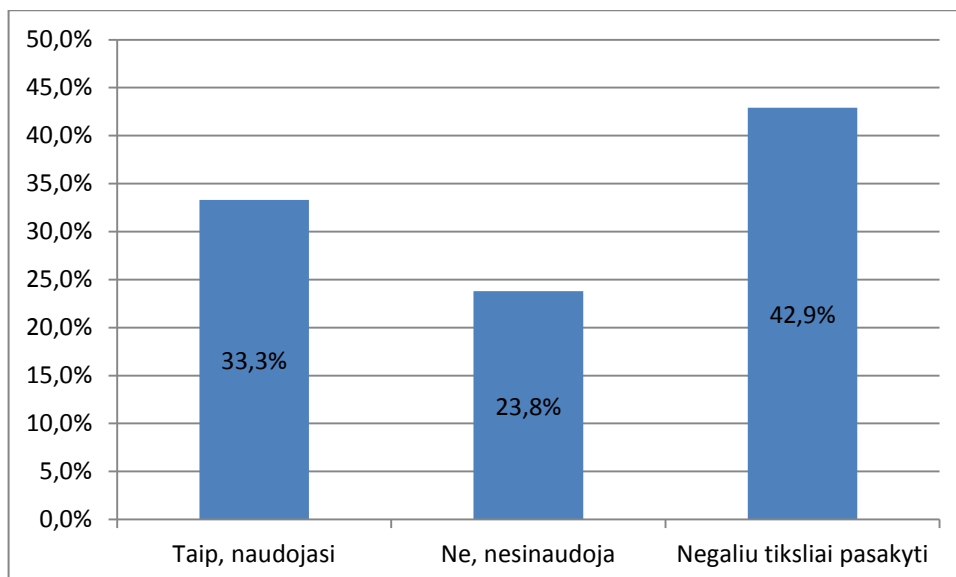
Sekančiu klausimu buvo siekiama sužinoti, ar supaprastintos muitinės procedūros palengvina verslo procesą. Respondentų atsakymai pavaizduoti paveiksle 10.

Pav. 10. Respondentų atsakymai į klausimą: „Jūsų nuomone, ar supaprastintos muitinės procedūros palengvina verslo procesą?“

Kaip matyti iš paveikslo duomenų, didžioji dalis respondentų mano, kad supaprastintos muitinės procedūros labai palengvina verslo procesą (47,6 proc. arba 10 respondentų) arba palengvina (28,6 proc. arba 6 respondentai). Tačiau 19 proc. respondentų negali tiksliai atsakyti į šį klausimą, o dar 4,8 proc. mano, kad nelabai palengvina. Iš 21 respondentų dažniausias atsakymas yra "Labai palengvina", o rečiausias atsakymas yra "Visiškai nepalengvina".

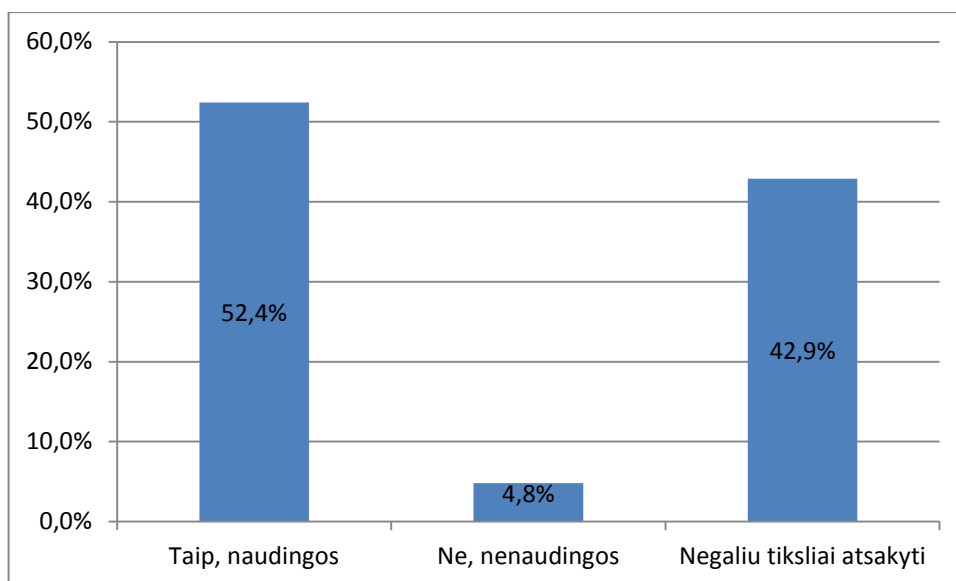
Sekančiu klausimu respondentų buvo paklausta, ar jų įmonė naudojami palengvintomis muitinės procedūromis.

Pav. 11. Respondentų atsakymai į klausimą: „Ar Jūsų įmonė naudojami palengvintomis maitinės procedūromis?“

Kaip matyti iš 11 paveikslo duomenų, beveik pusė apklaustųjų (42,9 proc. arba 9 respondentai) negali tiksliai atsakyti į šį klausimą. 33,3 proc. įmonių teigia, kad naudojami supaprastintomis maitinės procedūromis, o 23,8 proc. – kad nesinaudoja. Nors didžioji dalis respondentų nežino, ar jų įmonėse naudojamos supaprastintomis maitinės procedūromis, taip pat nemaža dalis įmonių nesinaudoja supaprastintomis maitinės procedūromis, tačiau nepaisant to, kaip parodė prieš tai išanalizuoti atsakymai, dauguma respondentų teigia, kad supaprastintos maitinės procedūros palengvina verslo procesą.

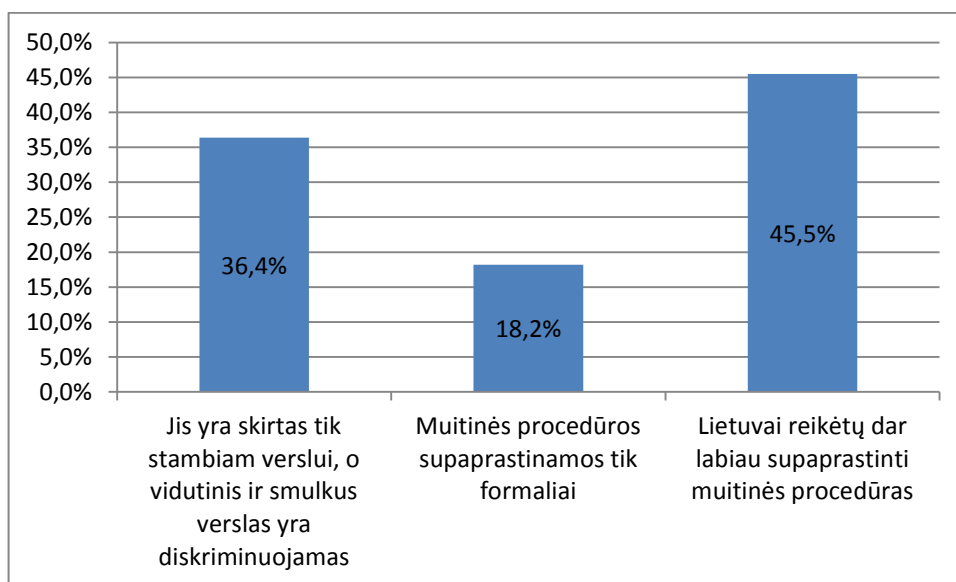
Sužinojus, ar respondentai naudojami supaprastintomis maitinės procedūromis, jų buvo paklausta, ar įmonei yra naudingos supaprastintos maitinės procedūros. Respondentų atsakymai pavaizduoti paveiksle 12.

Pav. 12. Respondentų atsakymai į klausimą: „ar Jūsų įmonė yra naudingos palengvintos maitinės procedūros?“

Daugiau, nei pusė respondentų mano, kad šios procedūros yra naudingos (52,4 proc. arba 11 respondentų). Tačiau nemaža dalis respondentų negalėjo atsakyti į šį klausimą (42,9 proc. arba 9 respondentai). Tikėtina, kad tokia padėtis susidarė dėl to, kad nemaža dalis įmonių paprasčiausiai nesinaudoja supaprastintomis procedūromis, todėl jiems yra sunku vertinti naudą.

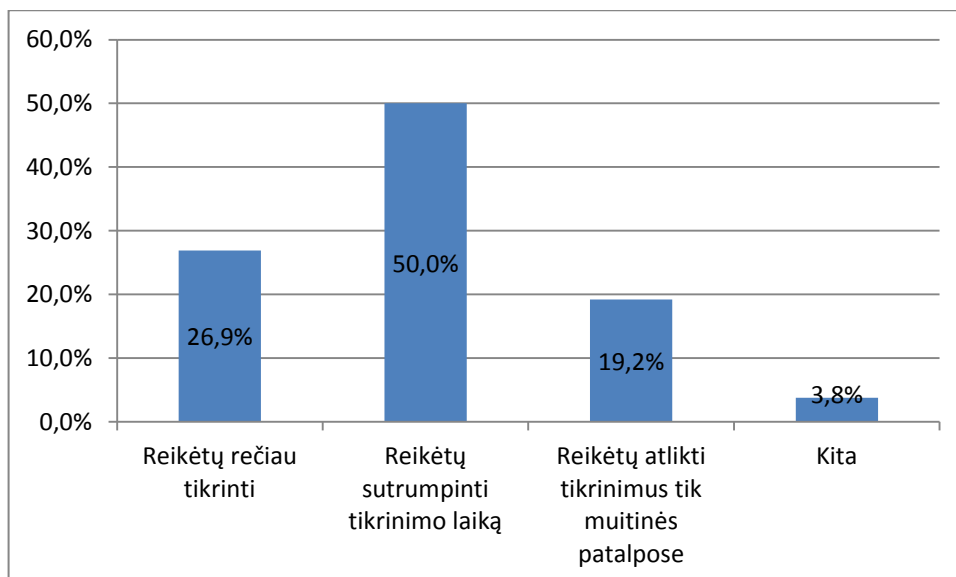
Siekiant geriau suprasti verslo atstovų nuomonę dėl muitinės procedūrų supaprastinimo, jiems buvo užduotas sekantis klausimas. Respondentų buvo paklausta, ką jie mano apie muitinės procedūrų supaprastinimą, suteikiant galimybę pasirinkti atsakymą iš kelių galimų variantų. (žr. pav.13).

Pav. 13. Respondentų atsakymai į klausimą: „Ką manote apie muitinės procedūrų supaprastinimą?“

Vertinant respondentų pasirinktus atsakymus, matyti, kad didesnio pritarimo sulaukė teiginys „Lietuvai reikėtų dar labiau supaprastinti muitinės procedūras“, su juo sutinka 45,5 proc. respondentų. Be to, nemaža dalis respondentų sutinka su teiginiu „Jis yra skirtas tik stambiam verslui, o vidutinis ir smulkus verslas yra diskriminuojamas“ – tokį atsakymą pasirinko 36,4 proc. respondentų. Mažiausio pritarimo sulaukė teiginys „Muitinės procedūros supaprastinamos tik formaliai“ (18,2 proc.). Vertinant atsakymus į šį klausimą, matosi ryškus verslo sektoriaus atstovų siūlymas Lietuvai dar labiau supaprastinti muitinės procedūras.

Kitas respondentams užduotas klausimas buvo „Kaip siūlytumėte tobulinti muitinės audito veiklą, kad abiejų pusių (muitinės ir ūkio subjekto) poreikiai būtų labiau patenkinti?“. Atsakymai į šį klausimą pavaizduoti paveiksle 14.

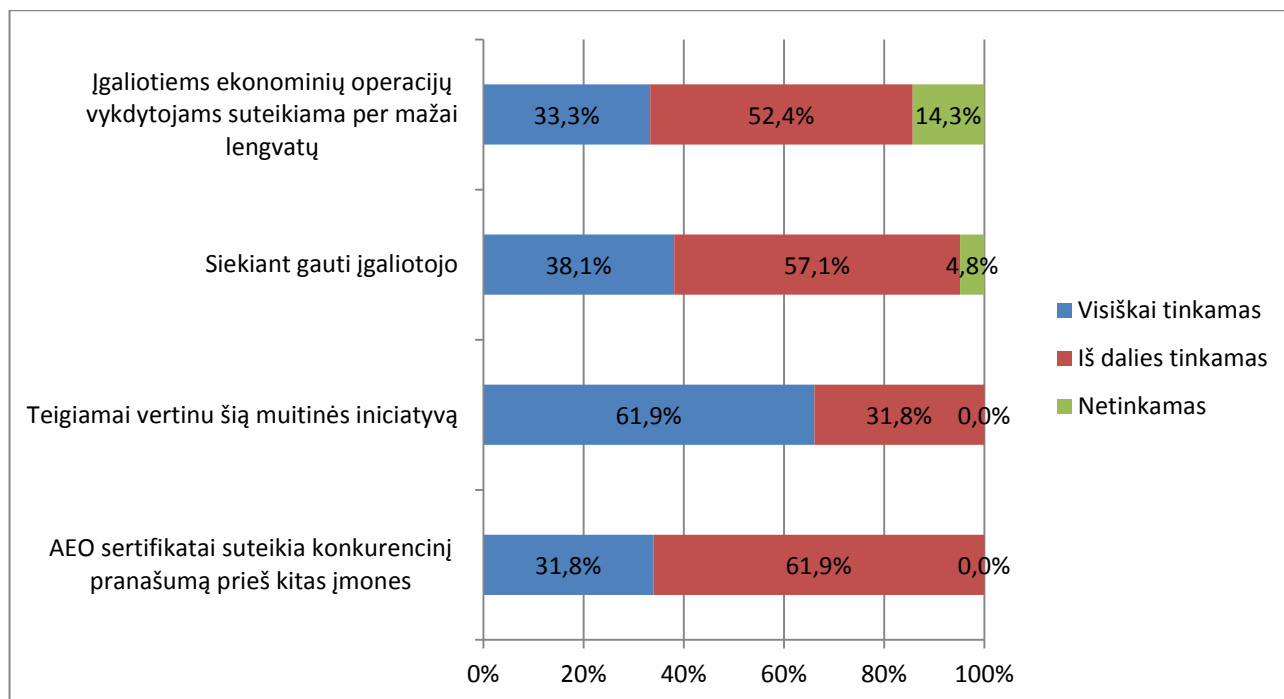
Pav. 14. Respondentų atsakymai į klausimą: „Kaip siūlytumėte tobulinti muitinės audito veiklą, kad abiejų pusių (muitinės ir ūkio subjekto) poreikiai būtų labiau patenkinti?“

Kaip matyti iš paveikslo 14 duomenų, pusė respondentų norėtų, kad būtų trumpinamas tikrinimo laikas (50 proc.). 26,9 proc. rekomenduotų tikrinti rečiau, o 3,8 proc. (1 respondentas) pasirinko atsakymo variantą „kita“ ir įrašė: „Muitinė sąžiningai dirbančioms įmonėms turi siūlyti rekomendacijas, bendradarbiauti, o ne ieškoti būdų kaip nubausti“.

Galima apibendrinti, kad verslo atstovai įvardijo muitinės procedūras kaip labai jiems aktualias, akcentavo supaprastintų procedūrų svarbą. Taip pat verslo atstovai nurodė, kad tikisi dar didesnio supaprastinimo- retesnio ir trumpesnio tikrinimo.

Likusieji tyrimo klausimai buvo skirti nustatyti verslo požiūrį į muitinės ir verslo santykių teisinio reglamentavimo modernizavimą, santykių standartizavimą.

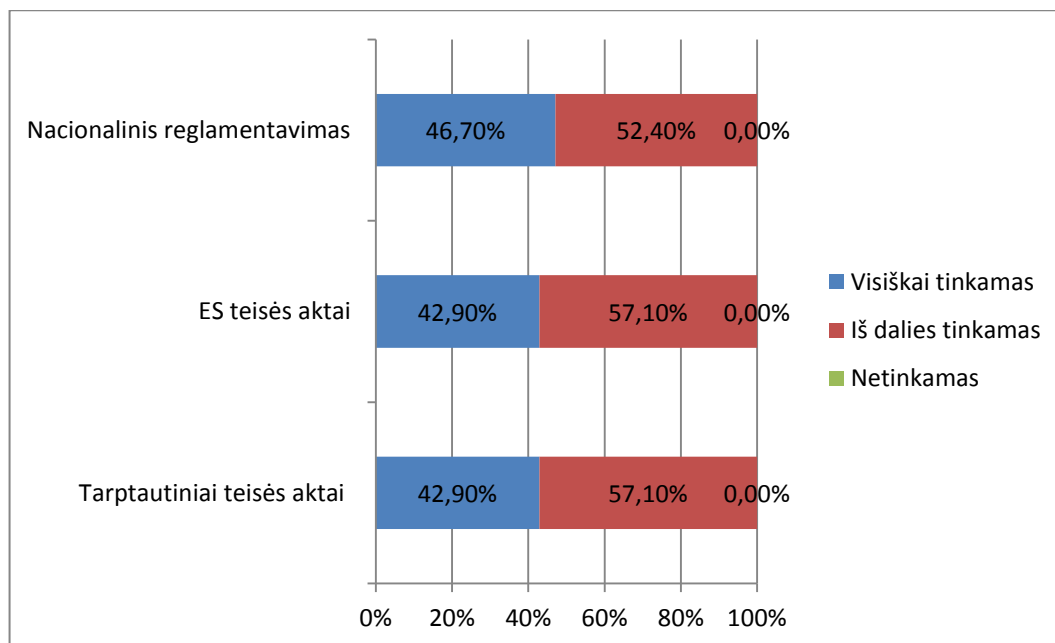
Respondentams buvo užduotas klausimas: „Kaip vertinate AEO (angl. Authorised Economic Operator) sertifikatų suteikimą?“ Respondentams buvo pateikti iš anksto paruošti teiginiai bei respondentų buvo paprašyta juos įvertinti. Atsakymų paskirstymas pavaizduotas paveiksle 15.

Pav. 15. Respondentų atsakymai į klausimą: „Kaip vertinate AEO (angl. Authorised Economic Operator) sertifikatų suteikimą?“

Apklausoje duomenimis, iš pateiktų teiginių didžiausio respondentų pritarimo sulaukė teiginys „teigiamai vertinu šią muitinės iniciatyvą“ (61,9 proc. visiškai sutinka). Kaip iš dalies tinkamą nurodė 31,8 proc. respondentų ir nebuvo respondentų, kurie šį teiginį įvertintų kaip netinkamą. Darbo autorės nuomone, tokio statuso suteikimas vienareikšmiškai vertintinas kaip teigiamas dalykas. Nors pradžioje įmonėms tenka pareiga įrodyti, kad jos pasirengę būti patikimu verslo partneriu, vis dėlto, vėliau tai atsiperka - įmonės pačios gali forminti dokumentus, gerokai supaprastėja administracinis darbas. Taigi, toks abipusiu pasitikėjimu pagrįstas statusas palengvina darbą tiek verslui, tiek ir muitinei.

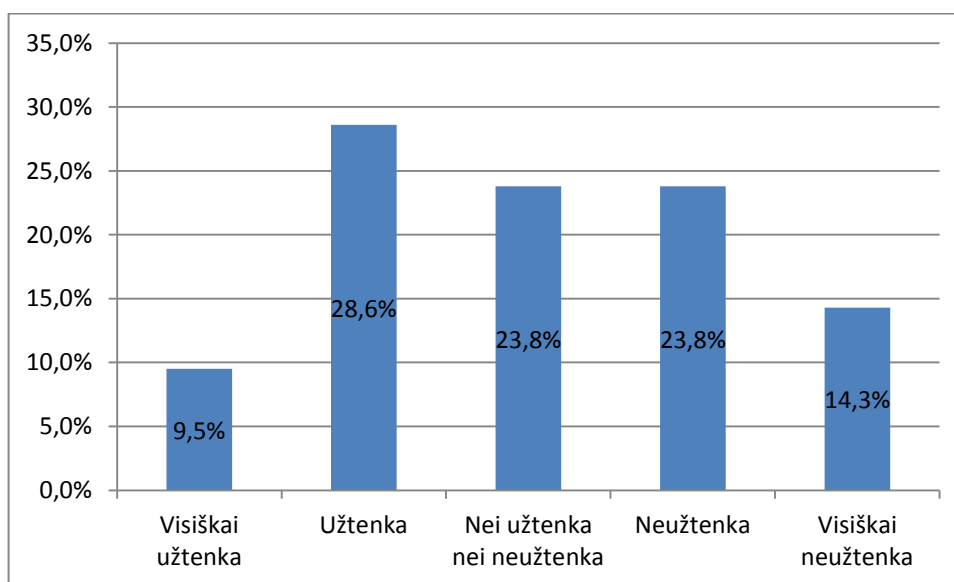
Kitas respondentams užduotas klausimas buvo: „Kaip vertinate muitinės ir verslo bendradarbiavimo gaires nustatantį teisinį reglamentavimą?“.

Pav. 16. Respondentų atsakymai į klausimą: „Kaip vertinate muitinės ir verslo bendradarbiavimo gaires nustatantį teisinį reglamentavimą?“

Kaip matyti iš paveikslo 16 duomenų, tarp dalyvaujančių tyrime respondentų, neigiamai vertinančių teisinį reglamentavimą, nebuvo. Kaip rodo 16 paveikslo duomenys, nacionalinį reglamentavimą respondentai vertina geriau, nei ES bei tarptautinį. Tačiau tokia nuomonė galėjo susidaryti dėl to, kad jie yra geriau pažįstami būtent su nacionaliniais teisės aktais.

Toliau respondentų buvo paklausta, ar jiems užtenka informacijos apie muitinės procedūras, naujienas, pokyčius. Respondentų atsakymai pavaizduoti paveiksle 17.

Pav. 17. Respondentų atsakymai į klausimą: „Ar Jums užtenka informacijos apie muitinės procedūras, naujienas, pokyčius?“

Atsakymai į šį klausimą pasiskirstė įvairiai. Kaip matome iš paveikslo 17 duomenų, daugiausiai respondentų (28,6 proc.) pažymėjo, kad informacijos jiems užtenka. 9,5 proc. respondentų mano, kad informacijos visiškai užtenka. Tačiau nemaža dalis respondentų (23,8 proc.) negalėjo

tiksliai atsakyti į šį klausimą. Be to, tiek pat respondentų mano, kad informacijos neužtenka, o dar 14,3 proc. – kad visiškai neužtenka. Todėl galima daryti išvadą, kad tokia pat dalis respondentų mano, kad informacijos apie muitinės procedūras užtenka ir tokia pat dalis – kad neužtenka, t.y. po 38,1 proc. (23,8 proc.+14,3 proc. – neužtenka, 28,6 proc. +9,5 proc. – užtenka).

Kitas tyrimo klausimas – „Kokios, Jūsų manymu yra pagrindinės muitinės ir verslo bendradarbiavimo problemos, teisinio reglamentavimo trūkumai?“. Respondentų buvo paprašyta įrašyti savo atsakymus į klausimą. Iš 21 respondentų net 8 neįrašė nieko arba atsakė, kad problemų nemato. Likusius gautus atsakymus galima sudėti į kelias grupes pagal identifikuotas problemas.

A) Muitinių ir verslo požiūrių skirtumai bei bendradarbiavimo stoka:

1) „Verslas ir muitinė sudaro dvi skirtingų interesų grupes, siekiančias skirtingų tikslų. Verslas ieško paprasčiausio būdo gauti ar išsiųsti prekes, todėl santykiuose su muitine tikisi lankstumo ir greito procedūrų įforminimo. Muitinė siekia užtikrinti teisingą mokesčių surinkimą, apsaugoti rinką nuo neteisėtos, nesaugios produkcijos ir daugelio kitų tikslų, kuriems įgyvendinti taip pat ieško efektyviausių būdų. Verslas veikia iš komercinių paskatų, o muitinė – iš teisinių.“

2) „Muitinė turi padėti verslui, o ne sudaryti jam trukdžius“

3) „Kai kurių valstybės tarnautojų nenoras būti lygiu su verslu.“

5) „Bendradarbiavimas yra nepakankamas. Muitinė, žinodama verslo ypatumus, galėtų daugiau patarti/rekomenduoti, kad būtų išvengta galimų klaidų. Lietuva, galėtų supaprastinti/palengvinti procedūrų ar veiksmų atlikimą į nacionalinius aktus įtraukti griežtus reikalavimus“

6) „Reikia glaudesnio bendradarbiavimo“.

B) Informacijos stoka

1) „Informacijos stoka“

2) „Bendradarbiavimo trūkumai - informacija dalijamasi nenoriai.“

3) „Per maža komunikacija“

4) „Dėl trūkstamos informacijos ir žinių stokos.“

C) Neskaidri muitinių veikla

1) „Muitinė labai korumpuota“

2) „Korumpuota muitinė“

D) Teisinio reglamentavimo trūkumai

1) „Įstatymų netobulumas“

2) „Teisinio reglamentavimo trūkumai- teorija dažnai prasilenkia su praktika.“

E) Konkurencinių sąlygų problemos

1) Smulkiems ir stambiams importuotojams sudarytos nevienodos konkurencinės sąlygos. Stambiams sudaryta daug lengvatų, o mažesni importuotojai diskriminuojami ir jiems sunku išsilaikyti rinkoje.

Paskutinis respondentams užduotas klausimas buvo: „Kokius siūlote pakeitimus, siekiant patobulinti muitinės ir verslo bendradarbiavimą?“ Į šį klausimą atsakė 12 respondentų iš 21. Gautus atsakymus taip pat sugrupavome pagal pateiktų siūlymų specifiką.

A) Lengvinti muitinių darbą mažinant biurokratizmo mechanizmą ir diegti naujoves, kurios spartintų muitinių darbą

- 1) „Praplėsti elektroninių procedūrų galimybę.“
- 2) „Supaprastinti formalumus“
- 3) „Mažiau formalumų.“

B) Rengti mokymus

- 1) „Gal verta rengti įvairius seminarus aktualiais klausimais“
- 2) „Muitinės seminarai“

C) Bendradarbiavimo skatinimas tarp verslo ir muitinių

- 1) „Labiau viešinti koks svarbus yra bendradarbiavimas, dar labiau sumažinti biurokratizmą“
- 2) „Tai galėtų būti dalykiniai susitikimai, nacionalinių aktų projektų aptarimai, specialių klausimų bendras analizavimas ir pan.“
- 3) „Muitinės institucijos turėtų išsiaiškinti verslo poreikius“

Vienas respondentas išreiškė norą, kad būtų didinamas darbuotojų skaičius ir jų darbo laikas labiau kontroliuojamas, kad darbo metu būtų atliekama tik tiesiogiai su darbu susiję veiksmai.

Taip pat buvo sulaukta pasiūlymų didinti darbuotojų skaičių ir efektyviau skirti laiką tiesioginiam darbui (vengti pertraukėlių darbo metu).

Dar vienas respondentas pastebėjo, kad „reikalinga įdiegti naujoves taikyti adaptacinį periodą, po jo atlikti tyrimą, ar jis veiksmingas ar ne. Galbūt galima būtų daryti prielaidą, kad muitinėse yra diegiamos naujovės, tačiau nepakankamai dėmesio skiriama jų diegimui bei priežiūrai, o dėl šių priežasčių naujovės nepasitvirtina ir patiria nesėkmę.

Prieš įvedant kažkokias naujoves, derėtų pasikonsultuoti ir su atskirų sričių verslo atstovais. Įdiegti naujoves turėtų būti pereinamasis laikotarpis, kurio metu būtų taisomos klaidos, o jei naujovės nepasiteisina - jų atsisakyti. Ne viskas, kas nauja, ką numatė EB yra teisinga ir tinkama. Daugelis reikalavimų yra tik teorija, nes jie nesuderinti su kitomis susijusiomis instancijomis, jų reikalavimais, arba yra tiesiog absurdiški. Dažniausiai trūksta konkretumo, reikėtų vengti daugžodžiavimo“.

Be to, buvo gauta pasiūlymų suvienodinti lengvatas verslininkams ir „sutvarkyti“ teisinį reglamentavimą.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Tarptautinė prekyba yra labai svarbus šiuolaikinio verslo bei ekonomikos veiksnys. Bendrąja prasme tarptautinė prekyba – tai prekyba tarp skirtingų valstybių subjektų. Plėtojant tarptautinę prekybą, svarbus vaidmuo tenka muitinei, nes nuo muitinės procedūrų greitumo, lankstumo, skaidrumo, kaip darbe nustatyta remiantis šaltinių ir praktikos tyrinėjimais, žymia dalimi priklauso verslo sektoriaus apyvarta.
2. Lietuvos muitinė ypač daug dėmesio skiria verslo aplinkos sąlygoms gerinti, Lietuvos konkurencingumui ES didinti, rinkos ir visuomenės apsaugai bei veiksmingam mokesčių administravimui. Verslo aplinkos sąlygų gerinimas, muitinės formalumų atlikimo supaprastinimas, platus informacinių sistemų taikymas yra vieni iš svarbiausių ES muitų politikos principų. Tuo tarpu verslas įtraukiamas į teisės aktų tobulinimą, plėtojamas verslo visuomenės mokymas ir informavimas, vykdomi bendri projektai yra orientuoti teisinių demokratinių santykių plėtrai.
3. Lietuvos muitinė yra nemažai nuveikusi diegdama modernius rizikų valdymo metodus ir gerindama bendradarbiavimą su verslu. Tačiau praktikoje, ypač prekių deklaravimo muitinei metu, vis dar pastebimi ženklūs skirtumai, lyginant su senosiomis ES valstybėmis (Vokietija, Olandija, Belgija): Lietuvoje nustačius netikslumus deklaracijoje atsakomybė tenka vienpusiškai verslui ir jam taikomos griežtos sankcijos; deklaracijos negali būti pateiktos muitinei anksčiau, negu pristatomas kroviny; atliekant muitinį įforminimą, net ir supaprastintų procedūrų atvejais, reikalaujama pateikti originalius dokumentus, pvz. A formos kilmės sertifikatą ir t. t.
4. Darbe lyginami įvairiose valstybėse susiklostę verslo ir muitinės bendradarbiavimo skirtumai, atskleistos juos sąlygojančios priežastys: valstybės politinę ir ekonominę raidą; verslo, kaip kuriančio patikimo verslo įvaizdį, raidą; tiek verslo, tiek muitinės švietimo, žinių gilinimo sąlygas. Tačiau, nepaisant egzistuojančių skirtumų šiai dienai, yra aišku, kad visos ES valstybės eina viena kryptimi, ir verslo su muitine partnerystė yra būtina.
5. Siekiant įgyvendinti darbo tikslą – išanalizuoti muitinės ir verslo bendradarbiavimo teisinės prielaidas, jų poveikį plėtojant tarptautinę prekybą, bei papildyti teoriniais metodais gautas išvadas, nuspręsta taikyti anketinės apklausos metodą. Atliktos verslo atstovų apklausos duomenų analizė atskleidė, kad didžioji dalis respondentų mano, kad muitinės procedūros yra labai svarbios jų verslui, o supaprastintos muitinės procedūros palengvina verslo procesą.
6. Nepaisant atskleistų privalumų, didelė dalis apklaustųjų nurodė, kad nesinaudoja palengvintomis muitinės procedūromis. Todėl tikėtina, kad tam yra kliūčių. Respondentų nuomone, Lietuvai reikėtų dar labiau supaprastinti muitinės procedūras, be to didelė dalis

respondentų mano, kad procedūrų supaprastinimas yra orientuotas tik į stambųjį verslą, ir todėl sudaromos nesąžiningos konkurencijos sąlygos. Vertinant respondentų atsakymus dėl muitinės informavimo apie muitinės procedūras, pokyčius, naujienas, daroma išvada, kad esamas informavimo lygis nėra pakankamas.

7. Atlikus respondentų apklausos duomenų analizę, nustatytos tokios pagrindinės muitinės ir verslo bendradarbiavimo problemos:
 - a) Muitinių ir verslo požiūrių skirtumai bei bendradarbiavimo stoka;
 - b) Informacijos stoka;
 - c) Neskaidri muitinių veikla;
 - d) Teisinio reglamentavimo trūkumai;
 - e) Konkurencinių sąlygų problemos.
8. Tyrimas parodė, kad verslas tikisi: a) Dar labiau supaprastinti muitinės procedūras; b) Lengvinti muitinių darbą mažinant biurokratizmo mechanizmą ir diegti naujoves, kurios spartintų muitinių darbą; c) Daugiau dėmesio skirti informatyviajai funkcijai: t.y. skleisti informaciją apie muitinės procedūras, diegiamas naujoves, pokyčius, rengti mokymus ir pan.; d) Sudaryti vienodas sąlygas verslui dalyvauti supaprastintose procedūrose.

LITERATŪRA

1. Adomavičiūtė D. Muitinės audito modelis verslo įmonių veiklos vertinimui, Daktaro disertacija: socialiniai mokslai, vadyba, ir administravimas(03S).-Vilnius:VU, 2011
2. Adomavičiūtė D., Gurevičienė J.J. Muitinių veikloje naudojami tarptautinio verslo ryšių analizės ir vertinimo modeliai. Mykolo Romerio universitetas. BUSINESS SYSTEMS and ECONOMICS No. 1 (1), 2011, ISSN 2029-8234
3. Agripolicy oficialus tinklapis. www.agripolicy.net
4. Bernatonytė D. Tarptautinė prekyba:vadovėlis. Kaunas: Technologija, 2011, ISBN 9955-251-7-1
5. Bishop, E. 2004. Financeofinternationaltrade. Oxford: Butterworth-Heinemann. 224 p.
6. Burinskienė A. Tarptautinė prekyba įmonių veiklos praktikoje.//Tarptautinės ekonominės integracijos problemos. Verslas, vadyba ir studijos, Vilnius:VGTU, 2009
7. Čiburienė, J.; Zaharieva, G. 2006. Internationaltradeas a factorofcompetitiveness: comparison of Lithuania and Bulgariancases, Inzinerine Ekonomika – EngineeringEconomics (4): 48–56.
8. Drożdž J.. Regioninės ekonominės integracijos poveikio Lietuvos žemės ir maisto ūkio sektoriui vertinimas – Rusijos, Kazachstano ir Baltarusijos muitų sąjungos atvejis//Mokslo studija, Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2010, p.18
9. Economics 1969–1980. 1992, inNobelLectures. Ed. byA. Lindbeck. Singapore: WorldScientificPublishingCo.
10. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 450/2008.
11. Framework of standards: to secure and facilitate global trade. World customs organization, Brussels, 2005.
12. Grabowski, R.; Self, S. 2007. EconomicDevelopment – a Regional, Institutional, andHistoricalApproach. NewYork: M. E. Sharpe, 6–38.
13. Gudiniene L., Kleinauskytė I. Eksperto plėtros galimybių Lietuvoje įvertinimas. Šiaulių universitetas. Magistro baigiamasis darbas, 2009, p. 14.
14. Haughton, M. A., Desmeules, R. Recent reforms in customs administrations. International Journal of Logistics Management. Vol. 12, No. 1, 2001, p. 65–82.
15. J. Radžiukynas, V. Rimkus, S. Sarapinienė, R. Žitkienė, D. Povilauskienė, Europos Sąjungos bendroji prekybos politika: vadovėlis, MRU, Vilnius, 2011.- ISBN 978-9955-193-10-4
16. Johnson D., Turner C. International Business. Abingdon-Oxon:Routledge, 2003.
17. Laurinavičius A. Tarnybinė teisė ir naujoji valstybės tarnybų (institucijų) valdymo paradigma, Vilnius: MRU, 2010.- ISBN 978-9955-19-168-1

18. Laurinavičius A. Tarptautinės prekybos iššūkiai ir konceptualūs muitinės veiklos pokyčiai, *Intelektinė ekonomika*, Vilnius: MRU, 2007, Nr. 2(2).-ISSN 1822-8038
19. Laurinavičius A. Intelektinės nuosavybės apsauga tarptautinėje prekyboje, Vilnius: MRU, 2009.- ISBN 978-9955-191-33-9
20. Lietuvos Respublikos muitinė. <http://www.cust.lt/web/guest/apiemus/lm>; [žiūrėta 2012 10 18]
21. Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas//Valstybės žinios, 2004, Nr. 73-2517.
22. Lisabonos strategija.
http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/policies/lisbon/article_7207_lt.htm; [žiūrėta 2013 02 11]
23. Malcolm, J., Krievina, A.
FirstInsightsOnTheAccessionImpactForTheAgriFoodSectorOfThe 12 NewMemberStates.
AgriPolicyEnlargementNetworkforAgripolicy Analysis.2008
24. Marr, B., Schiuma, G. Business performance measurement: past, present, and future. *Management Decision*. Vol. 41, No. 8, 2003, p. 680.
25. Martinkus B., Žilinskas, V. *Ekonomikos pagrindai*. Kaunas: Technologija, 2001.- ISBN 978-9955-25-546-8
26. Mažeikienė E. Muitinės ir verslo bendradarbiavimas ES valstybėse: skirtinga praktika, bendras tikslas. *Muitų teisė praktikams*, 2012, lapkritis, Nr.1.
27. Melnikas, B.; Chlivickas, E.; Jakubavicius, A.; Lobanova, L.; Pipiriene, V.; Burinskiene, A. *Tarptautinis verslas*. Vilnius: Technika, 2008.-ISBN 978-9955-28-331-7
28. Miškinis A. *Tarptautinės prekybos politika*. Vilniaus universiteto leidykla. 2008.-ISBN 978-9955-33-350-0
29. Pass C., Lowes B., Davies L. *Dictionary of economics*. London: Collins Referente.
30. Sarapinienė S., Avižienis J.Š., *Muitinės procedūros: vadovėlis*, Vilnius: MRU, 2008, ISBN 978-9955-19-091-2
31. Stiglitz, J. E.; Charlton, A. 2006. Aid for trade, *International Journal of Development Issues* 5 (2): 1–41.
32. Vengrauskas V., Perminienė N. *Tarptautinis verslas*. Kaunas: Technologija, 2002.- ISBN 978-9955-25-786-8
33. Witte, W. 2005. *Lehrbuch des Europäischen Zollrechts (Auflage 4)*. Berlin: Herne, 2005, p.29

Kaveckaitė, D. Muitinės ir verslo bendradarbiavimo teisinės prielaidos plėtojant tarptautinę prekybą / Teisės ir muitinės bei mokesčių institucijų veiklos magistro baigiamasis darbas. Darbo vadovas prof. dr. A. Laurinavičius. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2013 – 73 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota tarptautinės prekybos plėtra ir jos teisinės priežiūros tendencijos, išnagrinėta muitinės ir verslo partnerystė kaip tarptautinės prekybos plėtojimo veiksnys, aptartos muitinės ir verslo problemos ir pasiūlyti galimi jų sprendimo būdai, išanalizuoti muitai kaip tarptautinės prekybos reguliavimo priemonė, ištirti teisės aktai ir programiniai dokumentai apibrėžiantys muitinės ir verslo santykius.

Pagrindiniai žodžiai: tarptautinė prekyba, muitinės ir verslo partnerystė, muitai, muitinės procedūros.

Kaveckaitė, D. Legal presumptions of customs-business cooperation in the process of developing international trade. Supervisor prof. dr. A. Laurinavičius – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2013. – 73 p.

ANNOTATION

In the master thesis the development of international trade and trends of its legal control were analyzed, customs-business partnership was investigated as a factor of developing international trade, problems of customs and business sector were discussed and possible solutions were suggested, customs as regulation measure of international trade were analyzed, legal acts and programming documents which administer customs-business relations were analyzed.

Keywords: international trade, customs-business partnership, customs, customs procedures.

SANTRAUKA

Pastaruoju metu muitinės ir verslo bendradarbiavimas užima vis svarbesnę vietą muitinės veikloje. Tai yra svarbus muitinės uždavinys, kuris neabejotinai daro įtaką tarptautinei prekybai ir jos plėtrai. Šiuolaikinei muitinei keliami sudėtingi, sunkiai tarpusavyje derantys uždaviniai: kontrolė bei pažeidimų prevencija ir partnerystė su verslo sektoriumi. Spartėjanti tarptautinė prekyba ir auganti pasaulinė rinka sudaro geresnes sąlygas pažeidimams ir organizuotam nusikalstamumui, kyla tarptautinio terorizmo, ginklų, padirbtų ir piratinių prekių gabenimo, pavojingų medžiagų įvežimo grėsmės tarptautinės prekybos ir visuomenės saugumui, todėl muitinei keliami nauji uždaviniai, kaip susidoroti su kylančiomis grėsmėmis ir augančiu kontrolės mastu. Iš kitos pusės, verslo sektorius tikisi verslo sąlygų palengvinimo, o iš muitinės tikisi muitinės procedūrų supaprastinimo, efektyvesnio muitinių darbo bei geresnio muitinių paslaugų teikimo, nes vykstant tarptautinės prekybos liberalizavimui, padidėja konkurencingumas ne tik tarp vietinių, bet ir tarp užsienio gamintojų. Magistro baigiamajame darbe siekiama išanalizuoti tarptautinės prekybos plėtros ir muitinės sąsajas, teisiniu aspektu išanalizuoti ir verslo bendradarbiavimo svarbą.

Magistro baigiamojo darbo tikslas – išanalizuoti muitinės ir verslo bendradarbiavimo teisinės prielaidas plėtojant tarptautinę prekybą.

Šiam tikslui pasiekti keliami uždaviniai:

1. Išanalizuoti tarptautinės prekybos plėtrą ir jos teisinės priežiūros tendencijas;
2. Išanalizuoti muitus kaip tarptautinės prekybos reguliavimo priemonę;
3. Išnagrinėti muitinės ir verslo partnerystę kaip tarptautinės prekybos plėtojimo veiksnį;
4. Išanalizuoti teisės aktus ir programinius dokumentus administruojančius muitinės ir verslo santykius.
5. Išskirti pagrindines muitinės ir verslo partnerystės kaip tarptautinės prekybos plėtojimo veiksnio problemas bei pasiūlyti galimus jų sprendimo būdus.

Magistro darbo struktūra: magistro baigiamasis darbas susideda iš trijų dėstomųjų dalių. Pirma darbo dalis skirta tarptautinės prekybos plėtros ir jos teisinės priežiūros tendencijų analizei. analizei. Antroje dalyje analizuojami muitai kaip tarptautinės prekybos reguliavimo metodas, jų teisinė ir socialinė-ekonominė reikšmė. Trečioje darbo dalyje istoriniu bei teisiniu požiūriu analizuojama muitinės ir verslo partnerystė kaip tarptautinės prekybos plėtojimo veiksnys, pateikiamos prognozės. Ketvirta darbo dalis – empirinis tyrimas, kurio metu autorė apklausė verslo įmonių atstovus.

SUMMARY

During the last time, the cooperation between customs and business is taking more important part in the activities of customs. It is an important task of customs which undoubtedly influences international trade and its development. Contemporary customs has complex, difficult to combine tasks: control and prevention of breaches and partnership with business sector. While international trade is becoming more rapid, and growing global market suggests better conditions for breaches and organized criminal, to the security of international trade and society is threatened by international terrorism, weapons, transportation of fake and piratical goods, importation of dangerous substances, that is why customs has new tasks to tackle emerging threats and the growing degree of the needed control. On the other hand, business sector hopes that business circumstances will be facilitated, and customs will simplify custom procedures, will work more effectively and will provide better services, because in the process of international trade liberization, competition grows not only among local, but also among foreign manufacturers. In the master thesis, the aim is to analyze links between the development of international trade and customs, to analyze the significance of business cooperation in terms of the legal aspect.

The aim of the master thesis is to analyze legal presumptions of the cooperation of customs and business in the process of developing international trade.

In order to achieve this aim following tasks are set:

1. To analyze the development of international trade and trends of its legal control;
2. To analyze customs as the means of regulating international trade;
3. To consider the partnership between customs and business as a factor of development of international trade;
4. To analyze legal acts and programming documents which administer customs-business relations.
5. To distinguish main problems of the customs-business partnership as a factor of development of international trade and to suggest possible solutions.

The structure of the master thesis: the master thesis consists of three theoretical parts. The first part is devoted to the analysis the development of international trade and trends of its legal control. The second part analyses customs as the means of regulating international trade, their legal and social-economic significance. The third part provides historical and legal analysis of the partnership between customs and business as a factor of development of international trade, gives forecasts. The fourth part of the thesis is an empirical research where the author of the thesis questioned representatives of business companies.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Muitų rūšys

1) Pagal kilmę:

a) autonominiai – nustatomi vienos valstybės;

b) konvenciniai – įvedami kelių valstybių tarpusavio prekybos sutartimis;

c) preferenciniai muitai – nustatomi mažesni kai kurių šalių prekėms. Tai išimtinė lengvata, skiriama daugiašaliais susitarimais prekėms, pagamintoms besivystančiose šalyse, kurių tikslas yra skatinti ekonominę tokių šalių vystymąsi, plečiant eksportą.

2) Pagal prekių judėjimo pobūdį:

a) įvežamieji (importo) – imami įvežant užsienio gamintojui prekes į šalį;

b) išvežamieji (eksporto) – muitai mokami vidaus gamintojams išvežant prekes į užsienį;

c) tranzitiniai imami, kai prekės vežamos iš vienos valstybės į kitą per trečiosios teritoriją.

3) Pagal apskaičiavimo metodą:

a) specifiniai muitai nustatomi kaip fiksuota pinigų suma prekės natūriniam matavimo vienetui. Šie muitai apskaičiuojami atsižvelgiant į vežamų prekių skaičių, svorį, indų talpą ir pan.; jų privalumas – lengviau ir paprasčiau apskaičiuoti visą mokesčio sumą už vežamas prekes; trūkumas – pagal šį metodą negalima uždėti maito daugeliui produkcijos rūšių (įrangai, technologinėms linijoms ir pan.).

b) vertybiniai muitai; jų dydis nustatomas kaip fiksuotas procentas nuo vežamos prekės vertės arba kainos. Šių muitų privalumas – galimybė palaikyti vienodą vidaus rinkos apsaugos lygį nepriklausomai nuo prekės kainos svyravimų.

4) Pagal ekonominį pobūdį ir tarifų struktūrą:

a) protekciniai (apsaugos) muitai. Jais siekiama sudaryti lengvatines sąlygas savo šalies gamintojams ir apsunkinti kitų šalių prekių realizavimą vartojimo rinkoje.

b) fiskaliniai (finansiniai) muitai daugiausia imami už prabangos ar prestižo prekes, kurias perka dideles pajamas turintys pirkėjai. Jais siekiama padidinti biudžeto pajamas;

c) kompensaciniai muitai nustatomi toms importuojamoms prekėms, kurias gaminant tiesiogiai ir netiesiogiai buvo naudojamos subsidijos, ir jeigu dėl tokių prekių importo patirta nuostolių vietiniams tokių prekių gamintojams;

d) diskriminaciniai muitai nustatomi didesni tam tikrų šalių kai kurioms prekėms tais atvejais, kai šalis vykdo diskriminaciją šalies prekių atžvilgiu arba kai tarp šalių nepasirašytos prekybinės dvišalės sutartys;

e) išlyginamieji muitai. Jais išlyginamos importuojamų ir savos gamybos prekių kainos;

f) antidempinginiai muitai. Jais ribojamos importo dempinginės kainos. Taikoma tokioms šalims, kurios parduoda prekes žemesnėmis kainomis nei yra vidutiniai kaštai, arba kainos jų pačių vidaus rinkose.

5) Pagal muitų tarifų tipus:

a) pastovieji, kai muitų tarifų dydis negali keistis priklausomai nuo aplinkybių. Daugelyje šalių taikomi muitai, kurių tarifų lygis – pastovus.

b) kintamieji, kai muitų tarifų dydis gali keistis priklausomai nuo pasaulinių ir vidaus kainų lygio, valstybinių subsidijų lygio.

Šaltinis: Bernatonytė D. Tarptautinės prekybos pagrindai. – Kaunas: Technologija, 2007. P. 295-298.

2 PRIEDAS

Muitinės procedūros

Eil. Nr.	Muitinės procedūra	Procedūros aprašymas
1.	Išleidimas į laisvą apyvartą	<ul style="list-style-type: none"> ✓ išleidimas į laisvą apyvartą trečiųjų šalių prekėms suteikia ES prekių muitinį statusą. Tai reiškia, kad prekėms pritaikytos prekybos politikos priemonės, atlikti kiti nustatyti prekių importo formalumai ir kad prekės apmokestintos visais teisiškais privalomais sumokėti muitais; ✓ atlikus šią muitinės procedūrą prekės ima laisvai cirkuliuoti ES muitų teritorijoje, t. y. gali būti joje paliktos visam laikui, muitinei netaikant disponavimo jomis apribojimų; ✓ įforminus išleidimo laisvai cirkuliuoti muitinės procedūrą, turi būti sumokami už prekes nustatyti importo muitai ir kiti mokesčiai (akcizai, pridėtinės vertės mokesčiai); ✓ procedūra gali būti įforminama ne tik tiesiogiai iš užsienio į ES įvežtoms prekėms, bet ir prekėms, kurios buvo gabenamos taikant muitinio tranzito procedūrą, laikomos muitinės sandėlyje, laikinai įvežtos ar laikinai įvežtos perdirbti.
2.	Tranzitas	<ul style="list-style-type: none"> ✓ taikant muitinio tranzito procedūrą muitinės prižiūrimos prekės gabenamos iš vienos muitinės įstaigos (išvykimo įstaigos) į kitą muitinės įstaigą (paskirties įstaigą); ✓ už šias prekes importo muitai ir mokesčiai nėra sumokėti, todėl jas gabenant muitinei turi būti pateikiama garantija arba sumokamas užstatas; ✓ pagal šiuo metu galiojančius teisės aktus tranzitu gabenamoms prekėms gali būti taikomos vienkartinės (galiojančios vienai procedūrai) ir bendrosios (ilgalaikės) garantijos; ✓ Lietuvos vežėjai gali naudotis tarptautine TIR tranzito sistema. TIR konvencijos Susitariančiąja šalimi Lietuvos Respublika tapo 1993 m. Rugpjūčio 26 d. TIR knygeles Lietuvos Respublikoje išduoda ir už jas garantuoja Lietuvos nacionalinė vežėjų automobiliais asociacija „Linava“.
3.	Muitinis sandėliavimas	<ul style="list-style-type: none"> ✓ muitinio sandėliavimo procedūra taikoma, kai tam tikrose muitinės prižiūrimose patalpose arba aikštelėse (muitinės sandėliuose) laikomos iš užsienio įvežtos prekės už kurias nesumokėti importo muitai ir mokesčiai; ✓ muitinio sandėliavimo procedūra priskiriama prie ekonominio poveikio turinčių muitinės procedūrų; ✓ muitinės sandėlį pageidaujantis steigti asmuo turi gauti Muitinės departamento prie Finansų ministerijos leidimą; ✓ be prekių, kurioms taikoma muitinio sandėliavimo procedūra, muitinė sandėliuose taip pat gali būti laikomos prekės, skirtos laivų ir orlaivių atsargoms; ✓ visos muitinės sandėlyje laikomos prekės turi būti skaičiuojamos laikantis su muitine suderintos tvarkos. Tipinę muitinės sandėliuose laikomų prekių apskaitos tvarką yra nustatęs Muitinės departamentas; ✓ muitinės sandėliuose laikomoms prekėms gali būti atliekamos įprastinės tvarkymo operacijos: pakuojamos, rūšiuojamos, paruošiamos transportavimui ir kitaip tvarkomos; ✓ jeigu įprastinių tvarkymo operacijų neįmanoma atlikti muitinės

4.	Laikinas įvežimas perdirbti	<p>sandėlyje, teritorinė muitinė, kurios veiklos zonoje yra įsteigtas muitinės sandėlis, gali leisti laikinai išgabenti prekes iš muitinės sandėlio.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ laikinojo įvežimo perdirbti procedūra taikoma, kai Bendrijos muitų teritorijoje perdirbamos iš trečiųjų šalių įvežtos prekės, o iš jų gauti produktai, kurie vadinami kompensaciniais produktais, reeksportuojami atgal į trečiąją šalį; ✓ taikant šią procedūrą įvežtos prekės sąlygiškai neapmokestinamos importo muitais ir mokesčiais, o iš jų gauti ir reeksportuojami kompensaciniai produktai – eksporto muitais ir mokesčiais; ✓ teisės aktais nustatytais atvejais vietoj laikinai įvežtų prekių perdirbimui gali būti naudojamos ekvivalentiškos laisvai cirkuliuojančios prekės, vėliau jas pakeičiant iš užsienio įvežtomis prekėmis; ✓ laikinai įvežtos perdirbti prekės arba iš jų pagaminti kompensaciniai produktai turi būti išgabenti atgal į trečiąją šalį per muitinės nustatytą reeksporto laikotarpį; ✓ laikinojo įvežimo perdirbti procedūra gali būti taikoma tik jos vykdytojui gavus muitinės leidimą; ✓ jeigu laikinai įvežtos perdirbti prekės ar iš jų pagaminti kompensaciniai produktai išleidžiami laisvai cirkuliuoti, už juos turi būti sumokami importo muitai ir mokesčiai (išleidžiant laisvai cirkuliuoti kompensacinius produktus apmokestinamos jų sudėtyje esančios iš trečiųjų šalių įvežtos žaliavos arba medžiagos).
5.	Muitinės prižiūrimas perdirbimas	<ul style="list-style-type: none"> ✓ įforminus muitinės prižiūrimo perdirbimo procedūrą ES muitų teritorijoje, leidžiama, netaikant prekybos politikos priemonių, naudoti importo muitais neapmokestintas trečiųjų šalių prekes, atliekant perdirbimo operacijas, kurios kurios pakeičia šių prekių rūšį arba pavidalą, o atlikus šias operacijas gautus produktus išleisti į laisvą apyvartą, taikant už juos nustatytas importo muitų normas. Tokie produktai vadinami perdirbtaisiais produktais; ✓ muitinės prižiūrimo perdirbimo procedūra gali būti atliekama tik gavus muitinės leidimą, kuriame muitinė nustato procedūros taikymo sąlygas; ✓ muitinės prižiūrimo perdirbimo procedūra gali būti taikoma, jeigu ES muitų teritorijoje atliekamos iš trečiųjų šalių įvežtų prekių, sąlygiškai neapmokestintų importo muitais ir mokesčiais, perdirbimo operacijos, pakeičiančios prekių pobūdį arba pavidalą; ✓ perdirbti produktai, gauti atlikus šias operacijas, gali būti išleidžiami laisvai cirkuliuoti, taikant už tuos produktus nustatytus importo muitus ir mokesčius.
6.	Laikinas įvežimas	<ul style="list-style-type: none"> ✓ laikinojo įvežimo procedūra taikoma, kai trečiųjų šalių prekės (įskaitant transporto priemones) įvežamos į ES muitų teritoriją santykinai visai atleidžiant nuo importo muitų ir mokesčių mokėjimo ir netaikant ekonominio pobūdžio draudimų ir apribojimų; ✓ prekės (įskaitant transporto priemones) turi būti importuojamos tam tikru tikslu ir turi būti numatomos reeksportuoti per nustatytą laikotarpį, nepakeitus jų pavidalo, išskyrus jų normalų nusidėvėjimą dėl įprastinio naudojimo; ✓ laikinojo įvežimo procedūra gali būti taikoma šioms prekių grupėms: prekės, skirtos demonstruoti arba naudoti parodose, mugėse, susirinkimuose ar panašiuose renginiuose;

		<ul style="list-style-type: none"> ✓ profesinė įranga; prekės, įvežamos švietimo, mokslo ir kultūros tikslais; jūreivių gerovės reikmenys; keleivių asmeninio naudojimo daiktai ir prekės, įvežamos sporto tikslais; turizmo informacinė medžiaga; prekės, įvežamos naudojimui pasienyje; prekės, įvežamos humanitariniais tikslais; gyvi gyvūnai; tara; konteineriai; padėklai; pavyzdžiai ir kitos komerciniais tikslais įvežamos prekės; prekės, skirtos gamybos operacijoms vykdyti; transporto priemonės ir kitos; ✓ laikinojo įvežimo procedūra atliekama tik gavus muitinės leidimą. Suteikdama leidimą, muitinė nustato laikinojo įvežimo laikotarpį; ✓ laikinojo įvežimo procedūra gali būti vykdoma naudojant ATA knygelę. ATA knygelės išduoda regioniniai prekybos, pramonės ir amatų rūmai. <p>ATA knygelė – tai tarptautinis muitinės dokumentas, pripažįstamas kaip muitinės deklaracija, pagal kurią galima identifikuoti prekes ir kuri taip pat yra tarptautinė garantija, užtikrinanti, kad bus sumokėti importo muitai ir mokesčiai;</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ ATA knygelės pateikimas muitinei, siekiant taikyti laikinojo įvežimo procedūrą, yra tapatus prašymo pateikimui. ATA knygelės priėmimas muitinėje yra tapatus leidimo suteikimui. ATA knygelė netaikoma komercinio ir asmeninio naudojimo transporto priemonėms.
7.	Laikinas išvežimas perdirbti	<ul style="list-style-type: none"> ✓ laikinojo išvežimo perdirbti procedūra taikoma, kai trečiųjų šalių muitų teritorijoje perdirbamos toje teritorijoje laisvai cirkuliusios prekės, o iš jų gauti produktai, kurie vadinami kompensaciniais produktais, reimportuojami atgal į ES muitų teritoriją; ✓ taikant šią procedūrą išvežtos prekės arba iš jų pagaminti kompensaciniai produktai reimportuojant visai ar iš dalies atleidžiami nuo importo muitų ir mokesčių. Reimportuojami kompensaciniai produktai apmokestinami iš už juos mokėtinos importo muitų ir mokesčių sumos atimant už laikinai išvežtas perdirbti žaliavas arba medžiagas mokėtiną importo muitų ir mokesčių sumą; ✓ laikinai išvežtos perdirbti prekės arba iš jų pagaminti kompensaciniai produktai turi būti gražinti atgal į ES per muitinės nustatytą reimporto laikotarpį; ✓ laikinojo išvežimo perdirbti procedūra gali būti taikoma tik jos vykdytojui gavus muitinės leidimą; ✓ esant tam tikroms papildomoms sąlygoms ir muitinei sutikus, gali būti taikoma standartinio prekių pakeitimo sistema, kai vietoj laikinai išvežtų remontuoti (paprastai pagal garantiją) prekių gali būti importuojami pakaitos produktai.
8.	Eksportas	<ul style="list-style-type: none"> ✓ įforminus negražinamojo eksporto muitinės procedūrą, prekės visam laikui išgabenamos iš ES muitų teritorijos.

Šaltinis: Adomavičiūtė D. Muitinės audito modelis verslo įmonių veiklos vertinimui, Daktaro disertacija, Vilnius: VU, 2011, p. 193-195

3 PRIEDAS

ANKETA

Gerb. Respondente, Mykolo Romerio universiteto magistrantūros studentė atlieka tyrimą tema MUITINĖS IR VERSLO PARTNERYSTĖ, kuriuo siekiama išanalizuoti muitinės ir verslo bendradarbiavimo teisinės prielaidas plėtojant tarptautinę prekybą. Maloniai prašome skirti 5-10 minučių Jūsų laiko ir atsakyti į klausimus. Prašome pažymėti arba įrašyti (kur prašoma) savo atsakymus. Jūsų nuomonė yra labai svarbi. Anketa yra anoniminė. Duomenys bus panaudoti tik moksliniam tyrimui.

<p>1. Kiek darbuotojų dirba Jūsų įmonėje</p> <p>☐ Iki 100</p> <p>☐ 100-200</p> <p>☐ Virš 200</p>	<p>2. Kokia buvo metinė Jūsų įmonės apyvarta (2012 m.)</p> <p>☐ Iki 500 000 Lt</p> <p>☐ Nuo 500 000 iki 1000000 Lt</p> <p>☐ Virš 1000000 Lt</p>
<p>3. Kuriai teritorinės muitinės zonai priklauso Jūsų įmonė?</p> <p>☐ Vilniaus</p> <p>☐ Kauno</p> <p>☐ Klaipėdos</p>	<p>4. Įmonės veiklos sritis?</p> <p>☐ _____.</p>

5. Kokias muitinės procedūras tenka atlikti Jūsų įmonei? (pasirinkite vieną ar daugiau teisingų atsakymų).

- Tranzito
- Importo
- Eksporto
- Kita

(įrašykite): _____

_____.

6. Įvertinkite, prašau, muitinės procedūrų svarbą Jūsų verslui (pasirinkite vieną teisingą atsakymą).

- Labai svarbios
- Svarbios
- Nei svarbios nei nesvarbios
- Nesvarbios
- Visai nesvarbios

7. Kaip Jūsų įmonės veikla yra susijusi su muitine? *(pasirinkite vieną ar daugiau teisingų atsakymų).*

- Įmonė vykdo tarptautinę prekybą su trečiosiomis šalimis
- Įmonė vykdo tarptautinę prekybą ES viduje
- Įmonė gauna pajamas iš veiklos, susijusios su ūkio subjektų muitinės procedūrų vykdymu
- Kita
(įrašykite): _____

8. Jūsų nuomone, ar supaprastintos muitinės procedūros palengvina verslo procesą? *(pasirinkite vieną teisingą atsakymą).*

- Labai palengvina
- Palengvina
- Nei palengvina nei apsunkina
- Nelabai palengvina
- Visiškai nepalengvina

9. Ar Jūsų įmonė naudojami palengvintomis muitinės procedūromis? *(pasirinkite vieną teisingą atsakymą).*

- Taip, naudojami
- Ne, nesinaudoja
- Negaliu tiksliai atsakyti

10. Jei atsakėte teigiamai į 8 klausimą, sakykite prašau, ar Jūsų įmonė yra naudingos palengvintos muitinės procedūros? *(pasirinkite vieną teisingą atsakymą).*

- Taip, naudingos
- Ne, nenaudingos
- Negaliu tiksliai atsakyti

11. Ką manote apie muitinės procedūrų supaprastinimą? *(pasirinkite vieną ar daugiau teisingų atsakymų).*

- Jis yra skirtas tik stambiam verslui, o vidutinis ir smulkus verslas yra diskriminuojamas
- Muitinės procedūros supaprastinamos tik formaliai
- Lietuvai reikėtų dar labiau supaprastinti muitinės procedūras

12. Kaip siūlytumėte tobulinti muitinės audito veiklą, kad abiejų pusių (muitinės ir ūkio subjekto) poreikiai būtų labiau patenkinti? *(pasirinkite vieną ar daugiau teisingų atsakymų).*

- Reikėtų rečiau tikrinti
- Reikėtų sutrumpinti tikrinimo laiką
- Reikėtų atlikti tikrinimus tik muitinės patalpose
- Kita

(įrašykite): _____

13. Kaip vertinate AEO (angl. Authorised Economic Operator) sertifikatų suteikimą? *(Įvertinkite kiekvieną teiginį)*

Teiginys	Visiškai tinkamas	Iš dalies tinkamas	Netinkamas
AEO sertifikatai suteikia konkurencinį pranašumą prieš kitas įmones			
Teigiamai vertinu šią muitinės iniciatyvą			
Siekiant gauti įgaliotojo			

ekonominių operacijų vykdytojo keliami per aukšti reikalavimai			
Igaliojams ekonominių operacijų vykdytojams suteikiama per mažai lengvatų			

14. Kaip vertinate muitinės ir verslo bendradarbiavimo gaires nustatanti teisinių reglamentavimą? (Ivertinkite kiekvieną teiginį)

Teisės aktų grupės	Visiškai tinkamas	Iš dalies tinkamas	Netinkamas
Tarptautiniai teisės aktai			
ES teisės aktai			
Nacionalinis reglamentavimas			

15. Ar Jums užtenka informacijos apie muitinės procedūras, naujienas, pokyčius? (pasirinkite vieną teisingą atsakymą).

- Visiškai užtenka
- Užtenka
- Nei užtenka nei neužtenka
- Neužtenka
- Visiškai neužtenka

16. Kokios, Jūsų manymu yra pagrindinės muitinės ir verslo bendradarbiavimo problemos, teisinio reglamentavimo trūkumai? (Atsakymą įrašykite): _____

_____.

17. Kokius siūlote pakeitimus, siekiant patobulinti muitinės ir verslo

bendradarbiavimą? *(Atsakymą įrašykite):* _____

_____.

Ačiū už atsakymus!